

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÕPPEASUTISTE VALITSUS

Keelatud

RAHVAKAASISTUJA PROGRAMM-KONSPEKT

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“

TARTU 1941

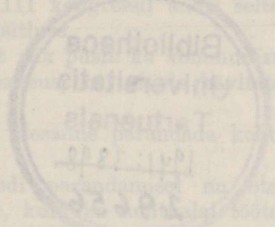
NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÕPPEASUTISTE VALITSUS
Программный комитет для народных высших учебных заведений
Госкомиздат РСФСР Москва 1940

Tõlklane: A. Jõrandi

Keelatud

KEELTAV KIRI

RAHVAKAASISTUJA PROGRAMM-KONSPEKT

~~2073~~

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU 1941

Tõlgitud teose järgi: Управление учебными заведениями НКЮ Союза ССР,
Программа-конспект для народных заседателей. 2-е издание. юриди-
ческое издательство НКЮ СССР. Москва, 1940.

Tõlkija: A. Perandi

A-12068

Peatoimetaja H. Kruus. Vastutav toimetaja T. Grünthal. Tehniline toime-
taja J. Ots. Korrektor M. Kindlam. Ladumisele antud 4. III 1941. MB 1345.
Trükkimisele antud 27. III 1941. Laotihedus trpg. 48160. Trükipoognaid 6,5.
Autoripoognaid 7. Paberi formaat 61×86. 1/16. Trükiarv 3100. Trükitud
nats. K. Mattieseni trükikojas 1941. Trükikoja tellimise nr. 244. Hind 4 rbl.

Управление учебными заведениями НКЮ Союза ССР, Программа-конспект
для народных заседателей. На эстонском языке. Эгосивдат „Научная
Литература“, Тарту.

SELGITAV KIRI

RAHVAKAASISTUJA PROGRAMM-KONSPEKTI JUURDE.

Sotsialismi ülesehituse lõpetamise ja järk-järgulisel kommunismile ülemineku perioodil kasvab erilisel määral Nõukogude riigi tähtsus. Oma ajaloolises aruandes ÜK(b)P XVIII kongressil andis seltsimees Stalin sotsialistliku riigi teooria sügava käsitluse.

Seltsimees Stalin osutas, et meik püsib ka kommunismi juures, kui ei ole likvideeritud kapitalistlik ümbritsus, kui ei ole hävitatud sõjaliste rünnete hädaoht väljastpoolt.

Siit kerkib täies suuruses ülesanne parandada kohtuorganite kui riigi-aparaadi osa tööd.

Kohtuorganite töö kvaliteedi parandamisel on otsustav poliitilise ja juriidilise kirjaoskuse tõstmine, kuid ka kohtualal töötajate üldkultuurilise taseme tõstmine kokkukõlas Stalini Suure Konstitutsiooni poolt kohtu- ja prokuratuuriorganite suhtes esitatud nõuetega. Rahvakohus, kes lahendab rõhuva enamiku kriminaal- ja tsiviilasju, peab oma töö eriti selgelt ja eeskujulikult läbi viima. Seda võib saavutada rahvakohtunikkude ja rahvakaasistujate ideelis-poliitilise, juriidilise ja kultuurilise taseme süstemaatilise tõstmise teel.

NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 12 ütleb, et rahvakaasistujad kasutavad oma kohuse täitmise ajal kohtus kõiki kohtunikkude õigusi, ja § 19 osutab sellele, et rahvakohtuniku ajutise äraoleku korral (haigus, puhkus jne.) pannakse töötava rahva saadikute rajooninõukogu poolt kohtuniku kohuste täitmine tema äraoleku ajaks ühele rahvakaasistujatest. Selleks, et rahvakaasistuja võiks täita kõiki neid riiklikke kohuseid ja lahendada kõik rahvakohtusse tulevad asjad, peab tal olema vajalikke juriidilisi teadmisi.

Seoses sellega on käesoleva programm-konspekti läbitöötamise eesmärgiks anda rahvakaasistujale elementaarseid teadmisi NSVL Konstitutsioonist, NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seadusest, kriminaalõigusest, tsiviilõigusest, kriminaalprotsessist, tsiviilprotsessist, tööseadusandlusest ja Põllumajandusliku artelli põhikirjast.

Programm-konspekt on arvestatud 33 vestluseks. Harjutused teostatakse kahe tunni kaupa üks kord iga kuue päeva jooksul. Harjutusi rahvakaasistujatega teostab käesoleva programmi alusel tavaliselt rahvakohtunik. Seal,

kus see võimalik, tuleb rahvakaasistujate väljaõpetamise tööle peale selle kaasa tõmmata ka oblasti- (krai-) kohtute liikmeid, õigusteaduslikkude koolide ja kursuste õppejõude jne.

Harjutusi rahvakaasistujatega tuleb rahvakohtuniku poolt teostada elava, arendatud vestluse kujul. Rahvakaasistujad valmistuvad rahvakohtuniku poolt osutatud teemale varem ette. Iga teema suhtes annab rahvakohtunik väikese sissejuhatuseteemas sisalduvate põhiküsimuste kohta; seejärel esitab ta kuulajaile üksikuid küsimusi, et iga arutatava probleemi suhtes tekiks elav vestlus. Lõppeks teeb rahvakohtunik arutelu kohta kokkuvõtte, vastates kõigile küsimustele, mis teema arutamise protsessis tekkinud.

Teostades rahvakaasistujatega harjutusi programm-konspekti alusel, peab rahvakohtunik iga teema juures kasutama konkreetset seadusandlikku materjali ja arutama konkreetseid ja kõige iseloomustavamaid kohtuasju sellelt seisukohalt, et näidata rahvakaasistujaile õigesti läbiviidud uurimist, õigesti tehtud otsust jne., kuid ka neid asju, kus esineb materiaalse ja protsessuaalse õiguse rikkumisi.

Linnarajoonides on rahvakaasistujate väljaõpetamisel vaja eriti peatuda ÜK(b)P KK, NSVL RKN ja NLAK 1938. a. 28. detsembri määrusel „Abinõudest töödistsipliini reguleerimise, sotsiaalse kindlustamise praktika parandamise ja selles asjas esinevate kuritarvitustega võitlemise alal“, selgitades seda rahvakaasistujatele ja tuues näidistena konkreetseid kohtuasju.

Maarajoonides on vaja peatuda eriti Põllumajandusliku artelli näidispõhikirja tundmaõppimisel, mis on vastu võetud kolhoosnike-lööktööliste II üleliidulise kongressi poolt ja kinnitatud ÜK(b)P KK ja NSVL RKN poolt 17. veebruaril 1935. a., ning NSVL RKN ja ÜK(b)P KK 1939. a. 27. mai määruse „Kaitsevahenditest kolhooside ühiskondlikkude maade pillamise vastu“ tundmaõppimisel.

Pärast harjutuste lõppemist peab rahvakohtunik korraldama üldläbirääkimised — harjutuste lõpptulemuste tegemiseks ja rea küsimuste lahendamiseks, mis pärast harjutuste lõppemist võivad esile kerkida.

Käesolev programm ei ole ammendav, ta haarab ainult põhiküsimusi, mille teadmiseta rahvakaasistujal on raske orienteeruda ja rahvakohtule alluvaid asju lahendada. Seepärast soovitatakse neile rahvakaasistujaile, kes tahavad nii programmis osutatud kui ka programmis mittesisalduvaid küsimusi laiemalt uurida, kasutada õigusteaduslikkude koolide jaoks määratud õpikuid ja õppevahendeid ning „Rahvakohtuniku ja Rahvakaasistuja Biblioteeki“, mis ilmuvad I. T. Goljakovi toimetusel ja NSVL Kohtu Rahvakomissariaadi Juriidilise Kirjastuse väljaandel¹.

Programm-konspekt on valmistatud NSVL Kohtu Rahvakomissariaadi Juriidiliste Teaduste Üleliidulise Instituudi teaduslikkude tööjõudude poolt.

¹ Kõnesolevast seeriast on ilmunud terve rida raamatuid RK „Teadusliku Kirjanduse“ väljaandel ka eestikeelses tõlkes.

STALINI KONSTITUTSIOON.

Sissejuhata v vestlus.

SOTSIALISMI VÕIT NSVL-s JA STALINI KONSTITUTSIOON.

1. Stalini Konstitutsioon — tööliste ja talupoegade sotsialistliku riigi põhiseadus — kinnitas seadusandlikult sotsialismi võidu NSVL-s.

Stalini Konstitutsioon pani kirja ja kinnitas seadusandlikult ajaloolised võidud, mis Nõukogude rahvas sai võitluses kõigi rahvavaenlastega. Need võidud on saavutatud Lenini-Stalini partei juhtimisel. Bolševikkude partei organiseeris Suure sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu ja selle võidu tulemusena kinnitus meie maal proletariaadi diktatuur. Esmakordselt võitis töölisklass kätte oma võimu — nõukogude võimu. Lenini-Stalini partei juhtimisel asusid töölisklass ja talurahva töötavad massid Lenini sotsialismi ülesehitamise plaani teostamisele meie maal. Bolševikkude partei teostas Lenini-Stalini ja pärast Lenini surma seltsimees Stalini juhtimisel meie maa industrialiseerimise ja kollektiviseerimise plaani. Leninismi lipu all ja seltsimees Stalini juhtimisel purustas bolševikkude partei rahvavaenlased ja teostas sotsialismi võidu NSVL-s. Sotsialismi võidu eest toimuva võitluse kõigil etappidel oli ja on Lenini-Stalini partei juhtivaks jõuks. Lenini-Stalini partei on töötava rahva eesmiseks salgaks tema võitluses sotsialistliku korra kindlustamise ja arendamise eest, võitluses kommunismi võidu eest.

2. Stalini Konstitutsioon peegeldas muudatusi, mis on teostunud NSVL elus perioodil 1924. a. kuni 1936. a.

Selle perioodi jooksul kasvas meie tööstus võimsaks jõuks. Meie tööstus on rajatud uuele, tänapäeva tehnikale. Rasketööstus muutus meil arenenuks, tugevaks, võimsaks. Selle perioodi jooksul ajasime tööstusest kapitalismi täielikult välja. Sotsialistlik tootmisvorm muutus jagamatult valitsevaks ja ainujuhtivaks jõuks. Selle perioodi jooksul lõime talupoegade väikeste üksik-talundite asemele maailma suurima mehhaniseeritud, uue tehnikaga varustatud tootmisala, s. o. kolhoosid ja sovhoosid. Kulaklus on likvideeritud, kolhoosikord võitis lõplikult ja tugevnes. Sotsialistlik süsteem võitis täielikult kõigil rahvamajanduse aladel. Inimese ekspluateerimine inimese poolt on hävitatud ja tootmisriistade ning tootmisvahendite sotsialistlik omandus kinnitus nõukogude sotsialistliku korra alusena.

Meil on loodud uus, sotsialistlik majandus. Ta ei tunne kriise ja tööpuudust, kehvust ega laostumist. Ta annab töötavale rahvale kõik võimalused jõukaks ja kultuurseks eluks.

Selle perioodi jooksul muutus ka nõukogude ühiskonna klassiline struktuur. NSVL-s on lõplikult likvideeritud kõik ekspluateerivad klassid, on täielikult hävitatud põhjused, mis tekitasid inimese ekspluateerimist inimese poolt ja ühiskonna jagunemist ekspluateerijateks ja ekspluateeritavateks.

Meil jäi järele töölisklass, jäi järele talupoegade klass, jäi järele intelligents.

Suured muudatused tegid läbi ka töölisklass, talupoegade klass ja intelligents.

NSVL proletariaat muutus täiesti uueks klassiks. NSVL töölisklass hävitas kapitalistliku majandussüsteemi, kindlustas tootmisriistade ja vahendite sotsialistliku omanduse ja suunab nõukogude ühiskonda kommunismi teel.

„...NSVL töölisklass — see on täiesti uus, ekspluateerimisest vabastatud töölisklass, kelle sarnast inimkonna ajalugu veel ei ole tundnud“ (Stalin).

Meie talupoegkond muutus samuti. Meie talupoegkond on vabastatud ekspluateerimisest ja on oma rõhuvas enamikus kolhoosi-talupoegkond. Tema majanduse aluseks on kollektiivsele tööle rajatud kollektiivne omand.

„...Nõukogude talupoegkond — see on täiesti uus talupoegkond, kelle sarnast inimkonna ajalugu veel ei ole tundnud“ (Stalin).

Ka nõukogude intelligents tegi läbi suured muudatused. NSVL-s kasvas välja uus, rahvalik nõukogude tööintelligents, kes ühes tööliste ja talupoegade ehitab uut, klassivaba sotsialistlikku ühiskonda.

Nende aastate jooksul kindlustus võimsalt ka rahvaste sõprus. See on Lenini-Stalini partei rahvusliku poliitika võidu tulemus.

Kogu Nõukogude rahva poliitilis-moraalne ühtsus kindlustas ja muutus vägevaks jõuks. Selle tagajärjel kindlustus tugevasti sotsialistlik riik — võiduka sotsialismi riik.

3. Kolmandal viisaastakul astus NSVL klassivaba sotsialistliku ühiskonna ülesehituse ja sotsialismilt kommunismile järk-järgulise ülemineku faasi.

ÜK(b)P XVIII kongress kinnitas sotsialismilt kommunismile järk-järgulise ülemineku võitluse suure programmi.

Seltsimees Stalin töötas välja õpetuse kommunismi võidu võimalusest NSVL-s, töötas välja õpetuse kommunistliku korra riigist ka kapitalistliku ümbritsuse olukorras. Seltsimees Stalin töötas välja ja andis ÜK(b)P XVIII kongressil täieliku teooria riigi kohta, õpetuse sotsialistlikust riigist, tema osast kui võitlusvahendist kommunismi eest NSVL-s kapitalistliku ümbritsuse tingimustes.

Seltsimees Stalin töötas läbi õpetuse sotsialistliku riigi arengu kahest peafaasist ja meie riigi põhifunktsioonidest.

Seltsimees Stalin osutas erandliku jõuga kahjule, mis tekib kapitalistliku ümbritsuse fakti alahindamisest ja meie maale spioone, kahjureid, diver-

sante ja tapjaid saatvate kodanikkude riikide ja nende organite osa ning tähtsuse alahindamisest.

Seltsimees Stalin osutas kahjule, mis tekib sellest, kui alahinnata üli-suurt osa ja tähtsust, mis on meie sotsialistlikul riigil ja tema sõjalistel, karistus- ja luureorganitel, mis on vajalikud meie kodumaa kaitseks välis-rünnete vastu.

Põhiülesanne on — tugevdada igakülgsest tööliste ja talupoegade sotsia-listlikku riiki, meie Punaarmee, meie Puna-mere-sõjalaevastikku ja Nõu-kogude luuret, mis kaitseb võiduka sotsialismi maad kapitalistliku ümbrit-suse ja tema agentuuri kallaletungide vastu.

Sotsialistlik riik — see on võimas võitlusvahend kommunismi eest kapitalistliku ümbritsuse tingimustes.

1. vestlus.

NSVL ÜHISKONDLIK JA RIIKLIK KORRALDUS.

1. NSVL ühiskondlik kord on sotsialistliku ühiskonna kord. Sotsia-listliku ühiskondliku korra kinnitamine NSVL-s on meie maa sotsialistliku ümberkujundamise tulemus. Seda ümberkujundamist on alatud mõisnikkude ja kapitalistide võimu kukutamise ja proletariaadi diktatuuri sisseseadmise momendist. Nõukogude riik on tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik. Nõu-kogude riik on sotsialistlik riik oma tekkimise momendist alates.

Juba esimesist päevist peale kuulutas Nõukogude võim oma ülesandeks sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise. Töelisklassi ja bolševikkude partei juhendiks oli Lenini-Stalini õpetus sotsialismi võidu võimaluse üle ühel maal. Sotsialismi võit on saanud nüüd faktiks. NSVL-s on kinnitatud ühis-kondlik sotsialistlik kord. NSVL-s teostatakse sotsialismi printsiipi „iga-ühelt tema võimete järgi, igaühele tema töö järgi“. Stalini Konstitutsioon kinnitas sotsialismi võidu, uue ühiskondliku korra — sotsialistliku ühis-kondliku korra võidu.

2. NSVL poliitiliseks aluseks on töötava rahva saadikute nõukogud. Töötava rahva saadikute nõukogud kasvasid ja tugevenesid mõisnikkude ja kapitalistide võimu kukutamise ja proletariaadi diktatuuri kättevõitmise tagajärjel.

Nõukogud on töelisklassi diktatuuri riiklikuks vormiks. Sotsialismi võidu eest peetava võitluse kõigil etappidel etendasid nõukogud riigivõimu organitena erandlikult suurt osa. Nõukogud olid tähtsaimaks võitlusvahen-diks sotsialismi võidu saavutamisel. Nüüd on nad võimsaks vahendiks nõu-kogude sotsialistliku korra kindlustamisel ja arendamisel, võitluses kommu-nismi võidu eest kapitalistliku ümbritsuse tingimustes.

NSVL-s kuulub kogu võim töötava rahva saadikute nõukogude näol töötavale rahvale. Nõukogud on demokraatia kõrgem tüüp. Nõukogude kaudu tõmmatakse riigi valitsemisele miljonid töötajad.

3. NSVL majanduslikuks aluseks on sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omandus. Sotsialistlik majandussüsteem ja sotsialistlik omand kindlustusid NSVL-s selle tagajärjel, et likvideeriti kapitalistlik majandussüsteem, kaotati tootmisriistade ja -vahendite eraomandus ja inimese ekspluateerimine inimese poolt.

Sotsialistlikul omandil on NSVL-s kas riikliku omandi (rahva ühisvara) või kooperatiiv-kolhoosilise omandi (üksikute kolhooside omand, tööndus-kooperatiivsete ühenduste omand) vorm.

Sotsialistlik omand on NSVL-s nõukogude korra puutumatuks aluseks. Sotsialistlik omand on meie kodumaa rikkuse ja võimsuse läte. Sotsialistlik omand on kogu NSVL töötava rahva jõuka ja kultuurse elu allikas.

Iga kodanik on kohustatud ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit hoidma ja kindlustama.

Stalini Konstitutsioon lubab üksiktalunikkude — talupoegade ja kodukäsitöölise — era-väikemajapidamist, mis on rajatud isiklikule tööle ja kus ei ole võõra töö ekspluateerimist.

4. NSVL majandusliku elu aluseks on riiklik rahvamajanduse plaan. NSVL-s teostatakse riiklikku rahvamajanduse plaani ühiskondliku rikkuse suurendamise, töötava rahva materiaalse ja kultuurilise taseme kõrvalekaldumatu tõstmise, NSVL iseseisvuse kindlustamise ja tema kaitsevõimsuse kõvendamise huvides.

5. Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liit on paljude rahvaste liitriik. NSVL kui liitriik on moodustatud üheõiguslikkude nõukogude sotsialistlikkude vabariikide vabatahtliku ühinemise alusel.

NSVL koosseisu kuulub kaksteist nõukogude sotsialistlikku vabariiki¹, mis on ühendatud nõukogude föderatsiooni alusel. Kaheteistkümnes liiduvabariik — Karjala-Soome — on moodustatud Karjala ANSV-st NSVL esimese Ülemnõukogu 6. istungjärgu poolt 31. märtsil 1940. a. vastu võetud seadusega. Nõukogude föderatsiooni põhiprintsiibid on: a) demokraatlik tsentralism kui Nõukogude ühise liitriigi — NSVL alus, b) nõukogude sotsialistlikkude vabariikide vabatahtlik ühinemine, c) nõukogude sotsialistlikkude liiduvabariikide üheõiguslikkus, d) NSVL suveräänsus ja nõukogude sotsialistlikkude liiduvabariikide suveräänsus.

Lääne-Ukraina liitmine NSVL koosseisu ja ühtlasi ta taasühendamine Ukraina NSV-ga ning Lääne-Valge-Venemaa liitmine NSVL koosseisu ja ühtlasi ta taasühendamine Valge-Vene NSV-ga.

Stalini Konstitutsioon kindlustab iga liiduvabariigi iseseisvust ja NSVL ühtsust.

6. Stalini Konstitutsioon (§ 14) määrab kindlaks NSVL võimkonna tema riigivõimu kõrgemate organite ja riigivalitsemise organite kaudu. Liiduvabariikide suveräänsus on piiratud ainult NSVL Konstitutsiooni § 14 ette-

¹ Praegu on NSVL-s 16 nõukogude sotsialistlikku vabariiki. Molddaavia NSV, Leedu NSV, Läti NSV ja Eesti NSV võeti Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liitu vastu NSVL esimese Ülemnõukogu 7. istungjärgul augustis 1940. a. (Vast. toimetaja märk.)

nähtud piirides. Väljaspool neid piire teostab iga liiduvabariik riigivõimu iseseisvalt.

NSVL kaitseb kõigi liiduvabariikide suveräänseid õigusi.

Igal liiduvabariigil on oma konstitutsioon. Iga liiduvabariigi konstitutsioon on koostatud täielikus kokkukõlas NSVL Konstitutsiooniga ja peegeldab liiduvabariigi iseärasusi.

7. NSVL seadused väljendavad kogu NSVL ühtsaid huvisid ja kogu Nõukogude rahva tahet. NSVL seadustel on võrdne jõud kõikide liiduvabariikide territooriumidel.

Liiduvabariigi seaduse lahkuminekku korral üleliidulisest seadusest, s. o. NSVL seadusest, kehtib üleliiduline seadus.

8. NSVL kodanikkude jaoks seab Stalini Konstitutsioon sisse ühise liidukodakondsuse. Iga liiduvabariigi kodanik on NSVL kodanik.

Stalini Konstitutsiooni alusel võttis NSVL Ülemnõukogu teine istungjärk 1938. a. augustis vastu Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu kodakondsuse seaduse.

NSVL kodanik on oma kodumaa suur patrioot. Suur au on olla NSVL kodanik. Iga NSVL kodanik peab näitama kogu oma tööga, et ta on väärt kandma sotsialistliku riigi kodaniku kõrget nimetust.

2. vestlus.

NSVL, LIIDUVABARIIKIDE JA AUTONOOMSETE VABARIIKIDE RIIGIVÕIMU KÕRGE MAD ORGANID.

1. NSVL riigivõimu kõrgeim organ on NSVL Ülemnõukogu.

NSVL Ülemnõukogu koosneb kahest kojast. Neid kodasid nimetatakse: Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu. NSVL Ülemnõukogu mõlemad kohad on üheõiguslikud. Mõlemal koyal — Liidunõukogul ja Rahvuste Nõukogul — on seadusandliku initsiatiivi õigus ühesugusel määral.

2. Seadus loetakse kinnitatuks, kui ta on mõlema koja poolt vastu võetud.

NSVL seadusandlikku võimu teostatakse eranditult NSVL Ülemnõukogu poolt. NSVL Ülemnõukogu valitakse üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

NSVL Ülemnõukogu valib mõlemate kodade ühisel istungil NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi. NSVL Konstitutsiooni § 49 sätib NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi võimkonna. Oma kogu tegevuse kohta annab NSVL Ülemnõukogu Presiidium aru NSVL Ülemnõukogule.

NSVL Ülemnõukogu istungjärgud (plenaarsed istungid) kutsutakse kokku Ülemnõukogu Presiidiumi poolt kaks korda aastas kõige tähtsamate riigielu küsimuste lahendamiseks. NSVL Ülemnõukogu moodustab mõlemate kodade ühisel istungil NSVL valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu.

3. Liiduvabariigi Ülemnõukogu on ühekojalise struktuuriga. Liiduvabariigi Ülemnõukogu valitakse liiduvabariigi kodanikkude poolt üldise,

ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Liiduvabariigi Ülemnõukogu on vabariigi seadusandlik organ. NSVL Konstitutsiooni § 60 määrab kindlaks liiduvabariigi Ülemnõukogu kompetentsi. Liiduvabariigi Ülemnõukogu valib vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi. Presiidiumi võimkond määratakse liiduvabariigi konstitutsioonis.

Liiduvabariigi Ülemnõukogu moodustab liiduvabariigi valitsuse — liiduvabariigi Rahvakomissaride Nõukogu.

4. Autonoomse vabariigi Ülemnõukogu on autonoomse vabariigi riigivõimu kõrgeim organ. ANSV Ülemnõukogu on ühekojalise struktuuriga.

ANSV Ülemnõukogu valitakse üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel neljaks aastaks. ANSV Ülemnõukogu on vabariigi ainus seadusandlik organ.

ANSV Ülemnõukogu valib Presiidiumi ja moodustab ANSV valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu.

3. vestlus.

NSVL, LIIDUVABARIIKIDE JA AUTONOOMSETE VABARIIKIDE RIIGIVALITSEMISE ORGANID JA RIIGIVÕIMU KOHALIKUD ORGANID.

1. NSVL Rahvakomissaride Nõukogu (RKN) on NSVL valitsus. Liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide Rahvakomissaride Nõukogud on liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide valitsusteks.

NSVL RKN on NSVL riigivõimu kõrgem täitev ja korraldav organ.

Liiduvabariigi Rahvakomissaride Nõukogu (RKN) on liiduvabariigi riigivõimu kõrgem täitev ja korraldav organ.

Autonoomse vabariigi Rahvakomissaride Nõukogu on autonoomse vabariigi riigivõimu kõrgem täitev ja korraldav organ.

Rahvakomissaride Nõukogu on vastutav ja annab aru vastavatele ülemnõukogudele, ülemnõukogude istungjärkude vaheaja perioodil aga Ülemnõukogu Presiidiumile.

2. Stalini Konstitutsiooni § 68 näitab, milliste küsimustega NSVL RKN tegeleb; § 70 näeb ette NSVL Rahvakomissaride Nõukogu moodustamise korra ja tema koosseisu; § 83 määrab liiduvabariigi RKN moodustamise korra ja koosseisu.

3. Riigivõimu kohalikeks organeks on töötava rahva saadikute nõukogud. Nõukogud on töölisklassi diktatuuri riiklikuks vormiks.

Suure sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit kindlustas võimu ülemineku nõukogudele keskkohas ja koha peal, hävitas kodanlik-mõisnikulise riigiaparaadi ja lõi töölisklassi diktatuuri organitena nõukogud.

Sotsialismi võidu pärast peetava võitluse kõikidel etappidel mängisid nõukogud erandlikku osa.

Stalini Konstitutsioon tõstab töötava rahva saadikute nõukogude osa veel rohkem.

4. Töötava rahva saadikute nõukogude õigused ja kohused on: talle alluvate haldusorganite tegevuse juhtimine; riikliku korra kaitse kindlustamine, seaduste täitmine ja kodanikkude õiguste kaitse; kohaliku majanduse ja kultuurilise ülesehituse juhtimine, kohaliku eelarve kindlaksmääramine.

Töötava rahva saadikute nõukogude täitvad ja korraldavad organid (täitevkomiteed, eesistuja, sekretär).

Masside kaasatõmbamine töötava rahva saadikute nõukogude töösse: nõukogude sektiioonid, saadikute grupid, tänavakomiteed jne.

4. vestlus.

KOHUS JA PROKURATUUR.

Kehtiv kohtusüsteem, mis teostab NSVL-s õigusemõistmist: rahvakohus, ringkonnakohus, oblasti- ja kraikohus, autonoomse oblasti kohus, autonoomse vabariigi ülemkohus, liiduvabariigi ülemkohus, NSVL Ülemkohus, erikohtud.

Nõukogude kohtu ehituse printsiip. Kodanikkude üldine osavõtt õigusemõistmise teostamisest (rahvakaasistujad). Kohtunikud valitavus, nõukogude kohtunikkude sõltumatus ja nende alluvus ainult seadusele, rahvuste õiguste kindlustamine, asjade lübiavaatamise avalikkus, kohtuprotsessi võistlevus, kaitseõiguse kindlustamine.

NSVL Konstitutsioon paneb NSVL Prokuröriile kõrgema järelevalve nõukogude seaduste täpse täitmise üle. NSVL Prokurör määratakse NSVL Ülemnõukogu poolt seitsmeaastaseks tähtajaks.

Kohtu ja prokuratuuri ülesanded võitluses kodumaa reeturitega, rahva-vaenlastega.

5. vestlus.

NSVL KODANIKKUDE PÕHIÕIGUSED JA KOHUSED. NÕUKOGUDE VALIMISSÜSTEEM.

1. Stalini Konstitutsioon kinnitas sotsialismi võidu NSVL-s.

Stalini Konstitutsioon reserveerib NSVL töötavale rahvale suured õigused.

Õigus tööle. Suure sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit ja kapitalistide ning mõisnikkude võimu kukutamine löid põhitingimused selleks, et teostada õigust tööle. Stalini Konstitutsioon garanteerib NSVL kodanikkude õiguse tööle. See õigus kindlustatakse rahvamajanduse sotsialistliku organiseerimisega, maa tootvate jõudude vääramatu kasvamisega, kriiside võimaluse kõrvaldamisega, tööpuuduse likvideerimisega.

Õigus puhkusele on kindlustatud tööpäeva lühendamisega seitsmele tunnile, töötava rahva jaoks iga-aastase puhkuse sisseseadmise ja töötasu allesjätmisel, sanatooriumide, puhkemajade ja klubiruumide töötava rahva kasutusse andmisega.

Õigus materiaalse kindlustamisele vanaduses, kuid ka haiguse ja töö- võime kaotamise juhtudel. See õigus kindlustatakse tööliste ja teenistujate riigi kulul teostatava sotsiaalkindlustuse laia arenguga, töötavale rahvale tasuta arstiabi andmisega ja töötava rahva kasutusse laia kuurortide võrgu andmisega.

Õigus haridusele. See õigus on kindlustatud üldkohusliku algharidusega, maksuta hariduse andmisega, riiklikude stipendiumide süsteemiga, koolides emakeeles õpetuse andmisega, töötavale rahvale maksuta tootmisoskusliku, tehnilise ja agronoomilise õpetuse andmise organiseerimisega.

Kõigil majanduse, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel annab Stalini Konstitutsioon naisele võrdsed õigused mehega.

Stalini Konstitutsioon kindlustab kodanikkudele südametunnistuse-vabaduse, garanteerib seadusega sõna-, trüki-, koosolekute ja miitingute vabaduse, tänavrongkäikude ja demonstratsioonide vabaduse.

Konstitutsioon kindlustab NSVL kodanikkudele isikupuutumatus, elu- aseme puutumatus ja kirjavahetuse saladuse. Konstitutsioon kindlustab NSVL kodanikkudele ühiskondlikkusesse organisatsioonidesse ühinemise õiguse. Kõige aktiivsemad ja teadlikumad töötavast rahvast ühinevad ÜK(b)P-sse, kes on töötava rahva eesmiseks salgaks nende võitluses sotsia- listliku korra kindlustamise ja arendamise eest ja moodustab kõikide nii ühiskondlikkude kui riiklikkude organisatsioonide juhtiva südamiku.

2. Iga kodanik on kohustatud: a) täitma Stalini Konstitutsiooni — sotsialistliku ühiskonna põhiseadust, täitma nõu- kogude seadusi, mis väljendavad rahva tahet, kaitsevad töötava rahva võitu- sid igasuguste rünnete vastu seesmiste ja väliste vaenlaste poolt; b) kind- lustama töödistsipliini, ausalt suhtuma ühiskondlikusse kohu- sse ja austama sotsialistliku ühiselu reegleid.

Sotsialistlik omand on sotsialistliku korra püha ja puutumatu alus. Iga NSVL kodaniku kohus on hoida ja kindlustada ühiskondlikku sotsialistlikku omandit.

NSVL Konstitutsioon näitab otse, et ühiskondlikule sotsialistlikule omandile kallalekipuvad isikud on rahvavaenlased (§ 131).

NSVL on kogu maailma töötava rahva sotsialistlik kodumaa. Sot- sialistlikkude vallutuste kaitse on iga NSVL kodaniku kohustuseks ja kohu- seks. Sõjaväeteenistus Punaarmees on NSVL kodaniku austavaks kohu- seks. Isamaa kaitse on iga NSVL kodaniku pühaks kohuseks (§ 133).

3. Stalini Konstitutsioon on kõige demokraatlikum konstitutsioon maai- lmas. Nõukogude valimissüsteem on kõige demokraatlikum maailmas.

Nõukogude valimissüsteemi printsiibid: saadikute valimised on üldised (§ 135); saadikute valimised on võrdsed (§ 136); naised kasutavad õigust

valida ja olla valitavad võrdselt meestega (§ 137); Punaarmee ridades olevad kodanikud kasutavad õigust valida ja olla valitavad võrdselt kõigi kodanik- kudega (§ 138); saadikute valimised on otsesed (§ 139); hääletamine saa- dikute valimisel on salajane (§ 140).

Kandidaatide esitamise õigus kindlustatakse ühiskondlikkudele orga- nisatsioonidele ja töötava rahva ühingutele (§ 141).

Saadikut võib valijate enamiku otsusel seaduses kindlaks määratud kor- ras ära kutsuda.

Nõukogude maal on saadik rahva teener.

NSVL, LIIDUVABARIIKIDE JA AUTONOOMSETE VABARIIKIDE KOHTUKORRALDUSE SEADUS.

6. vestlus.

KOHTUKORRALDUSE SEADUSE TAHTSUS, SOTSIALISTLIK ÕIGUSE- MÕISTMINE JA TEMA ÜLESANDED.

1. Meie nõukogude kohtusüsteemi organisatsioonilised printsiibid määratakse NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seadusega. See seadus on kirjutatud Suure Stalini Konstitutsiooni IX peatüki alusel. Seadus määrab kindlaks, kuidas meie nõukogude kohtud korraldatud peavad olema, millised asjad kuuluvad läbivaatamisele rahvakohutus, krai- ja oblastikohtus, liiduvabariikide ülemkohtutes, NSVL Ülemkohtus ja erikohtutes. Samas seaduses on täpselt näidatud meie nõukogude kohtunikkude ja rahvakaasistujate õigused ja kohused.

2. NSVL-s teostavad õigusemõistmist NSVL Ülemkohus, liiduvabariikide ülemkohtud, krai- ja oblastikohtud, autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastide kohtud, ringkonnakohtud, NSVL erikohtud (s. o. sõjatribunaalid ja raudteetranspordi ning veetranspordi linikohtud) ja rahvakohtud (NSVL Konstitutsiooni § 102 ja Kohtukorralduse seaduse § 1).

Sotsialistliku õigusemõistmise ülesandeks on kaitsta igasuguste rünnete vastu:

a) NSVL Konstitutsiooniga ja liiduvabariikide ning autonoomsete vabariikide Konstitutsioonidega seatud NSVL ühiskondlikku ja riiklikku korraldust, sotsialistlikku majandussüsteemi ja sotsialistlikku omandit;

b) NSVL kodanikkude poliitilisi, töösaamise, eluaseme ja teisi isiklike ja varalisi õigusi ja huve, mis on tagatud NSVL Konstitutsiooniga ja liiduvabariikide ning autonoomsete vabariikide Konstitutsioonidega;

c) riiklikkude asutiste, ettevõtete, kolhooside, kooperatiivsete ja teiste ühiskondlikkude organisatsioonide õigusi ja seadusega kaitstud huvisid.

Õigusemõistmise ülesandeks NSVL-s on nõukogude seaduste täpse ja kõrvalekaldumata täitmise kindlustamine kõigi NSVL asutiste, organisatsioonide, ametiisikute ja kodanikkude poolt (Kohtukorralduse seaduse § 2).

3. Õigusemõistmist NSVL-s teostatakse:

a) kõigile kodanikele, olenemata nende sotsiaalsest, varanduslikust ja teenistuslikust seisundist ning nende rahvuslikust ja rassilisest kuulususest, ühtsa ja võrdse kohtu ning

b) kõigile kohtutele ühtsa ja kohusliku NSVL kriminaal-, tsiviil- ja protsessuaalseadusandluse alustel.

Kõigile NSVL kodanikele kindlustatakse õigus ühtsale ja võrdsele kohtule täielikult sellega, et kriminaal- ja tsiviilasjade arutamine toimub NSVL kohtutes selle liiduvabariigi või autonoomse vabariigi või autonoomse oblasti keeles, kus asub vastavat asja arutav kohus. Peale selle kohustab seadus juhul, kui isik seda keelt ei valda, milles asjaarutamine toimub, teda tutvustama asja materjalidega tõlgi kaudu ja tagama talle õiguse esineda kohtus oma emakeeles (NSVL Konstitutsiooni § 110 ja Kohtukorralduse seaduse § 7). Asju arutatakse kõigis NSVL kohtuis avalikel istungeil, kuivõrd seadus ei ole teinud erandeid (§ 8). Põhimiselt tehakse see erand riikliku saladusega seotud asjades ja kuriteoasjades sugulise läbikäimise alal; nende kategooriate asjade arutamine kohtus on kinnine, kuid otsus kuulutatakse avalikult. Süüalusel on kaitse õigus.

4. Nõukogude kohus, kohaldades kriminaalkaristuse vahendeid, mitte ainult ei karista kurjategijaid, vaid tema eesmärgiks on ka kurjategijate parandamine ja ümberkasvatamine.

Kohus kasvatab kogu oma tegevusega NSVL kodanikke kodumaa- ja sotsialismitruuduse vaimus, nõukogude seaduste täpse ja kõrvalekaldumata täitmise, sotsialistlikusse omandisse hoolitsevalt suhtumise, töödistsipliini, riiklikusse ja ühiskondlikusse kohusesse ausalt suhtumise ja ühiskondliku ühiselu juhiseist lugupidamise vaimus.

Neid ülesandeid teostab nõukogude kohus:

a) kohtuistungitel kriminaalasjade arutamisega ja seaduses ettenähtud karistusvahendite kohaldamisega kodumaa reetjatele, kahjuritele, sotsialistliku omandi riisujatele ja teistele rahvavaenlastele, samuti ka röövijatele, varastele, huligaanidele ja muudele kurjategijatele;

b) kohtuistungil kodanikkude, riiklikkude asutiste, ettevõtete, kolhooside ja teiste ühiskondlikkude organisatsioonide õigusi ja huviseid puudutavate vaidlusasjade arutamisega ja lahendamisega (Kohtukorralduse seaduse § 4).

7. vestlus.

KOHTUNIKUD, NENDE ÕIGUSED JA KOHUSED. RAHVAKOHUS.

1. Kohtunikud on NSVL-s sõltumatud ja alluvad ainult seadusele (NSVL Konstitutsiooni § 112 ja Kohtukorralduse seaduse § 6). Vastavalt NSVL Konstitutsiooni § 103 teostatakse asjade arutamist kõigis NSVL kohtuis rahvakaasistujate osavõtul, välja arvatud seaduses eriti ettenähtud juhud (Kohtukorralduse seaduse § 9).

Asjade arutamist teostab kohus koosseisus — kohtunik ja kaks rahvakaasistujat.

Kõik kohtud moodustatakse NSVL-s valimise teel. Kohtunikeks ja rahvakaasistujaiks võivad olla kõik kodanikud, kel on valimisõigused.

Rahvakaasistujad kutsutakse oma kohuste täitmisele kohtuusse järjekorras nimestiku järgi mitte rohkem kui 10 päevaks aastas. Kui mõne kohtuasja läbivaatamine kestab üle 10 päeva, siis võidakse selle kohtuasja suhtes ka rahvakaasistujate osavõtu tähtaega vastavalt pikendada.

Oma kohuste täitmise ajal kohtus on rahvakaasistujail kõik kohtuniku õigused (Kohtukorralduse seaduse § 12).

Kõik protsessuaalsed küsimused, mis tekivad nii ettevalmistaval istungil kui ka kohtulikul asjaarutusel, ja kõik kohtusse saabuvad taotlused lahendatakse rahvakohtuniku poolt koos rahvakaasistujatega.

Rahvakaasistujad tööliste ja teenistujate hulgast saavad kohtus kohuste täitmise aja eest oma teenistustasu edasi.

Kui rahvakaasistujad ei ole töölisel või teenistujal, toimub neile kulude tasumine, mis on seotud kohuste täitmise ja liiduvabariikide seadusandlusega seatud korras.

Rahvakohtuniku võidakse ametist ja rahvakaasistujat tema kohuseist vabastada ainult valijate poolt äraikutsumise juhul või nende kohta tehtud kohtuotsuse alusel.

Rahvakohtunikkude vastu kriminaaljälitamise algatamine ja ühenduses sellega nende ametist tagandamine ja kohtu alla andmine toimub liiduvabariigi prokuröri määrusega liiduvabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kinnituse (loal).

Kui rahvakohtunik ajutiselt puudub (haigus, puhkus), siis pannakse tema kohuste täitmine töötava rahva saadikute rajooninõukogu poolt ajutiselt ühele rahvakaasistujaist. Neil juhtudel saavad rahvakaasistujad oma töökohta järgi töötasu edasi.

Juhtudel, kui rahvakaasistuja poolt tema põhimise töökohta järgi saadav töötasu on rahvakohtuniku töötasust madalam, maksetakse rahvakaasistujale vahe välja rahvakohtu summadest. Rahvakaasistujale, kes ei kuulu tööliste või teenistujate hulka, maksetakse tema poolt rahvakohtuniku kohuste täitmise aja eest töötasu rahvakohtu summadest rahvakohtuniku palgamäära järgi (NSVL Kohtu Rahvakomissariaadi käskkiri nr. 33, 9. maist 1939. a.).

Rahvakohtunikkude väljalangemise korral teostatakse rahvakohtunikkude uued valimised liiduvabariigi või autonoomse vabariigi Kohtu Rahvakomissariaadi poolt, ringkonna-, oblastikohtute jne. kohtuliikmete väljalangemise korral aga töötava rahva saadikute vastavate nõukogude järjekordseil istungjärgudel (Kohtukorralduse seaduse § 20).

2. Rahvakohus vaatab läbi kriminaalasjad kuritegude kõikide liikide kohta (välja arvatud kontrrevolutsioonilised kuriteod, eriti ohtlikud valitsemiskorra-vastased kuriteod, sotsialistliku omandi riisumised, eriti tähtsad ametialased ja majanduslikud kuriteod) ja kõik tsiviilasjad, välja arvatud tsiviilasjad vaidluste kohta riiklikkude ja ühiskondlikkude asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahel, mis seadusega on antud krai-, (oblasti-), ringkonnakohtute ja autonoomsete oblastite kohtute võimkonda (Kohtukorralduse seaduse § 21 ja 32).

Rahvakohtunikud ja rahvakaasistujad valitakse rajooni kodanike poolt üldise, otsese ja ühetaolise valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel kolmeks aastaks.

Rahvakohtunikute ja rahvakaasistujate kandidaadid seatakse üles kommunistliku partei organisatsioonide, ametiühingute, noorteorganisatsioonide jne. poolt, samuti töötava rahva üldkoosolekute poolt nende töö- või teenistuskoha järgi.

Rahvakohus enne asja arutamist kohtuistungil:

a) kinnitab prokuröri poolt esitatud süüdistuskokkuvõtte; süüdistuskokkuvõttega mittenõustumise korral on rahvakohus õigustatud asja prokurörile täiendavaks uurimiseks tagasi saatma või asjatoimetust lõpetama, kui selleks on küllaldaselt aluseid;

b) lahendab küsimuse süüdistatava vahistamise või tema vabastamise kohta vahi alt;

c) vaatab läbi küsimuse prokuröri ja kaitsja kohusliku osavõtu kohta asja arutamisest (Kohtukorralduse seaduse § 27).

Rahvakohtunik ainuisiklikult:

a) teeb esitatud kaebuste ja avalduste põhjal määruse kriminaaljalitamisega algatamise või sellest keeldumise kohta;

b) saadab kaebuse või avalduse uurimisorganitele uurimiseks;

c) määrab asja arutamisele;

d) teeb korralduse süüdistatavate, tunnistajate ja ekspertide kutsumiseks kohtusse ja teatab asjaarutamise ajast hagejatele ja kostjatele;

e) on rahvakohtu istungitel eesistujaks (Kohtukorralduse seaduse § 28).

Rahvakohtunikud annavad oma valijate ees aru nii omast tööst kui ka rahvakohtu tööst.

8. vestlus.

KRAI-, OBLASTI- JA RINGKONNAKOHUS NING AUTONOOMSE OBLASTI KOHUS. NSVL, LIIDUVABARIHKIDE JA AUTONOOMSETE VABARIHKIDE ÜLEMKOHTUD. NSVL ERIKOHTUD. KOHTUTÄITURID.

1. Vastavalt NSVL Konstitutsiooni § 107 ja 108 valitakse krai-, oblasti- ja ringkonnakohus, autonoomse oblasti kohus ja autonoomse vabariigi Ülemkohus töötava rahva saadikute vastavate nõukogude poolt viieks aastaks. Need kohtud koosnevad esimehest, tema asetäitjaist, kohtuliikmeist ja rahvakaasistujaist, keda kutsutakse osa võtma kohtuasjade arutamisest.

Krai-, oblasti- ja ringkonnakohtule, autonoomse oblasti kohtule ning autonoomse vabariigi Ülemkohtule alluvad kriminaalasjad eriti ohtlikkude kuritegude liikide kohta (näiteks kontrrevolutsioonilised kuriteod, sotsialistliku omandi riisumise kuriteod jne.) ja tsiviilasjad vaidluste kohta riiklikkude ja ühiskondlikkude asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahel.

Need kohtud vaatavad peale selle läbi ka rahvakohtu otsuste ning määruste peale esitatud kaebused ja protestid.

Krai-, oblasti- ja ringkonnakohtu, autonoomse oblasti kohtu ning autonoomse oblasti Ülemkohtu koosseisus tegutsevad:

a) kriminaalasjade kohtukolleegium — neile kohtuile alluvate kriminaalasjade arutamiseks; sel juhul tegutseb kolleegium koosseisus: eesistuja (esimees või kohtuliige) ja kaks rahvakaasistujat;

b) tsiviilasjade kohtukolleegium — neile kohtuile alluvate tsiviilasjade arutamiseks.

Kui kohtukolleegiumid vaatavad läbi rahvakohtu otsuste ja määruste peale esitatud kaebusi ja proteste, tegutsevad nad vastava kohtu kolmest kohtuliikmest koosnevas koosseisus.

2. Liiduvabariigi Ülemkohus on liiduvabariigi kõrgem kohtuorgan. Talle pannakse kõigi vastava liiduvabariigi territooriumil tegutsevate kohtute kohtutegevuse järelevalve.

Liiduvabariigi Ülemkohus valitakse selle vabariigi Ülemnõukogu poolt viieks aastaks.

Liiduvabariigi Ülemkohus koosneb esimehest, esimehe asetäitjaist, kohtuliikmeist ja rahvakaasistujaist, keda kutsutakse osa võtma kohtuasjade arutamisest.

Liiduvabariigi Ülemkohus on korraldatud ja tegutseb samuti kui autonoomse vabariigi Ülemkohus.

Liiduvabariigi Ülemkohus teostab liiduvabariigi kohtute kohtutegevuse järelevalvet:

a) jõustunud otsuste ja määruste peale NSVL Prokurööri, liiduvabariigi prokurööri, NSVL Ülemkohtu esimehe ja liiduvabariigi Ülemkohtu esimehe poolt esitatud protestide läbivaatamise kaudu;

b) kohtuistungitel kaebuste ja protestide läbivaatamise kaudu asjus, mis otsustatud liiduvabariigi kohtute poolt.

3. NSVL erikohtud on: sõjatribunaalid, raudteetranspordi liinikohtud ja veetranspordi liinikohtud.

NSVL erikohtute esimehed, esimeeste asetäitjad ja liikmed valitakse NSVL Ülemnõukogu poolt viieks aastaks.

Nende kohtute kohtuistungitest kutsutakse osa võtma kraide ja oblastite töötava rahva saadikute nõukogude ja liiduvabariikide ning autonoomsete vabariikide Ülemnõukogude poolt valitud rahvakaasistujad.

Erikohtud arutavad asju järgmises koosseisus: eesistuja — esimees või kohtuliige — ja kaks rahvakaasistujat, välja arvatud juhud, mil seaduse järgi arutavad asju kohtu kolm liiget.

4. NSVL Ülemkohus on kõrgem kohtuorgan ja valitakse NSVL Ülemnõukogu poolt viieks aastaks (Kohtukorralduse seaduse § 63).

NSVL Ülemkohtu peale pannakse kõigi nõukogude kohtuorganite kohtutegevuse järelevalve.

NSVL Ülemkohus teostab NSVL ja liiduvabariikide kõigi kohtuorganite kohtutegevuse järelevalvet:

a) kohtute jõustunud otsuste ja määruste peale antud NSVL Prokurööri ja NSVL Ülemkohtu esimehe protestide läbivaatamise kaudu;

b) kaebuste ja protestide läbivaatamise kaudu asjus, mis läbi vaadatud sõjatribunaalide ja raudtee- ning veetranspordi liinikohtute poolt.

NSVL Ülemkohus koosneb esimehest, esimehe asetäitjaist, Ülemkohtu liikmeist ja rahvakaasistujaist, keda kutsutakse osa võtma kohtuasjade arutamisest, ja ta tegutseb koosseisus:

- a) kriminaalrajade kohtukollegium,
- b) tsiviilrajade kohtukollegium,
- c) sõjakollegium,
- d) raudteede kollegium,
- e) veetranspordi kollegium.

NSVL Ülemkohtu esimehe või NSVL Prokuröri poolt antud protestide läbivaatamiseks kutsutakse kokku NSVL Ülemkohtu pleenum, kes annab ka juhendeid kohtupraktiliste küsimuste kohta lahenduste alusel, mis vastu võetud NSVL Ülemkohtu poolt läbivaadatud kohtuasjus.

Pleenum koosneb NSVL Ülemkohtu esimehest, tema asetäitjaist ja kõigist NSVL Ülemkohtu liikmeist NSVL Prokuröri kohuslikul osavõtul. NSVL Ülemkohtu pleenumi istungitest võtab osa NSVL Kohtu Rahvakomissar. NSVL Ülemkohtu pleenumi istung kutsutakse kokku vähemalt üks kord kahe kuu kestel.

5. Kohtuotsuste ja -määruste täitmine tsiviilrajades, samuti kriminaalkohtu otsuste täitmine varaliste sissenõudmiste osas toimub kohtutäiturite poolt. Kohtutäiturid asuvad kohtute juures ja nad nimetatakse ametisse liiduvabariigi või autonoomse vabariigi Kohtu Rahvakomissariaadi poolt. Kohtutäituri poolt esitatud nõudmised on kohuslikud kõigile ametiisikutele ja kodanikele.

KRIMINAALSEADUSANDLUSE PÕHIKÜSIMUSED.

9. vestlus.

NÕUKOGUDE KRIMINAALSEADUS JA TEMA ÜLESANDED.

1. NSVL kriminaalseadusandluse ülesandeks on tööliste ja talupoegade sotsialistliku riigi ja selles seatud õiguskorra, samuti ka kodanikkude õiguste ja huvide kaitse ühiskonnaohtlike tegude (kuritegude) eest Kriminaalkodeksis ettenähtud karistuse vahendite kohaldamisega süüdlastele. Nõukogude kohus, kohaldades kriminaalkaristuse vahendeid, mitte ainult ei karista kurjategijaid, vaid tema eesmärgiks on ka kurjategijate parandamine ja ümberkasvatamine (NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 3).

Kriminaalseadusandluse alal kehtivad NSVL-s:

- a) NSVL ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse põhialused 1924. a.;
- b) Riiklike kuritegude seadus;
- c) Sõjaväeliste kuritegude seadus;
- e) VNFSV Kriminaalkodeks ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksid.

Kõigi nõukogude sotsialistlike vabariikide kriminaalkodeksid sisaldavad üldosa ja eriosa.

Üldosa käsitleb kriminaalseadusandluse ülesandeid, kriminaalkodeksi kehtivuspiirkonda, kriminaalpoliitika üldaluseid, annab kuriteo, osavõtu, kuriteolise tegevuse arengu staadiumide, karistuse mõisted jne.

Eriosa käsitleb kuritegude üksikuid konkreetseid koosseise, näiteks kodumaa reetmist, banditismi, lohakust, tapmist jne.

VNFSV Kriminaalkodeksi (KrK) eriosa jaguneb 10 eri peatükki:

I peatükk — Riiklikud kuriteod (kontrrrevolutsioonilised ja NSV Liidule eriti ohtlikud valitsemiskorra-vastased kuriteod);

II peatükk — Muud valitsemiskorra-vastased kuriteod;

III peatükk — Ametialased (teenistuslikud) kuriteod;

IV peatükk — Riigist kiriku lahutamise eeskirjade rikkumine;

V peatükk — Majanduslikud kuriteod;

VI peatükk — Kuriteod isiku elu, tervise, vabaduse ja väärrikuse vastu;

VII peatükk — Varavastased kuriteod;

VIII peatükk — Rahvatervishoidu, ühiskondlikku julgeolekut ja korda kaitsvate eeskirjade rikkumine;

IX peatükk — Sõjaväelised kuriteod;

X peatükk — Sugukondliku olustiku pärimustest tingitud kuriteod.

Teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksid on koostatud sama printsiibi järgi; mõnikord on neisse paigutatud erialased peatükid (näiteks on paigutatud Uzbeki ja Tadžiki NSV Kriminaalkoodeksitesse peatükid veekuritegude kohta).

Iga kriminaalkoodeksi eriosa paragraaf (välja arvatud VNFSV KrK §-d 58¹, 59¹ ja 193¹ ning teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavad paragraafid) sisaldab dispositiooni ja sanktsiooni.

Dispositiooniks nimetatakse paragraafi seda osa, mis sisaldab üksiku kuriteolise tegevuse kirjelduse (näiteks laim, s. t. teadvalt valede, teist isikut häbistavate väljamõeldiste levitamine).

Sanktsiooniks nimetatakse karistust, mis määratakse toimepandud kuriteo eest (näiteks: vabaduskaotus kuni kümne aastani — VNFSV KrK § 136, või: paranduslikud tööd kuni kuue kuuni või rahatrahv kuni kolmesaja rublani — VNFSV KrK § 146 l. l.).

2. Kriminaalkoodeksi ajaline kehtivus. Kriminaalseadus loetakse kehtivaks kas seaduses eneses näidatud momendist või sellest momendist, mil koha peal saadakse ametlik väljaanne, kus seadus on avaldatud, — „NSV Liidu töötava rahva saadikute nõukogude Teataja“ („Известия совета депутатов трудящихся Союза ССР“) või „NSVL Ülemnõukogu Teataja“ („Ведомости Верховного Совета СССР“).

3. Kriminaalkoodeksi ruumiline kehtivus. Iga nõukogude kodanik või välismaalane, kes pani kuriteo toime Nõukogude Liidu territooriumil, kannab kriminaalvastutust nõukogude kriminaalseaduste järgi. Erandi moodustavad isikud, kes kasutavad nn. eksterritoriaalsuse õigust. Vastavalt Seadusele diplomaatiliste esindajate kohta NSVL-s (NSVL SKK 1927, nr. 5, art. 98) kuuluvad nende isikute hulka diplomaatilised esindajad, diplomaatilise korpuse liikmed, samuti nende naised ja lapsed kuni 16 aastani. Nende isikute kriminaalvastutusele võtmise küsimus lahendatakse iga kord diplomaatilisel teel.

Nõukogude Liidu kodanikud vastutavad nõukogude kriminaalseaduse järgi ka juhul, kui nad mõne liiduvabariigi kriminaalkoodeksis ettenähtud kuriteo panevad toime väljaspool Nõukogude Liidu piire, kuid on tabatud ja kohtu või uurimise alla antud NSVL territooriumil.

NSVL kodanikud kannavad kriminaalvastutust selle liiduvabariigi kriminaalseaduste järgi, millise piirides kriminaalkuritegu oli toime pandud.

KURITEGU JA KRIMINAALVASTUTUS.

1. Kuriteo mõiste nõukogude kriminaalõiguses. Nõukogude kriminaalõiguse järgi loetakse kuriteoks iga ühiskonnaohtlik tegu või tegevusetus, mis on sihitud Nõukogude korra vastu või mis rikub kommunistlikule korrale ülemineku ajaks tööliste ja talupoegade võimuga seatud õiguskorda.

Kuriteoks ei loeta tegu, mis küll vormiliselt vastab Kriminaalkodeksi eriosa mõne paragraafi tunnustele, kuid ilmse vähese tähtsuse ja kahjulikkude tagajärgede puudumise tõttu ei oma ühiskonnaohtlikku iseloomu.

2. Analogia. Kui see või teine ühiskonnaohtlik tegu ei ole Kriminaalkodeksis otseselt ette nähtud, siis määratakse selle teo eest vastutuse alused ja piirid vastavalt Kriminaalkodeksi neile paragraafidele, mis näevad ette liigilt kõige sarnasemaid kuritegusid.

Nõukogude kohtunikud peavad analoogiat kohaldama erandjuhtudel ja valjus kokkukõlas seadusega.

3. Kuriteo koosseis. Kuriteo koosseis on olemas ainult siis, kui on olemas kõik tema vajalikud elemendid, s. o. kuriteo objekt, kuriteo subjekt, kuriteo koosseisu objektiivsed ja subjektiivsed omadused.

Objektiks nimetatakse seda, millele antud kuriteoline tegevus on sihitud (näiteks tapmise juhtudel inimese elu).

Kuriteolise tegevuse (või tegevusetuse) objektiivseks küljeks nimetatakse seda, milles kuriteoline tegu ise väljendub (näiteks huli-gaansuse puhul ulaklike tegude toimepanemine).

Kuriteo koosseisu subjektiivseks küljeks nimetatakse süüdlase isiku suhtumist oma kuriteolise tegevuse resultaadis (vt. allpool p. 4).

Kuriteo subjektiks võib olla iga süüdiv füüsiline isik, kes on saanud 16-aastaseks (alaealiste kriminaalvastutuse kohta vt. allpool).

4. Tahtlus ja ettevaatamatus. Kuritegu võib toime panna ainult tahtlikult või ettevaatamatult (VNFSV KrK § 10).

Tahtlus võib olla otsene või kaudne.

Otseseks tahtluseks nimetatakse seesugust tahtlust, kus kuriteo subjekt näeb ette oma tegude tagajärke ja soovib selle saabumist (näiteks oma naist tulistades näeb mees ette, et lasu tagajärjel saabub surm, ja soovib selle saabumist).

Kaudseks tahtluseks nimetatakse seesugust tahtlust, kus kuriteo subjekt (süüdlane) näeb ette oma tegude tagajärke ja teadvalt laseb sellel tagajärjel saabuda (keegi tulistab rahvarikkas kohas, teadvalt lastes saabuda kellegi tapmise võimaluse).

Ettevaatamatus võib väljenduda kuriteolise kergemeelsuse või kuriteolise hooletuse kujul.

Kuriteoline kergemeelsus on olemas neil juhtudel, kui kuriteo subjekt (süüdlane) näeb ette oma tegude tagajärke, kuid kerge-

meelselt loodab selle ärahoidmise võimalusele (oma osavusele, tabavusele jne.).

Kuriteoline hooletus on olemas neil juhtudel, kui kuriteo subjekt (süüdlane) ei näe ette tagajärgede tekkimist, olgugi et ta asja oludel neid pidi ette nägema (näiteks keegi sihtis naljapärast revolvriga teise inimese pihta ja, arvates, et revolver ei ole laetud, tõmbas kukest, kostis lask ning inimene sai raskesti haavata).

Juhus. Et kuritegu võib olla toime pandud ainult siis, kui süüdlase inimese tegevuses on kindlaks tehtud tahtluse või ettevaatamatuse olemasolu, siis ei ole kuritegu ega allu kriminaalvastutusele igasugune kahju, mis on tekitatud juhuslikult (s. t. tahtluseta või mitte kuriteolise ettevaatamatuse tagajärjel).

5. Süüdimatuse mõiste. Süüdimatuks isikuks loetakse iga isik, kes pani toime selle või teise ühiskonnaohtrliku teo (kuriteo), kuid ei allu kriminaalvastutusele selle tõttu, et ta oli teo toime pannud kroonilise vaimuhaiguse, vaimutegevuse ajutise rikke või muus haiguslikus seisundis, kui see isik ei suutnud endale oma tegudest aru anda või neid juhtida.

Süüdimatu on ka seesugune isik, kes küll (kuriteo toimepanemise momendil) tegutses vaimse tasakaalu seisundis, kuid kohtuotsuse tegemise ajaks on jäänud vaimuhaigeks.

VNFSV KrK § 11 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragraafide otsese osutuse järgi võidakse neile isikuile kohaldada ainult meditsiinilise iseloomuga sotsiaalse kaitse vahendeid. Vajalik on silmas pidada, et selle paragraafi kehtivus ei laiene isikuile, kes on kuriteo toime pannud joobnud olekus.

6. Alaealiste kriminaalvastutus. Nõukogude kriminaalõiguse järgi algab kuriteo toimepannud isikute kriminaalvastutus 16 aasta vanuselt. Kuid 1935. a. 7. aprilli seaduse alusel võetakse kriminaalkohtulikule vastutusele kõigi karistusvahendite kohaldamisega kaheteistkümnenda-aastaseks saanud alaealised, kes on süüdi varguses, vägivallateos, kehavigastuste või vigastuste tekitamises, tapmises või tapmiskatses.

„Kõik muud õiguserikkumised 12—16 aasta vanuste laste poolt ei ole kriminaalkorras karistatavad ja nende eest kannavad vastutust vanemad ning eestkostjad, samuti alaealiste kuritegudele kihutajad ja nende organiseerijad vastavalt 1935. a. 7. aprilli ja 31. mai seadustele“ (NSVL Ülemkohtu ja Prokuratuuri direktiivkirjast 21. juunist 1935, nr. 36/71).

1935. a. 7. aprilli seadus ei kuulu laiendavale tõlgendamisele.

7. Asjaolud, mis kõrvaldavad teo ühiskonnaohtrikkuse. Teo ühiskonnaohtrikkust kõrvaldavate asjaolude hulka kuuluvad: a) hädakaitse, b) hädaseisund, c) seaduse täitmine, d) käsu täitmine, e) ametialaste funktsioonide teostamine.

Hädakaitseks nimetatakse iga õiguspärast, s. o. seaduslikku kaitset mõne inimese kallaletungi vastu sellele kallaletungijale kahju teki-

tamisega. Kaitse võib aset leida igal kaitse juhul kallaletungi vastu. Kuid hädakaitseks võib teda tunnistada ainult sel juhul, kui ei ole ületatud kaitse piirid.

Hädakaitse piirid ületatakse neil juhtudel, kui:

1) kaitsevahendid ei vastanud isemelt kallaletungi vahendeile (näiteks tarvitas kaitsja kaelöögi vastu kaitsmisel relva);

2) kallaletungijale tekitati kahju mitte kallaletungi momendil, vaid pärast kallaletungi (näiteks on kinnipeetud ja relvatustatud kallaletungija tapmine mitte hädakaitse, vaid tahtlik tapmine);

3) kui kallaletung näis isegi kaitsjale enesele mitte tõeliselt reaalseks kallaletungiks olevat.

Nagu osutatud VNFSV KrK § 13 1. l., võib kallaletung sihitud olla Nõukogude võimu või kaitsja enese või teise inimese isiku või õiguste vastu.

Hädaseisundis tekitatakse kahju soovist ära hoida mõnda ohtu, kusjuures kahju loetakse ainult siis hädaseisundis tekitatud kahjuks, kui: 1) ohtu ei olnud antud asjaoludel võimalik kõrvaldada mingil teisel viisil kui ainult mõnesuguse kahju tekitamisega; 2) kui seejuures tekitatud kahju on vähem tähtis, võrreldes ärahoitud kahjuga.

Seaduse ja seadusliku käsu täitmine kõrvaldavad teo ühiskonnaohtlikkuse.

Professionaalsete funktsioonide teostamine, mis teostatakse mõne inimese isiklikkudes huvides ega ole seadusvastane, kõrvaldab samuti teo ühiskonnaohtlikkuse (näiteks ükskõik milline operatsioon, kui selleks on olemas arstlik indikatsioon jms.).

8. Kuriteo staadiumid. Nõukogude kriminaalseaduse järgi tekib kriminaalvastutus mitte üksnes lõpuleviidud kuriteo eest (tapmine, kui ohver hukkus, vargus, kui võõras vara on salaja riisunud, jne.), vaid ka sellele eelnevate kuriteoliste tegevuste, või nagu neid nimetatakse, staadiumide eest. Nende hulka kuuluvad: a) kuriteo toimepanemise tahtluse ilmnemine, b) ettevalmistus ja c) katse.

Kuriteo toimepanemise tahtluse avaldumine on karistatav, kui ta iseenesest moodustab kuriteo koosseisu. Tahtluse avaldumise kujuks on ähvardus, mis on eriti ette nähtud VNFSV KrK § 73¹ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavates paragraafides.

Ettevalmistus seisneb riistade ja vahendite otsimises ja kohandamises ning kuriteo toimepanemise tingimuste loomises (näiteks seadis kurjategija valmis ohvrile kehavigastuse tekitamiseks noa või teise riista).

Katse on kuriteo lõpetatud koosseisule lähemaks kuriteoliseks tegevuseks (näiteks kurjategija tõstis ohvri löömiseks kepi, noa või mõne teise riista).

Nii ettevalmistus kui katse toovad võrdselt kaasa kriminaalvastutuse. Karistuse valikul peab kohus arvestama katse või ettevalmistuse toime-

pannud isiku ohtlikkust, kuriteo valmistatuse määra ja tema tagajärgede saabumise lähedust, samuti ka põhjusi, millele mõjul kuritegu jäi lõpule viimata (VNFSV KrK § 19).

9. Osavõtt. Iga kuritegu võib olla toime pandud ühe või mitme isiku poolt.

Kui tahtliku kuriteo toimepanemisest võtab osa mitu inimest, siis nimetatakse seda kuritegu osavõtul toimepandud kuriteoks.

Nõukogude kriminaalõigus eristab osaliste hulgas: 1) kuriteo organiseerijaid, 2) tädeviijaid, 3) kihutajaid, 4) kaasaaitajaid ja 5) varjajaid.

Kuriteo organiseerijaiks nimetatakse isikuid, kes organiseerivad kuriteolise koondise ühe või rea kuritegude toimepanemiseks.

Tädeviijajaiks nimetatakse isikuid, kes vahenditult teatava kuriteo toime panevad.

Kihutajajaiks nimetatakse isikuid, kes kallutasid kuritegu toime panema või õhutasid kavatsust seda või teist kuritegu toime panna.

Kaasaaitajajaiks nimetatakse isikuid, kes kuriteo teostamisele kaasa aitasid nõuannetega, juhustega, vahendite muretsemisega ja takistuste kõrvaldamisega.

Varjajajaiks nimetatakse isikuid, kes kurjategija või kuriteo jälgede varjamisele kaasa aitasid.

Tarvis on silmas pidada, et osavõtuks on vajalik antud kuriteo osalisi ühendavat ühist alust, ühist kuriteolist kavatsust. „Osavõtuks on tarvis tahte ühendamist kõigile kuriteo osalistele ühiselt ja ühtselt suunas. Kui näiteks riisujate salk tegutseb nii, et ühed osalised põletavad maju, vägistavad naise, tapavad jne. ühes kohas, teine osa salgast aga teises kohas, siis, olgugi et need või teised ei teadnud ühise salga osa poolt eraldi toimepandud kuritegudest, vastutavad nad kõigi kuritegude kogumi eest täies ulatuses, kui on ainult tõendatud, et nad leppisid kokku sellest jõugust osavõtmises teatavate kuritegude toimepanemiseks“ (riikliku süüdistaja sms Võšinski kõnest nõukogudevastase „parempoolsete trotsistide bloki“ protsessil).

10. Kuritegu soodustavad isikud. Nn. kuriteo toimepanemist soodustavate isikute hulka kuuluvad mitteteatajad ja võimaldajad.

Mitteteatamine on karistatav ainult Kriminaalkoodeksis eriti ettenähtud juhtudel (VNFSV KrK § 18).

Mitteteatamine on karistatav: a) kõigi kontrrevolutsiooniliste kuritegude puhul; b) 1932. a. 7. augusti seaduses ettenähtud kuritegude puhul; c) eriti ohtlikkude valitsemiskorra-vastaste kuritegude kolme liigi puhul, mis on ette nähtud VNFSV KrK §-des 59², 59³ ja 59³.

Kuriteo toimepanemise võimaldamist jälitatakse tavaliselt seoses ametialaste kuritegude toimepanemisega; võimaldajatena vastutavad kõrgemalseisvad ametiisikud (VNFSV KrK § 111 või § 112 2. l. järgi ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragraafide järgi).

KARISTUS JA KARISTUSE LIIGID.

1. Kriminaalkaristuse ülesanded on formuleeritud VNFSV Kriminaalkoodeksi § 9 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavates paragraafides.

Need ülesanded on järgmised: a) ära hoida, et isikud, kes on enne kuritegusid sooritanud, ei sooritaks enam uusi; b) teiste ebakindlate ühiskonna liikmete mõjustamine ja c) kuritegusid toimepannud isikute kohandamine töötava rahva (tööliste ja talupoegade) riigi ühiselu tingimustega.

Karistuse „sihiks ei või olla füüsiliste kannatuste tekitamine ja inimväärικuse alandamine ega kättemaksu ja nuhtlemise taotlemine“ (VNFSV KrK § 9).

Isikuile, kes on toime pannud ühiskonnaohtlikke tegusid, võidakse kohaldada kohtulik-parandusliku iseloomuga karistusi või meditsiinilise või meediko-pedagoogilise iseloomuga kaitsevahendeid.

Karistused (sotsiaalse kaitse vahendid) võivad olla kolme liiki:

- 1) kohtulik-parandusliku iseloomuga karistused (VNFSV KrK § 20);
- 2) meditsiinilise iseloomuga sotsiaalse kaitse vahendid (VNFSV KrK § 24);
- 3) meediko-pedagoogilise iseloomuga sotsiaalse kaitse vahendid (VNFSV KrK § 25).

2. Kohtulik-parandusliku iseloomuga karistuste hulka kuuluvad:

- a) töötava rahva vaenlaseks kuulutamine ühes NSVL piiridest pagendamise, b) väljaspool seadust olevaks kuulutamine, c) vabaduskaotus, d) asumisele saatmine, e) väljasaatmine, f) sunduslikud tööd, g) õiguste kaotus, h) ametist vallandamine, keeld teenida teataval ametikohal või tegutseda teataval tegevus- või tööndusalal, i) vara konfiskeerimine, j) rahatrahv, k) tekitatud kahju heastamise kohustuse pealepanemine, l) ühiskondlik laitus, m) hoiatus, n) erandlik karistusvahend — mahalaskmine.

Karistusvahendid jagatakse peavahendeiks (töötava rahva vaenlaseks kuulutamine, vabaduskaotus ja paranduslikud tööd) ja lisavahendeiks (kõik ülejäänud VNFSV KrK § 20 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavates paragraafides loeteldud karistusvahendid).

Töötava rahva vaenlaseks kuulutamist ühes NSVL piiridest pagendamisega kohaldatakse tähtajata (VNFSV KrK § 27).

Väljaspool seadust olevaks kuulutamist kohaldatakse ametiisikuile, NSVL kodanikele välismaal, kes tööliklassi ja talupoegkonna vaenlaste laagrisse üle jooksid või keeldusid tagasi tulemast NSV Liitu. Ta seisneb selles, et NSV Liitu õigeaegselt tagasi tulemast keeldunud isik kuulub tema tagasituleku juhul ja pärast tema isiku kindlaks-tegemist 24 tunni jooksul mahalaskmisele ja kõik isiklikult temale kuuluv vara konfiskeerimisele.

Vabaduskaotust võib määrata, vastavalt Põhialuste § 18, 1 päevast kuni 10 aastani.

Vastavalt 1937. a. 2. oktoobri seadusele on kohtule antud võimalus valida võitluseks spionaažiga, kahjurlusega, plahvatuste, hukkumiste ja inimohvritega süütamiste organiseerimiste katsetega ja muude diversioonaktidega mitte üksnes karistuse ülemmäära (mahalaskmist), vaid ka vabaduskaotust pikemateks tähtaegadeks — kuni 25 aastani.

Asumisele saatmine seisneb süüdimõistetud sundasumisele saatmises teatud asukohta. Vastavalt 1930. a. 10. jaanuari seadusele tuntakse kahte asumisele saatmise liiki: 1) nn. liht asumisele saatmine ja 2) paranduslike töödega seotud asumisele saatmine.

Asumisele saatmist määratakse ainult VNFSV KrK § 36 ettenähtud kuritegude eest ja seda võib kohaldada ainult isikuile, kes on saanud 16 aastat vanaks.

Käesoleval ajal liht asumisele saatmist kohtute poolt ei kohaldata. Paranduslike töödega seotud asumisele saatmist võidakse kohaldada ainult kui karistuse põhivahendit tähtajaga 3 kuni 10 aastani.

Väljasaatmine seisneb selles, et süüdimõistetule keelatakse elamine teatud asukohas, õigusega elada kõigis teistes kohtades.

Vastavalt 1930. a. 10. jaanuari seadusele võib väljasaatmine olla: 1) väljasaatmine keeluga elada süüdimõistetud elukohas, kusjuures süüdimõistetud võib endale valida ükskõik millise uue elukoha; 2) väljasaatmine süüdimõistetud elukohast teatavate kitsendustega uue elukoha valikul.

Väljasaatmist võib määrata nii karistuse põhivahendina kui lisavahendina iga kuriteo eest, mille eest võib määrata vabaduskaotust (näiteks tapmine, avalik vargus jne.). Väljasaatmist võib kohaldada nii karistuse põhivahendina kui ka lisavahendina tähtajaga 1 aastast kuni 5 aastani ja ainult 16 aastat vanaks saanud isikute suhtes.

Paranduslikud tööd reguleeritakse Paranduslike tööde koodiksiga, kus eristatakse:

a) paranduslikud tööd süüdimõistetud teenistuse või alatise töö asukohas;

b) Siseasjade Rahvakomissariaadi organite poolt korraldatud tööd.

Paranduslikud tööd määratakse 1 päevast kuni 1 aastani. Teenistuskohal paranduslikele töödele mõistetud isikult peetakse kinni osa töötasust kohtuotsusega määratud ulatuses, kuid mitte üle 25%.

Õiguste kaotus seisneb järgmiste õiguste kaotuses:

- valimisõigus,
- õigus olla valitavais ametites ühiskondlikes organisatsioonides,
- õigus olla teatavais riiklikes ametites,
- õigus kanda aunimetusi,
- vanemlikud õigused ja
- õigus pensionile, mida antakse sotsiaalkindlustuse ja riikliku kindlustuse korras.

Õiguste kaotust võib määrata nii iseseisva kui ka lisakaristusena tähtajaga kuni 5 aastat.

Ametist vallandamist, keeldu teenida teataval ametikohal või tegutseda teataval tegevus- või töondusalal võidakse määrata iseseisva või lisakaristusena tähtajaga kuni 5 aastat.

Vara konfiskeerimist võidakse määrata nii pea- kui ka lisakaristusena. Lisakaristusena võidakse konfiskeerimist kohaldada ainult seaduses eriti ettenähtud juhtudel.

Konfiskeerimist võidakse kohaldada kogu või osa vara suhtes, mis peab kohtuotsuses näidatud olema.

Rahatrahv on rahaline karistus, mida määratakse kohtu poolt Kriminaalkodeksi üksikutes paragraafides ettenähtud piirides. Rahatrahvi võidakse määrata nii pea- kui ka lisakaristusena. Tema mittemaksmise puhul võib rahatrahvi asendada ainult sunduslikkude töödega.

Tekitatud kahju heastamise kohustus pannakse süüdimõistetule peale juhtudel, kui kohus tunnistab otstarbekaks, et süüdimõistetule ise kõrvaldaks toimepandud kuriteo või kannatanule tekitatud kahju tagajärjed.

Ühiskondlik laitus seisneb kohtu nimel süüdimõistetule avalikult väljendatud hukkamõistus.

Hoiatust kohaldab kohus ainult õigeksmõistva otsuse puhul, kui ta leiab, et õigeksmõistetule käitumine annab siiski alust kartuseks, et ta võib tulevikus kuriteo toime panna.

Mahalaskmist rakendatakse erandjuhtudel kõige raskemate kuritegude toimepanemise eest.

3. Meditsiiniliste vahendite hulka kuuluvad: a) sundravi ja b) ravi-asutisse paigutamine ühenduses eraldamisega (VNFSV KrK § 24).

4. Meediko-pedagoogiliste vahendite hulka kuuluvad: a) alaealise andmine vanemate, lapsendajate, eestkostjate, hooldajate või sugulaste hooldamisele, kui neil on võimalik alaealist ülal pidada, või muude isikute ja asutiste hooldamisele; b) paigutamine spetsiaalsesse ravimis-kasvatuasutisse (VNFSV KrK § 25).

12. vestlus.

KARISTUSE KOHALDAMINE.

1. Küsimuse lahendamisel, millist karistust süüdimõistetule kohaldada, laseb kohus ennast juhtida vastavalt VNFSV KrK § 45 eeskirjale:

- Kriminaalkodeksi üldosa eeskirjadest;
- eriosa selles paragraafis tähendatud piiridest, milles antud kuritegu on ette nähtud;
- omaenese sotsialistlikust õigustundest, lähtudes seejuures toimepandud kuriteo ühiskonnaohtlikkuse arvestusest, asjaoludest ja kuriteo toimepanija isikust.

Tuleb silmas pidada, et kohus peab karistuse määramisel arvestama nii kuriteo toimepanemise motiive ja viise kui ka süüdimõistetud isikut. Kuriteo toimepanemise motiivid, viisid ja vahendid võivad olla raske-
mad (kuritegu raskendavad asjaolud) ja kergemad (kuritegu ker-
gendavad asjaolud).

2. Kuritegu raskendavate asjaolude hulka kuuluvad:

- a) kuriteo toimepanemine kodanluse võimu ennistamise sihil;
- b) võimalus kuriteo toimepanemisega riigi või töötava rahva huvi-
dele kahju tekitada, kuigi kuritegu ei olnud vahenditult sihitud riigi või
töötava rahva huvide vastu;
- c) kuriteo toimepanemine grupiga või jõuguga;
- d) kuriteo toimepanemine isiku poolt, kes juba varem on mõne-
suguse kuriteo toime pannud, välja arvatud juhud, kui seesugune isik
loetakse kohtulikult karistamatuks (VNFSV KrK § 55) või kui esimese
kuriteo toimepanemise või selle kohta otsuse tegemise päevast on möö-
dunud aegumistähtajad (VNFSV KrK § 14 ja 15). Seejuures on kohtul
siiski õigus, olenevalt esimese kuriteo iseloomust, mitte omistada sellele
asjaolule raskendavat tähendust;
- e) kuriteo toimepanemine kasusaamise sihil või muudel madalatel
ajedel;
- f) kuriteo toimepanemine erilise julmusega, vägivallaga või kavalusega,
või isikute suhtes, kes alluvad kurjategijale või on tema hooldamisel, või
kes oma ea või muude tingimuste tõttu on eriti abitus seisundis (VNFSV
KrK § 47).

3. Kuritegu kergendavate asjaolude hulka kuuluvad:

- a) kuriteo toimepanemine, kuigi hädakaitse piiride ületamisega, kuid
kaitseks Nõukogude võimu, revolutsioonilise õiguskorra või kaitsja või
teise inimese isiku ja õiguste ründe vastu;
- b) esimest korda;
- c) motiividel, millede puuduvad kasusaamine või muud madalad ajed;
- d) ähvarduse, sundimise või teenistusliku või majandusliku sõltuvuse
mõjul;
- e) tugeva hingelise erutuse mõjul;
- f) nälja või puuduse seisundis või raskete isiklike või perekondlik-
kude tingimuste kokkusattumise mõjul;
- g) harimatuse, ebateadlikkuse või asjaolude juhusliku kokkusattu-
mise tõttu;
- h) alaealise isiku või raseda naisisiku poolt (VNFSV KrK § 48).

4. Karistuse määramine juhul, kui üks inimene on toime pannud
mitu kuritegu (nn. kuriteo konkurentsi juhul). VNFSV Krimi-
naalkodeksi § 49 kõneleb kahest juhust:

- 1) kui üks süüalune ühe teoga paneb toime mitu kuritegu ja
- 2) kui süüalune paneb toime mitu eri kuritegu, kusjuures ühegi
eest neist pole veel karistust määratud.

Esimene juhtum kannab teoorias ideaalse kuriteo-konkurentsi
nimetust.

Teine juhtum kannab teoorias reaalse kuriteo-konkurentsi nimetust.

Ideaalne konkurents on olemas näiteks siis, kui keegi, sihtides ohvrile, tapab selle ja haavab ühtlasi kõrvalseisvat inimest (VNFSV KrK §-d 136 ja 142 või 143).

Reaalne konkurents on näiteks olemas siis, kui keegi paneb toime varguse, huligaansuse, väljapressimise, s. t. paneb toime mitu täiesti erinevat kuritegu, kusjuures kohus ei ole neist veel ühegi eest karistamise otsust teinud.

Karistuse määramisel kuriteo konkurentsi juhul kohus, nagu see on ette nähtud Kriminaalkoodeksi § 49, määrates iga kuriteo eest eraldi vastava karistuse, määrab viimase lõplikult paragraafi järgi, milles on ette nähtud kõige raskem toimepandud kuritegudest ja kõige raskem karistus.

On vaja silmas pidada, et vabaduskaotuse üldine tähtaeg ei või ületada 10 aastat, paranduslikkude tööde oma aga — 1 aastat.

5. Karistuse kohaldamine alla alammäära. Sel juhul, kui kohus eriliste asjaolude tõttu veendub vajaduses määrata karistus alla alammäära, mis on ette nähtud Kriminaalkoodeksi sellele kuriteole vastavas paragraafis, või üle minna teisele, vähem raskele karistuse vahendile, mis ei ole ette nähtud selles paragraafis, siis võib ta seda kõrvalekaldumist lubada, kuid siiski mitte midugi, kui täpselt väljendades otsuses need motiivid, mis selle kõrvalekaldumise põhjustasid (VNFSV KrK § 51).

6. Amnestia ja armuandmine vabastavad karistusest kas hoopis või kergendavad kohtu poolt määratud karistust. Amnestia ja armuandmise õigus kuulub NSVL Ülemnõukogu Presiidiumile ja liiduvabariikide Ülemnõukogude presiidiumidele.

7. Tingimisi süüdimõistmist kohaldatakse juhtudel, kui kohus tunnistab, et süüdimõistetud ohtlikkuse määr ei nõua tema sunduslikku eraldamist.

Tingimisi süüdimõistmist võib kohaldada ainult sel juhul, kui toimepandud kuriteo eest järgnevad karistusena vabaduskaotus või paranduslikud tööd.

Kui tingimisi süüdimõistetud katseaja kestel uue kuriteo toime paneb, võib kohus uue kuriteo eest määratud karistusele lisandada tingimisi määratud karistuse, või kohaldada süüdimõistetule ainult uut karistust. Karistuse lisandamise puhul ei või vabaduskaotuse tähtaeg ületada 10 aastat, paranduslikkude tööde oma — 1 aastat.

8. Karistuse kustumine. Kohtulikult karistamatuks isikuks tunnistatakse:

- kohtu poolt õigeksmõistetud isikud;
- tingimisi süüdimõistetud isikud, kes kohtu poolt määratud katseaja kestel ei ole toime pannud uut, vähemalt niisama rasket kuritegu;
- isikud, kellele on mõistetud vabaduskaotus tähtajaga mitte ülekuue kuu või ükskõik milline kergem karistus ja kes kolme aasta jooksul, arvates neile kohaldatud vastava karistuse ärakandmise päevast, ei ole

toime pannud uut, vähemalt niisama rasket kuritegu, samuti ka tähtajaga üle kuue kuu, kuid mitte üle kolme aasta vabaduskaotusele mõistetud isikud, kes ei ole toime pannud uut, vähemalt niisama rasket kuritegu kuue aasta jooksul.

Aegumiseks nimetatakse tähtaega, mille möödumisel ei või aset leida kriminaaljälitamine või mille möödumisel ei või kohtuotsus täitmisele tulla.

Nii on tuntud kahte liiki aegumine:

1) kriminaaljälitamise aegumine (VNFSV KrK § 14);

2) süüdimõistva otsuse aegumine (VNFSV KrK § 15).

Kriminaaljälitamine aegub:

a) kui kuriteo toimepanemise ajast, mille eest kohus võib määrata vabaduskaotust üle viie aasta, on möödunud kümme aastat;

b) kui kuriteo toimepanemise ajast, mille eest kohus võib määrata vabaduskaotuse mitte üle viie aasta, on möödunud viis aastat;

c) kui kuriteo toimepanemise ajast, mille eest kohus võib määrata vabaduskaotuse kuni ühe aastani või mille eest seaduses on ette nähtud vabaduskaotusest kergem karistus, on möödunud kolm aastat.

Kontrrevolutsioonilistes kuritegudes otsustab aegumise kohaldamise või mittekohaldamise küsimuse kohus.

Süüdimõistev otsus aegub, kui seda ei ole kümne aasta jooksul täideviidud.

ÜKSIKUD KURITEOLIIGID.**1. Riiklikud kuriteod.**

Riiklikud kuriteod on kõige raskemad kuriteod.

Nende hulka kuuluvad:

a) kontrrevolutsioonilised kuriteod (VNFSV KrK § 58¹—58¹ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavad paragraafid);

b) kuriteod ühiskondliku sotsialistliku omandi vastu (1932. a. 7. augusti seadus);

c) NSVL-le eriti ohtlikud valitsemiskorra-vastased kuriteod (VNFSV KrK § 59¹—59¹³ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavad paragraafid).

1. Kontrrevolutsioonilised kuriteod. Kontrrevolutsiooniliseks loetakse iga tegu, mis on sihitud nõukogude võimu kukutamisele, õõnestamisele või nõrgendamisele või NSVL välise julgeoleku ja proletariaadi revolutsiooni põhiliste majanduslikkude, poliitiliste ja rahvuslikkude saavutiste õõnestamisele või nõrgendamisele (VNFSV KrK § 58¹ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavad paragraafid).

Kontrrevolutsiooniliste kuritegude hulka kuuluvad seesugused kuriteod, nagu kodumaa reetmine (§ 58^{1a}, 58^{1g}), spionaaž (§ 58⁶), kahjurlus (§ 58⁷), terroristlik akt (§ 58⁸) ja rida teisi kuritegusid.

2. Ühiskondliku sotsialistliku omandi vastu sihitud ja 1932. a. 7. augusti seaduse põhjal jälitavate kuritegude hulka kuuluvad lastide riisumine raudteel ja veetranspordil, kolhoosi- ja kooperatiiv-vara riisumine, kulaklik-kapitalistlikkude elementide poolt toimepandud vägivaldteod ja ähvardused kolhoosnikute vastu sihiga sundida neid kolhoosist välja astuma, samuti ka rida teisi sotsialistliku omandi suuri, kuritahtlikke ja organiseeritud riisumisi ja raiskamisi.

3. NSVL-le eriti ohtlikud valitsemiskorra-vastased kuriteod. Valitsemiskorra-vastaste ja eriti ohtlike valitsemiskorra-vastaste kuritegude mõisted on määrateldud VNFSV KrK § 59¹ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavates paragraafides.

Valitsemiskorra-vastaseks loetakse iga tegu, mis, kuigi see vahenditult ei ole sihitud Nõukogude võimu ja Töölise ja Talupoegade Valitsemise kukutamisele, siiski viib valitsus- või rahvamajandus-organite korrapärase tegevuse rikkumisele ja mis on ühenduses võimuorganitele vastuhakkamisega ja nende tegevuse takistamisega, seadustele mittealistumisega või muude võimu tugevuse ja autoriteedi nõrgenemist esilekutsuvate tegudega. NSVL-le eriti ohtlikeks valitsemiskorra-vastasteks kuritegudeks loetakse neid kontrrevolutsiooniliste sihtideta toimepandud valitsemiskorra-vastaseid kuritegusid, mis kõigutavad NSVL ja liiduvabariikide riigivalitsemise ja majandusliku võimsuse aluseid.

Eriti ohtlike valitsemiskorra-vastaste kuritegude hulka kuuluvad seesugused kuriteod nagu massilised korratused (§ 59²), banditism (§ 59³), transpordil töödistsipliini rikkumine transpordialaste töötajate poolt (§ 59^{3v}), valerahategemine (§ 59⁸) jt.

Riiklikke kuritegusid (kontrrrevolutsioonilisi, sotsialistliku omandi vastu sihitud ja eriti ohtlikke valitsemiskorra-vastaseid kuritegusid) rahvakohus ei aruta; vaid nad kuuluvad krai-, oblasti- ja ringkonnakohtute ning autonoomsete oblastite kohtute võimkonda (NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 32).

2. Muud valitsemiskorra-vastased kuriteod¹.

Muude valitsemiskorra-vastaste kuritegude hulka kuuluvad seesugused kuriteod nagu seatud tähtajaks maksude tasumata jätmine (KrK § 60), eelkutsealuste või Tööliste ja Talupoegade Punaväe ridades mitteseisvate sõjaväelaste kohuslikust sõjaväeteenistusest keeldumine või kõrvalehoidumine (KrK § 68), tunnistuste võltsimine (KrK § 72), võimu esindajaile vastuhakkamine (KrK § 73), võimu esindajate solvamine (KrK § 76) jne.

1. Võimu esindajaile vastuhakkamine (§ 73). § 73 näeb ette rüüand võimu organite ja tema esindajate korrapärasele tööle. Võimu esindajad on miilitsionäär, uurija, kohtunik, nõukogu esimees, miilitsat abistava brigaadi liige ja selletaolised isikud.

Võimu esindajaile vastuhakkamine seisneb igas aktiivses teos, mille sihiks on takistada võimu esindajal seadusega tema peale pandud kohuste täitmist.

Võimu esindajaile vastuhakkamisega võivad kaasas käia vägivallateod (§ 73 1. l.). Vägivald võib avalduda igal kujul. Eriti ohtlikke huligaane, kes panevad toime küll üksikuid kallaletunge, kuid seesuguseid, mis on seotud tapmisega või relvastatud vastuhakkamisega võimu organitele (vägivallateod, haavade tekitamine jms.), tuleb karistada nagu bandiite ja nende poolt toimepandud kuritegusid tuleb kvalifitseerida Kriminaalkoodeksi § 59³ järgi.

Peale selle on § 73 1. l. ette nähtud võimu esindaja sundimine ilmselt ebaseaduslikkude tegude toimepanemisele, mis samuti on ühenduses vägivallaga võimu esindaja isiku kallal.

Karistuseks on: vabaduskaotus mitte alla ühe aasta (§ 73 1. l.), vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni kuue kuuni või rahatrahv kuni viiesaja rublani (§ 73 2. l.).

2. Ametiisikute ähvardamine (§ 73¹). Ametiisikute või ühiskondlikkude töötajate ähvardamine tapmisega, vara hävitamisega või vägivalla tar-

¹ Valitsemiskorra-vastaste kuritegude (VNFSV KrK § 59¹) mõiste on antud ülalpool.

vitamisega loetakse lõpuleviidud kuriteoks ähvarduse enese väljendamise momendist, mille sihiks on katkestada teatava töötaja teenistuslikku või ühiskondlikku tegevust. Kui ametiisikut või ühiskondlikku töötajat (seoses tema ühiskondliku või tootmisalase tegevusega) pekstakse või tarvitatakse tema kallal muid vägivallategusid, tuleb kuritegu kvalifitseerida § 73¹ 2. l. järgi.

Kui teatav vägivald on tekitatud isiklik-olustikuliste vaenulikkude suhete pinnal, tuleb kuritegu kvalifitseerida ühe isikuvastaseid kuritegusid käsitava kriminaalkoodeksi paragraafi järgi.

Kui aga vägivallategusid on tarvitatud kolhoosnike vastu sihiga sundida neid kolhoosist välja astuma, kvalifitseeritakse kuritegu 1932. a. 7. augusti seaduse III osa järgi.

§ 73¹ 1. l. järgi on karistuseks paranduslikud tööd kuni 6 kuuni, rahatrahv kuni 300 rublani või asumisele saatmine või väljasaatmine, § 73¹ 2. l. järgi — vabaduskaotus kuni 5 aastani.

3. Võimule mittealistumine (§ 75). Võimule mittealistumine puutub tihedalt kokku võimule vastuhakkamisega, kuid seisneb isiku tegevuse tuses, kelle poole võimu esindaja pöörab oma seadusliku nõudmise.

Karistuseks on vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni 3 kuuni või rahatrahv kuni 300 rublani.

Alluva ametiisiku võimule mittealistumist kõrgemalseisvale ametiisikule tuleb vaadelda ametialase kuriteona, mis on ette nähtud VNFSV KrK § 111 või KrK § 112 2. l.

4. Huligaansus (§ 74). Huligaansust määratellakse kui ulaklikke tegusid ühenduses ilmse lugupidamatusega ühiskonna vastu (1. l.).

Huligaansuse eriti raske liigiga, mis on ette nähtud § 74 2. l., on tegevust siis, kui need teod seisnesid märatsemises või korratuses, või olid teiskordselt toime pandud, või tõrksalt neid ei lõpetatud, hoolimata ühiskondliku korra kaitse organite hoiatusest, või oma sisult olid eriti küünilised või jultunud.

Kui huligaan samal ajal pani toime inimese vastu teatavaid vägivallategusid, tuleb kõike toimepandut kvalifitseerida kuriteo konkurentsi juhuna — huligaansusena (§ 74) ja ühe paragraafi järgi peatükist Kuriteod isiku elu, tervise ja väarikuse vastu (näiteks § 142 või 143).

Huligaansuse eest on karistuseks vabaduskaotus kuni 3 kuuni, kui teo toimepanijale kuni kriminaaljälitamise algatamiseni ei ole määratud administratiivtrahvi (§ 74 1. l.), või vabaduskaotus kuni 5 aastani (§ 74 2. l.).

Arutades kohtupraktika tulemusi huligaansuse asjades, andis NSVL Ülemkohtu pleenum, sihiga kõrvaldada esinenud puudusi, 1939. a. 29. aprillil rea juhendeid kohtuorganitele.

Kõige tähtsamad neist on järgmised:

1) Vähesese tähtsusega teod, kuigi nad sisaldavad huligaansuse tunnuseid, tuleb lahendada kas administratiivkorras või ühiskondlikes seltsimeeste-kohtuis.

2) Peksmist, raskete või kergete kehavigastuste tekitamist, solvamist vaadelda mitte huligaansusena (nagu see kohtupraktikas sageli toimub), vaid ühena isikuvastastest kuritegudest. Nende kuritegude kvalifitseerimine Kriminaalkodeksi § 74 järgi on lubatav ainult neil juhtudel, kui on kindlaks tehtud, et need teod on toime pandud just ulaklusest, sihiga osutada ühiskonna vastu ilmselt lugupidamatust.

3) Kriminaalkodeksi § 74 2. l ja teiste liiduvabariikide Kriminaalkodeksite vastavaid paragraafe tuleb kohaldada ainult siis, kui on olemas ükski neis ettenähtud tunnustest (määratsemine, korratud, korduv huligaansus jne.).

4) Huligaansuse kõige ohtlikumate avalduste asju peavad kohtud arutama olukorras, mis kindlustab ühiskonna tähelepanu tõmbamise neile, väljasõitudega kolhoosidesse, ettevõtetele jne. ning kohtuotsuste trükkis avaldamisega.

5. Võimu esindaja avalik solvamine (§ 76). Kuriteo koosseis on olemas, kui: 1) solvatud oli just võimu esindaja, 2) solvamine toimus avalikult, 3) võimu esindaja oli oma teenistuskohuste täitmisel.

Solvamine võib teostatud olla igal kujul (suuliselt, kirjalikult, teoga).

§ 76 järgi tuleb kvalifitseerida ka nende kodanikkude avalikku solvamist, kes osutavad kaasabi miilitsa-organitele (VNFSV RKN määrus 8. detsembrist 1926 — VNFSV SKK nr. 88, art. 640), ja § 16 ja 76 järgi — meditsiinilise personaali solvamist (VNFSV KohtuRK ringkiri 1926. a., nr. 113) ja veterinaarala töötajate solvamist (VNFSV KohtuRK ringkiri 1926. a., nr. 190).

6. Ametiisiku ametinimetuse või võimu omavoliline omastamine (§ 77). Vaadeldava kuriteo koosseisu olemasoluks on vajalik, et ametiisiku ametinimetuse või võimu omastamisega käiks kaasas nõukogude võimu diskrediteerimine või mingi ühiskonnaohtliku teo toimepanemine. Mõne spetsialistina, kuid mitte ametiisikuna esinevaid isikuid võidakse nende poolt sel alusel ühiskonnaohtlikkude tegude toimepanemise juhtudel vastutusele võtta VNFSV Kriminaalkodeksi § 169 või § 180 järgi.

§ 77 ettenähtud karistuseks on vabaduskaotus kuni 2 aastani.

7. Vahistatu ebaseaduslik vabastamine (§ 81). Vahistatu ebaseaduslik vabastamine võib olla toime pandud ametiisiku või mitte-ametiisiku poolt. Juhtudel, kui vahialuse ebaseaduslik vabastamine või tema põgenemisele kaasaaitamine toimus ametiisiku poolt, kannab viimane vastutust ühe paragraafi järgi ametialaste kuritegude peatükist.

Ebaseaduslik vabastamine ja põgenemisele kaasaaitamine võivad teostatud olla igal kujul, samuti võivad nad ühendatud olla vägivallaga (§ 81, 2. ja 3. l.).

Kui vahistatu teab, et teda vabastatakse seadusvastaselt, kannab ta vastutust Kriminaalkodeksi § 82 järgi.

§ 81 ettenähtud karistuseks on vabaduskaotus kuni 1 aastani (1. l.), vabaduskaotus kuni 3 aastani (2. l.), vabaduskaotus kuni 10 aastani (3. l.).

8. Vahistatu põgenemine (§ 82). § 82 näeb ette vahistatu põgenemise vahi alt, kinnipidamiskohast, sundasumiskohast või väljasaatmiskohast. Nii tuleb § 82 järgi jätitada põgenemist kohtusaalist, süüalust saatva vahisalga käest ja nendega sarnaseid juhtumeid. Peale selle loetakse vabaduskaotanu poolt põgenemiseks ka igasugune puhkusloast hilinemine üle 24 tunni (VNFSV Paranduslikkude tööde koodeksi § 91).

Vahistatu vahi alt põgenemise eest on karistusena ette nähtud vabaduskaotus kuni 3 aastani, sundasumiskohalt põgenemise eest — asumise asendamine vabaduskaotusega samaks tähtjaks, väljasaadetu omavolilise tagasipöördumise eest — väljasaatmise asendamine vabaduskaotusega või asumisele saatmisega samaks tähtjaks.

9. Omavoli (§ 90). Omavoli seisneb seatud võimust mööda minnes oma tõelise või oletatava, kuid teise isiku poolt vaieldava õiguse omavolilises teostamises.

Kui omavoliga käivad kaasas vägivallateod, siis tuleb karistus määrata toimepandud kuritegude konkurentsi põhjal (näiteks VNFSV KrK § 90 ja § 142, 143 või 146 järgi).

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahatrahv kuni 500 rubla.

10. Seadusvastane valimistest osavõtmine (§ 91). Seadusvastaseks tuleb lugeda isikute osavõtmist valimistest, kes on kohtuotsusega valimisõigused kaotanud, kannavad kohtuotsuse järgi karistust või on uurimise või vahi all.

Samuti tuleb seadusvastaseks lugeda valimistest näiteks kaks korda osavõtmist, valimistest osavõtmist valedokumendiga ja muul sarnasel teel.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahatrahv kuni 500 rublani.

NSVL kodanikkudel oma valimisõiguse teostamise takistamine on ette nähtud NSVL Ülemnõukogu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide Ülemnõukogude ning töötava rahva saadikute nõukogude valimis-seadustega.

Iga isikut, kes vägivaliaga, pettusega, ähvardustega või äraostuga takistab NSVL kodanikku tema õiguste teostamisel valida ja olla valitud NSVL Ülemnõukokku, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide Ülemnõukogudesse või töötava rahva saadikute nõukogudesse, karistatakse vabaduskaotusega kuni 2 aastani.

11. Tunnistaja, eksperdi ja tõlgi kõrvalehoidumine ilmumisest kohtuurimisorgani kutse peale (§ 92). Tunnistaja, eksperdi või tõlgi kõrvalehoidumine ilmumisest kohtuurimisorgani kutse peale, nende kui ka rahva-kaasistuja kohuste täitmisest keeldumine, samuti ka nende kohuste täitmisele ilmumise takistamine on ette nähtud § 92.

Kuriteo koosseis on olemas ainult juhtudel, kui mitteilmumise põhjused ei ole mõjuvad (kohtuurimisorgani seisukohalt).

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 3 kuuni või rahatrahv kuni 100 rublani (§ 92 1. l.), rahatrahv kuni 50 või kuni 3 rublani (§ 92 2. ja 3. l.).

12. Valekaebus (§ 95). Valekaebuseks tuleb lugeda iga väljamõeldud teadet konkreetsest kuriteost, mis olevat aset leidnud, ja on esitatud kolleegi poolt tingimata just võimu organi esindajale, kellel on õigus algatada kriminaaljälitamist.

Valekaebust tuleb eristada laimust, kus üldiselt levitatakse teadvalt valesid, teist isikut häbistavaid väljamõeldisi, aga ei tehta neid teatavaks just võimu esindajale, kes võib algatada kriminaaljälitamist, ja ei sisalda peale selle osutusi mõnele konkreetsele kuriteole, mis on aga valekaebuse puhul vajalik.

Samas paragraafis on ette nähtud ka tunnistaja, eksperdi või tõlgi poolt kohtu-uurimisorganile teadvalt valetunnistuse andmine.

Eriti raske on valekaebuse või valetunnistuse kuriteo koosseis juhul, kui valekaebus või valetunnistus on ühendatud: 1) süüdistusega raskes kuriteos, 2) omakasuliste motiividega ja 3) süüdistustõendite kunstliku loomisega.

Karistuseks on vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni 3 kuuni (1. l.) ja vabaduskaotus kuni 2 aastani (2. l.).

13. Spekulatsioon (§ 107). Spekulatsioon — see on eraisikute poolt põllumajandussaaduste ja massiliselt tarvitatavate esemete ülesostmine ja edasimüümine kasusaamise sihil.

Karistuseks on vabaduskaotus mitte alla 5 aasta, ühes süüdimõistetud isikule kuuluva vara täieliku või osalise konfiskeerimisega (vt. NSVL Ülemkohtu pleenumi määrust 31. detsembrist 1938 „Kohtupraktikast spekulatsiooniasjades“).

14. vestlus.

ÜKSIKUD KURITEOLIIGID.

(Järg.)

1. Ametialased kuriteod.

Ametialasteks kuritegudeks kutsutakse seesuguseid kuritegusid, mis on toime pandud ametiisikute poolt seoses nende poolt teenistuskohuste täitmisega.

Ametiisikute all mõistetakse isikuid, kes alatiselt või ajutiselt on ametis riiklikus (nõukogude) asutises või ettevõttes, samuti organisatsioonis või ühenduses, kellede peale seadusega on pandud teatavad kohused, õigused ja volitused majanduslike, administratiivsete, professionaalsete või teiste üleriiklikkude ülesannete teostamisel (VNFSV KrK § 109 märkus).

1. Võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitus (§ 109). Võimu või

teenistusliku seisundi kuritarvitus on olemas: 1) kui ametiisik paneb mõnesugused teod toime ainuüksi oma teenistusliku seisundi tõttu; 2) kui ametiisiku poolt toimepandud teod ei ole tingitud teenistuslikest vajadustest ja 3) kui toimepandud tegude tagajärjena ilmnes kas asutise või ettevõtte korrapärase töötamise rikkumine või asutisele või ettevõttele varalise kahju tekitamine, või ühiskondliku korra või üksikuile kodanikele seadustega tagatud õiguste ja huvide rikkumine. Kuriteo kvalifitseerimiseks Kriminaalkodeksi § 109 järgi on peale selle veel vajalik, et võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitus oli toime pandud kas süstemaatiliselt või omakasu kaalutlustel või muudes isiklikes huvides, või tõi kaasa või võis kaasa tuua raskeid tagajärgi.

Loeteldud tunnuste (süstemaatilisuse, omakasu jms.) puudumisel tuleb võimu või teenistusliku seisundi kuritarvitust kvalifitseerida § 112 2. l. järgi.

Kuritegu võib toime panna ainult tahtlikult.

Karistuseks on vabaduskaotus mitte alla kuu.

2. Võimuliialdus (§ 110). Võimuliialduse juures paneb ametiisik toime teod, mis ilmselt ületavad seadusega talle antud õiguste ja volituste piire.

§ 110 ettenähtud kuriteo koosseis on olemas ainult siis, kui on kindlaks tehtud, et see ametiisik pani võimuliialduse toime süstemaatiliselt, või omakasu kaalutlustel, või muudes isiklikes huvides, või võimuliialduse tagajärjel saabusid või võisid saabuda rasked tagajärjed. Nende motiivide puudumisel tuleb kuritegu kvalifitseerida § 112 2. l. järgi.

Eriti raske võimuliialduse liik on ette nähtud; § 110 2. l. — võimuliialdus, millega kaasnesid vägivald, relva kasutamine või teised kannatanut piinavad või tema isiku väärikust solvavad teod.

Kuritegu võib olla ainult tahtlik.

Karistuseks on vabaduskaotus mitte alla 6 kuu (§ 110 1. l.) ja vabaduskaotus mitte alla 2 aasta (§ 110 2. l.).

3. Võimutegevusetus ja lohakas suhtumine teenistusse (§ 111). § 111 kõneleb võimutegevusetusest (ametiisiku poolt tegude mitte-täitmine, mida ta oma teenistuskohuste tõttu pidi täitma) ja lohakast suhtumisest teenistusse (pealepandud kohustesse hooletu ja kohusetundetu suhtumine).

Võimutegevusetust ja lohakat suhtumist teenistusse tuleb § 111 järgi kvalifitseerida ainult siis, kui need kuriteod on toime pandud ametiisiku poolt kas süstemaatiliselt või isiklikes huvides või tõi kaasa või võisid kaasa tuua raskeid tagajärgi.

Nende tunnuste puudumisel kvalifitseeritakse võimutegevusetust ja lohakat suhtumist teenistusse § 112 2. l. järgi.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 3 aastani.

4. Võimu diskrediteerimine (§ 113) võib toime pandud olla mitte iga ametiisiku, vaid ainult võimu esindaja poolt.

Võimu diskrediteerimine seisneb ametiisiku poolt tegude toimepanemises, mis töötava rahva silmis ilmselt õhnestavad võimu väärikust

ja autoriteeti. Võimu esindajate poolt võivad need teod toime pandud olla nii oma teenistuskohuste täitmise protsessis kui ka väljaspool teenistust (näiteks tänaval, korteris jms.). Viisid võivad olla väga mitmesugused.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 2 aastani või § 112 2. l. ettenähtud karistusvahendid.

5. Õigusemõistmisele mittevastava otsuse või määruse tegemine (§ 114). § 114 järgi jälitatakse iga otsust või määrust, mis on omakasu või muudel isiklikel ajedel tehtud õigusemõistmisele mittevastavalt.

Süüdlasteks võivad olla iga kohtu (välja arvatud ühiskondliku kohtu) kohtunikud, samuti ka rahvakaasistujad.

Karistuseks on vabaduskaotus mitte alla 2 aasta.

6. Ebaseaduslik kinnipidamine ja tunnistuse andmisele sundimine (§ 115). § 115 näeb ette: 1) seadusvastase kinnipidamise või seadusvastase sundtoomise (§ 115 1. l.), 2) ülekuulamisel tunnistuse andmisele sundimise seadusvastaste vahendite tarvitamisega ülekuulaja poolt (§ 115 2. l.) ja 3) tõkkeabinõuna vahistamise isiklikel või omakasu ajedel (§ 115 2. l.).

Neis kuritegudes võivad süüdlasteks olla ainult võimu esindajad (näiteks miilitsionäär, uurija, kohtunik, prokurör).

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 1 aastani (§ 115 1. l.) ja vabaduskaotus kuni 5 aastani (§ 115 2. l.).

7. Omastamine või raiskamine (§ 116). Iga ametiisik, kes on toime pannud teenistusliku seisundi tõttu tema käes oleva raha või muude väärtuste omastamise või raiskamise, vastutab § 116 1. l. järgi.

Mitte iga puudujääk rahas või muudes väärtustes ei teki omastamise või raiskamise tagajärjel. Omastamine ja raiskamine on olemas ainult juhul, kui on kindlaks tehtud asjaolu, et raha või muud väärtusi kasutati mõnesuguseis isiklikes huvides või mitte ülesande kohaselt (joomine, suure hulga mitmesuguste asjade ostmine jms.).

Teistel juhtudel (näiteks puudujäägi juhtudel, mis on tekkinud lohaka suhtumise tagajärjel hoidmiseks usaldatud väärtustesse) tuleb kuritegu kvalifitseerida § 111 järgi.

Kui ametiisikul oli erilisi volitusi (vastutav töötaja jne.) või omastas või raiskas eriti tähtsaid riiklikke väärtusi, siis kannab ta vastutust § 116 2. l. järgi, mis käsitleb omastamise või raiskamise eriti rasket liiki.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 3 aastani (1. l.) või vabaduskaotus mitte alla 2 aasta ühes süüdimõistetule isiklikult kuuluva vara konfiskeerimisega (2. l.).

Eriti suurte ja organiseeritud raiskamiste juhtumeid tuleb kvalifitseerida 1932. a. 7. augusti seaduse järgi.

8. Altkäemaksu saamine (§ 117). Nagu seaduses eneses on märgitud, võib ametiisik altkäemaksu saada nii isiklikult kui ka kellegi kaudu (vahendajate kaudu).

Altkäemaksu võib ametiisik saada ükskõik mis kujul (näiteks rahas, asjades, toa võimaldamisega, preemiates jms.).

Ametiisik võib altkäemaksu saada nii mingi teo toimepanemise kui

ka selle tegemata jätmise eest, kusjuures kuriteo koosseisu olemasoluks pole tähtis, kas teo toimepanemine või tegemata jätmine oli seaduslik või mitte.

Altkäemaksu saamise eriti raske liigiga on tegemist: a) kui altkäemaksu võtnud ametiisik oli vastutavas seisundis; b) kui altkäemaksu vastuvõtnud isik oli juba varem karistatud altkäemaksu vastuvõtmise eest; c) kui see isik pressis altkäemaksu välja (s. o. nõudis altkäemaksu vägivald, häbistavate teadete avaldamise või vara hävitamise ähvardusel).

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 2 aastani (1. l.) ja vabaduskaotus mitte alla 2 aasta ühes süüdimõistetule isiklikult kuuluva vara konfiskeerimisega (2. l.).

9. Altkäemaksu andmine (§ 118). Iga isik, kes ametiisikule annab altkäemaksu ükskõik mis kujul, kannab kriminaalvastutust § 118 järgi. Sama paragraafi järgi vastutab ka see, kes on vahendajaks altkäemaksu andmisel. Kuid § 118 juurde kuuluva märkuse alusel ei allu kriminaalvastutusele altkäemaksu andnud isikud, kui nende suhtes toimus altkäemaksu väljapressimine või kui nad viivitamata peale altkäemaksu andmist juhtunu kohta vabatahtlikult avalduse teevad.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani.

10. Võltsimine (§ 120) on ametiisiku poolt ametlikesse dokumentidesse valede andmete sissekandmine, ümbertegemised, puhastamised või teise kuupäevaga märkimised neis jne., samuti tervikuna valede dokumentide koostamine.

Võltsimine võib toime pandud olla omakasu kaalutlustel, samuti ka ilma selleta.

§ 120 ettenähtud kuritegu võib toime pandud olla ainult tahtlikult. Kui dokument osutus tõelikkusele mittevastavaks hooletuse tõttu, kannab ametiisik kriminaalvastutust § 111 või § 112 2. l. järgi.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 2 aastani (1. l.) ja § 112 2. l. ettenähtud karistusvahendid.

2. Riigist kiriku lahutamise eeskirjade rikkumine.

VNFSV Kriminaalkodeksi IV peatükk (§ 122—127) ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavad peatükid näevad ette riigist kiriku lahutamise eeskirjade rikkumise kuriteod.

Nende kuritegude hulka kuuluvad: lapsealistele või alaealistele usupõpetuse õpetamine (§ 122), petlikkude tegude toimepanemine ebaususe tekitamise sihil rahvamassides (§ 123), sunduslik maksude võtmine kiriklikkude või usuliste rühmituste kasuks (§ 124), usuliste või kiriklikkude organisatsioonide poolt administratiivsete, kohtulikkude või teiste avalikõiguslikkude funktsioonide või juriidiliste isikute õiguste omastamine (§ 125), riiklikes ja ühiskondlikes asutistes usuliste talituste toimetamine (§ 126) ja usuliste talituste täitmise takistamine, kuivõrd need talitused ei riku ühiskondlikku korda (§ 127).

ÜKSIKUD KURITEOLIIGID.

(Järg.)

Majanduslikud kuriteod.

1. Ebamajanduslikkus (§ 128) on asutise või ettevõtte eesotsas oleva isiku hooletu või kohusetundetu suhtumine ülesandesse.

Kuriteo koosseis on olemas ainult neil juhtudel, kui asja ebamajandusliku ajamise tagajärjeks oli asutise või ettevõtte vara pillamine või heaksetematu kahju.

On vaja silmas pidada, et juhul, kui asja aetakse tahtlikult ebamajanduslikult, on olemas kontrrevolutsioonilise kuriteo koosseis.

2. Halvakvaliteedilise või mittekomplektilise produktsiooni väljalaskmine (§ 128-a). 1933. a. 8. detsembri seadus „Halvakvaliteedilise või mittekomplektilise produktsiooni väljalaskmisest“ paigutati VNFSV Kriminaalkoodeksisse paragraafina 128-a ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksitesse vastavate paragraafidena.

§ 128-a 1. l. näeb ette halvakvaliteedilise või mittekomplektilise produktsiooni väljalaskmise tööstuslikest ettevõttest.

§ 128-a 2. l. näeb ette halvakvaliteedilise produktsiooni massilise või süstemaatilise väljalaskmise kaubanduslikest ettevõttest.

Väljalaskmise all tuleb mõista halvakvaliteedilise produktsiooni tarvitajaile või kaupade edasitoimetamise organisatsioonidele edasiandmise juhtumeid, samuti ka juhtumeid, kus seesugune produktsioon on väljalaskmiseks lõplikult valmis tehtud.

Karistuseks on vabaduskaotus mitte alla 5 aasta (§ 128-a 1. l.) ja vabaduskaotus kuni 5 aastani või paranduslikud tööd kuni 1 aastani (§ 128-a 2. l.).

3. Ostjaile valekaalumine ja -mõõtmine. 1934. a. 25. juuli seadus tarvitajate varastamisest moodustas VNFSV Kriminaalkoodeksi § 128-v ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragraafide sisu.

Kuriteo sisu on küllalt täielikult kirjeldatud § 128-v.

On vaja silmas pidada, et kuriteo koosseis on olemas ainult juhul, kui on kindlaks tehtud tahtluse olemasolu selle kuriteo toimepanemisel. Juhtudel, kui on kindlaks tehtud tarvitaja varastamise põhjustav hooletus, tekib distsiplinaarvastutus.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 10 aastani.

4. Töö rakendamist korraldavate seaduste rikkumine (§ 133). § 133 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragraafide järgi kuulub vastutusele võtmisele iga Tööseaduste koodeksite rikkuja, samuti isikud, kes rikkusid töö rakendamist või kaitset korraldavaid seadusi, sotsiaal-

kindlustuse seadusi või julgeoleku-tehnika eeskirju, mille tagajärjel töötaja kaotas või võis kaotada töövõime. Vastavalt sellele jaguneb § 133 nelja ossa.

§ 133 1. l. näeb ette töö korraldamist käsitlevate seaduste, töökaitse ja sotsiaalkindlustuse seaduste rikkumist.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni kuue kuuni või rahatrahv kuni 300 rublani

§ 133 1. l. näeb ette töö korraldamist käsitlevate seaduste, töökaitse liste gruppi.

Karistuseks on vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni 1 aastani või rahatrahv kuni 10 000 rublani.

§ 133 3. l. näeb ette töötaja asetamise sellistesse töötingimustesse, milledes ta kaotas või võis kaotada töövõime.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 2 aastani, paranduslikud tööd kuni 1 aastani või rahatrahv kuni 500 rublani.

§ 133 4. l. näeb ette kohalikkude võimuorganite poolt kehtimapanud töökaitse, julgeoleku-tehnika, tööstusliku tervishoiu ja hügieeni kohta käivate eeskirjade rikkumist.

§ 133 4. l. järgi määratakse karistus administratiivkorras.

5. Naisisiku töölevõtmisest keeldumine tema raseduse pärast (§ 133-a). § 133-a (NSVL KTK ja RKN määrus 5. oktoobrist 1936. a.) kohaldatakse naisisiku töölevõtmisest keeldumise juhtudel raseduse motiividel, samuti temale töötasu vähendamise juhtudel samadel motiividel. § 133-a ei laiene üksnes neile juhtudele, kui rase naisisik on riiklikes ettevõtteis (asutistes) vahetpidamatult töötanud alla ühe aasta või kui tema viimane töökatkestus oli üle ühe kuu.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahatrahv kuni 1000 rublani, kuriteo kordumise juhtudel aga vabaduskaotus kuni 2 aastani.

16. vestlus.

ÜKSIKUD KURITEOLIGID.

(Järg.)

Kuriteod isiku elu, tervise, vabaduse ja väärikuse vastu.

1. Tapmine on raskeim isikuvastane kuritegu.

Kriminaalkoodeks näeb ette järgmised tapmise liigid: a) tahtlik tapmine, b) ettevaatamatu tapmine ja c) tapmine, mis oli hädakaitse piiride ületamise tagajärjeks.

Tahtlikku tapmist võib toime panna otsese ja kaudse tahtlusega.

Kui süüdlane nägi ette, et tema tegude tagajärjel võib saabuda kannatanu surm, ja soovis viimase saabumist, siis on olemas otsese tahtlusega toimepandud tapmine.

Kui süüdlane nägi ette, et tema tegude tagajärjel võib saabuda kannatanu surm, viimase saabumist ei soovinud, kuid teadvalt laskis surmaval tagajärjel saabuda, siis on olemas kaudse tahtlusega toimepandud tapmine.

Ettevaatamatu tapmine võib toime pandud olla kuriteolise kergemeelsuse või kuriteolise hooletuse tagajärjel.

Kui süüdlane nägi ette, et tema tegude tagajärjel võib saabuda kannatanu surm, kuid kergemeelselt lootis seda ära hoida, siis on seesugune tapmine kuriteolise kergemeelsuse tagajärjel toimepandud tapmine.

Kui süüdlane ei näinud ette, et tema tegude tagajärjel võib saabuda surm, kuid asja olude kohaselt pidi seda ette nägema, siis on seesugune tapmine kuriteolise hooletuse tagajärjel toimepandud tapmine.

Tahtlik tapmine, mis on toime pandud raskendavil asjaoludel (§ 136). Raskendavil asjaoludel toimepandud tapmine on seesugune tapmine, mis on toime pandud ühe §-s 136 loeteldud tunnuse olemasolul (näiteks tahtlik tapmine armukadedusest, tapetule eriti-piinaval viisil jne.).

Omakasu sihil toimepandud tahtlik tapmine (§ 136 p. „a“). Kui tapmise sihiks oli omandada mõnesuguseid asju, väärtesemeid, raha jms., siis nimetatakse seesugust tapmist omakasu sihil toimepandud tahtlikuks tapmiseks.

Tahtlik tapmine armukadedusest (§ 136 p. „a“). Tahtlikku tapmist armukadedusest tuleb kvalifitseerida § 136 p. „a“ järgi üksnes neil juhtudel, kui see tapmine oli toime pandud kas järk-järgult areneva armukadedustunde pinnal või kuigi järsku tekkinud armukadeduse juhtudel, kuid mida ei kutsunud välja raske solvamine või vägivald kannatanu poolt.

Tahtliku tapmise juhtusid, kui tapmine pandi toime äkkitekinud tugeva hingelise erutuse seisundis (mis võib tekkida ka armukadeduse pinnal), mille kutsus välja vägivald või raske solvamine kannatanu poolt, tuleb kvalifitseerida Kriminaalkodeksi § 138 järgi.

Tahtlik tapmine „muudel madalatel ajedel“ (§ 136 p. „a“). Tahtliku tapmise juhud kättemaksust või huligaansetel ajedel langevad „muudel madalatel ajedel“ toimepandud tahtliku tapmise mõiste alla.

Varem karistatud isiku poolt toimepandud tahtlik tapmine (§ 136 p. „b“). Tahtliku tapmise kvalifitseerimiseks § 136 p. „b“ järgi on vajalik, et isik oleks tahtliku tapmise või kehavigastuse tekitamise eest varem vastutusele võetud ja kohtu poolt määratud karistuse (täielikult või osaliselt) ära kandnud. Kuid kohtupraktika kvalifitseerib § 136 p. „b“ järgi ka korduvaid tahtliku tapmise juhtumeid isiku poolt, kes tema poolt toimepandud tahtliku tapmise või raske kehavigastuse tekitamise eest pole varem kohtu all olnud.

Tahtlik tapmine paljude inimeste elule kardetaval või tapetule eriti-piinaval viisil (§ 136 p. „v“). § 136 p. „v“ näeb ette tahtliku tapmise kahte viisi:

a) viisi, mis on paljude inimeste elule kardetav;

b) viisi, mis on tapetule eriti-piinav.

Paljude inimeste elule kardetava viisi hulka kuulub iga tapmise viis, mis ähvardab terve rea isikute elu (elutatud maja süütamine jms.). Tapetule eriti-piinava viisi hulka tuleb lugeda iga viisi, mis tekitab kannatanule eriti raskeid kannatusi.

Tahtlik tapmine sihiga varjata teist kuritegu (§ 136 p. „g“). § 136 p. „g“ ettenähtud tahtliku tapmise sihiks on varjata mõnda teist rasket kuritegu. Küsimuse teatava kuriteo raskusest lahendab kohtupraktika selles mõttes, et raskeks tuleb lugeda iga kuritegu, mille eest kohus võib karistuseks määrata vabaduskaotuse (röövimine, kehvastigastus jms.).

Tahtlik tapmine isiku poolt, kelle kohuseks oli eriti hoolitseda tapetu eest (§ 136 p. „d“). Tapetu eest erilise hoolitsemise kohustus võib põhineda seadusel (eestkostja), tuletuda vabatahtlikult endale võetud, olgugi lühiajalise ilmega kohusest, või tuletuda sugulussuhteist.

Tahtlik tapmine, kasutades tapetu abitut seisundit (§ 136 p. „e“). Tahtlikuks tapmiseks, kasutades tapetu abitut seisundit, tuleb lugeda iga isiku tahtlikku tapmist, kellel teatavate asjaolude tõttu (magaja, laps jms.) ei ole võimalik tapjale vastupanu osutada.

§ 136 p. „d“ ja „e“ järgi kvalifitseeritakse praktikas tavaliselt lapse tapmise juhtusid, s. o. ema poolt oma vastsündinud lapse tapmist.

§ 136 järgi on karistuseks vabaduskaotus kuni 10 aastani.

Sõjaväelase poolt toimepandud tapmine (§ 136 2. l.). Sõjaväelaseks loetakse ainult seda, kes on tegevast sõjaväeteenistuses Tööliste ja Talupoegade Punaväe või Mere-sõjalaevastiku ridades (Kohusliku sõjaväeteenistuse seaduse § 6).

Sõjaväelase poolt eriti raskendavil asjaoludel toimepandud tahtlikku tapmist (näiteks eriti julmal viisil toimepandud tahtlik tapmine) kvalifitseeritakse § 136 2. l. järgi.

Karistuseks on mahalaskmine.

Sõjaväelaste poolt toimepandud tahtliku tapmise asjad kuuluvad sõjatribunaalide võimkonda.

Raskendavate asjaoludeta toimepandud tahtlik tapmine (§ 137). § 137 järgi tuleb kvalifitseerida iga tahtlikku tapmist, mis on toime pandud ilma raskendavate või kergendavate asjaoludeta (§ 136 või § 138).

§ 137 järgi tuleb kvalifitseerida näiteks tapmist kakluses, tapmist kannatanu palvel, tapmist nn. „kaastundest“ raskesti haige vastu ja sellesarnaseid juhtusid.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 8 aastani.

Kergendavatel asjaoludel toimepandud tapmine (§ 138). Tahtliku tapmise kvalifitseerimiseks § 138 järgi on vajalik kahe asjaolu olemasolu:

1) et tahtlik tapmine oleks äkkitekinud tugeva hingelise erutuse resultaadiks, ja peale selle

2) et see hingeline erutus ise oleks kannatanu poolt väljakutsutud vägivald või raske solvamise resultaadiks.

Kannatanu poolt tarvitatud vägivald võib olla nii füüsiline kui psüühiline.

Füüsiline vägivald avaldub tavaliselt peksmises, kehavigastuste tekitamises, piinamistes. Psüühiline vägivald avaldub tavaliselt ähvarduses.

Kannatanu poolt teostatud solvamine peab tingimata olema raske, s. t. seesugune, mis välja kutsub inimese isikliku väärikuse tunde tugeva ja sügava alandamise. Solvamise raskuse määrab kindlaks kohus, otsustades seda küsimust igal konkreetsel juhul kõigi asjaolude hinnangu alusel.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani või paranduslikud tööd kuni 1 aastani.

Ettevaatamatu tapmine (§ 139). Ettevaatamatuks tapmiseks tuleb lugeda tapmist kõigil neil juhtudel, kui süüdlane nägi ette, et tema teo tagajärjel võib saabuda kannatanu surm, ja lootis seda kerge-meelselt ära hoida, või kui süüdlane, kuigi ei näinud ette, et tema tegevuse tagajärjel võib saabuda kannatanu surm, kuid asjaolude kohaselt pidi seda ette nägema.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 3 aastani või paranduslikud tööd kuni 1 aastani.

Tapmine hädakaitse piiride ületamisel (§ 139). Kui tapmine toimus kaitse tagajärjel kallaletungi vastu ja kui seejuures olid ületatud kaitse piirid, siis tuleb tapmist lugeda tapmiseks hädakaitse piiride ületamisel. Hädakaitse piirid tuleb lugeda ületatuks, kui kaitse ei vastanud kallaletungi tegevusele, ja tapmine hädakaitse piiride ületamisel on olemas ainult neil juhtudel, kui ta toimus vahenditult kallaletungi protsessis või kohe selle järel. Kuid relvitustatud isiku tapmist, tapmist mõni aeg pärast kallaletungi tuleb kvalifitseerida (olenedes asja konkreetseist olunditest) § 136, 137 või 138 järgi.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 3 aastani või paranduslikud tööd kuni 1 aastani.

2. Enesetapmisele viimine, enesetapmisele kaasaaitamine või ahvatlemine (§ 141). § 141 näeb ette sisult kahte erinevat kuriteo koosseisu:

1) teisest isikust majanduslikus või muus sõltuvuses oleva isiku viimine esimese poolt julma kohtlemisega või muul sarnasel teel enesetapmisele (§ 141 1. l.);

2) alaealise või isiku, kes teadvalt ei olnud võimeline oma teo iseloomust või tähendusest aru saama või oma tegevust juhtima, enesetapmisele kaasaaitamine või ahvatlemine.

Enesetapmisele võib viia iga isikut, olenemata soost, vanusest ja tervislikust seisundist.

Majanduslik sõltuvus võib tuletuda abielulistest, vanemlikest või teenistustlikest suhetest. Muu sõltuvus on näiteks õpetaja ja õpilase, arsti ja patsiendi vahel jms.

Julmaks tuleb lugeda seesugust kannatanu kohtlemist, mis tekitab viimasele füüsilist või moraalselt laadi kannatusi: peksmine, piinamine, solvamine, tagakiusamine jms.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani.

Enesetapmisele kaasaaitamist või ahvatlemist (§ 141 2. l.) võib teostada ainult isikute suhtes, kes ei ole saanud 18 aasta vanuseks, või isikute suhtes, kes on kroonilise vaimuhaiguse, vaimutegevuse ajutise rikke või muus haiguslikus seisundis, kui need isikud ei suutnud endile oma tegudest aru anda või neid juhtida. Kaasaaitamine avaldub tavaliselt igas abis, mis kiirendab enesetapmist (näiteks mürgi või relva andmine).

Ahvatlemine avaldub tavaliselt enesetapmise toimepanemise kavatsuse enese õhutamises, milline enesetapmine võib toimuda ükskõik millisel teel.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 3 aastani.

3. Abort. 1936. a. 27. juuni seaduse „Abortide keelust jne.“ § 1 on paigutatud VNFSV Kriminaalkodeksi § 140, 140-a ja 140-b ning teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavatesse paragraafidesse.

Abort (kunstlik raseduse katkestamine) on kategooriliselt keelatud.

Vastava arstliku ekspertiisiga võib aborti erandina lubada üksnes kahel juhul:

1) kui raseduse jätkumine on naisisikule elukardetav või tema tervisele eriti ohtlik ja

2) pärivuse kaudu vanemalt edasiantavate raskete haiguste olemasolul. NSVL Tervishoiu Rahvakomissariaadis on välja töötatud ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu poolt 22. novembril 1936. a. kinnitatud määrus meditsiinilise indikatsiooni alusel abortide lubamise korra kohta (Finantsilised ja majanduslikud seadused, 1937. a., nr. 4).

§ 140 1. ja 2. l. ettenähtud aborti toimepanemises süüdi olevaks isikuks on arst.

Karistuseks on türm ühest kuni kahe aastani.

§ 140 3. l. on ette nähtud eriti rasked abordijuhud: aborti tegemine tervishoiuvastases olukorras või isiku poolt, kellel ei ole meditsiinilist eriharidust.

Meditsiinilist eriharidust omavate isikute hulka kuuluvad kõik kõrgema meditsiinilise erihariduse lõpetanud ja seatud korras diplomi saanud isikud.

Tervishoiuvastases olukorras tehtud abordiks tuleb lugeda aborti, mis on tehtud põrandal, küünis, räpases voodis jne. või ebakohaste rüstadega (nõelaga või traadiga).

Aborti tegemisele sundimine (§ 140-a). Vaadeldava kriitiko koosseisu annab iga vägivald, mille sihiks on sundida naisisikut aborti tegema, kusjuures kuritegu loetakse lõpetatuks, olenemata sellest, kas naisisik sundimise tagajärjel aborti tegi või mitte.

Kui abort on tehtud, peab karistus olema karmim.

Antud kuriteos võib süüdlaseks olla iga isik, kes nii või teisiti on naisisikule abordi tegemisest huvitatud (näiteks tulevase lapse isa, sugulased jne.).

Karistuseks on türm kuni 2 aastani.

Raseda naisisiku vastutus (§ 140-b). Naisisik kannab vastutust kõigil seadusvastaselt tehtud abordi juhtudel, olenemata sellest, kas abort on naisisikule tehtud kellegi poolt või tegi ta abordi endale ise, — ühiskondliku laitude näol, korduval toimepanemisel aga — rahatrahvi näol kuni 300 rublani.

4. Kehavigastused. Kehavigastused võivad samuti nagu tapmisedki tekitatud olla tahtlikult või ettevaatamatult.

Juhuslikult tekitatud (s. o. kui inimene ei näinud ette ega võinud ette näha oma tegude tagajärge) kehavigastused ei too kaasa vastutust.

Kehavigastused võivad olla rasked ja kerged.

Teatava kehavigastuse raskuse ja iseloomu määrab kohtulik-meditsiiniline ekspertiis oma arvamusega.

Tahtlik kehavigastus (§ 142). § 142 näeb ette ühe tõsisemaid kehavigastusi — tahtliku raske kehavigastuse.

Selleks, et kvalifitseerida tahtlikku rasket kehavigastust § 142 1. l. järgi, on vajalik ühe temas loeteldud tagajärje olemasolu: nägemise, kuulmise või mõne muu organi kaotus, näo parandamatu inetuks tegev rike jne.

Nägemise kaotuseks tuleb lugeda võime kaotust näha asju lähedal kaugusel, kuulmise kaotuseks — kuulda kõnet lähedal kaugusel; mõne muu organi kaotuseks on käe, sõrmede jms. kaotus; näo parandamatuks inetuks tegevaks rikkeks tuleb lugeda seesugust näo rikkumist, mis alatiseks moonutab näojooned (arm, põletusjäljed jms.).

Raskete kehavigastuste tagajärjel tekkida võiv vaimuhaigus võib olla ravitav või ravimatu, kuid kuriteo koosseisu olemasoluks ei ole sel tähtsus.

Raske kehavigastuse tagajärjel tekkinud töövõime kaotus (mitte alla $\frac{1}{3}$) annab samuti vaadeldava kuriteo koosseisu.

Peale selle tuleb § 142 1. l. järgi kvalifitseerida kõiki elule ohtlike kehavigastusi.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 8 aastani.

Eriti rasked kehavigastuste liigid on ette nähtud § 142 2. l. Üheks selles paragraafis ettenähtud tagajärjeks on kannatanu surma saabumine. Kuritegu tuleb sel juhul kvalifitseerida § 142 2. l. järgi ainult siis, kui on kindlaks tehtud tapmise tahtluse puudumine.

Tahtlik kerge kehavigastus (§ 143). Kergete kehavigastuste hulka kuuluvad seesugused, mis tõid endaga kaasa alatise töövõime kaotuse alla $\frac{1}{3}$, mõne organi tegevuse kestva rikke või mõne kestva haigestumise, mis ei ole elule ohtlik. Vigastuse iseloom ja töövõime kaotuse suurus määratakse kindlaks kohtulik-meditsiinilise ekspertiisi arvamusega.

Mõne organi funktsiooni kestvaks rikkeks võib tunnistada näiteks

kuulmise nõrgenemist löögi tagajärjel jms. Tervisrikke põhjustanud kehavigastuseks tuleb tunnistada näiteks sörmeluu murdmist jms.

Karistuseks on vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni 1 aastani.

Kergeid kehavigastusi, mis ei põhjustanud ühtegi tervisriket või põhjustasid äärmiselt tähtsusetu lühiajalise tervisrikke, kvalifitseeritakse § 143 2. l. järgi. § 143 selle löike järgi tuleb kvalifitseerida neid lööke, peksmisi, mis rikkusid inimese keha välist katet.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahaträhv kuni 300 rublani.

§ 143 2. l. ettenähtud kuriteoasju ei alगतata muidu kui kannatanu kaebusel ja nad kuuluvad lõpetamisele tema leppimise korral süüalusega (VNFSV KrPK § 10).

Tahtlik kerge kehavigastus kergendavatel asjaoludel (§ 144). § 144 ettenähtud kerge kehavigastus eeldab kahe tingimuse olemasolu:

1) et kerge kehavigastus oleks tekitatud äkkitekinud tugeva hingelise erutuse mõjul;

2) et hingeline erutus oleks välja kutsunud vägivallaga isiku kallal või raske solvamisega kannatanu poolt.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahaträhv kuni 300 rublani.

Ettevaatamatu kehavigastus (§ 145). Ettevaatamatult tekitatud kehavigastust tuleb kvalifitseerida § 145 järgi siis, kui ta oli (seadusega või administratiivaktiga seatud) ettevaatuse-eeskirjade teadvalt mittetäitmise resultaadiks ja kui see kehavigastus tõi enesega kaasa seesugused tagajärjed nagu nägemise või kuulmise kaotus, tunduv töövõime kaotus jms.

§ 145 2. l. on ette nähtud need juhud, mis ei toonud kaasa kehavigastusi.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahaträhv kuni 300 rublani.

5. Löömine, pekmine, piinamine (§ 146). See kuriteo koosseis on väga sarnane § 143 ettenähtud kuriteoga. Aga kui § 143 järgi kvalifitseeritakse neid löömise või peksmise juhtumeid, mis on seotud terve nahakatte rikkumisega, siis kvalifitseeritakse § 146 järgi seda löömist, mis tekitas ainult füüsilist valu.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahaträhv kuni 300 rublani.

§ 146 1. l. ettenähtud kuriteoasju ei alगतata muidu kui kannatanu kaebusel ja nad kuuluvad lõpetamisele tema äraleppimise korral süüalusega (VNFSV KrPK § 10).

Piinamise iseloomu kandev pekmine on ette nähtud § 146 2. l.

Piinamine on inimesele (eriti julmade vahendite abil) igasugune raske füüsilise valu tekitamine.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 3 aastani.

6. Seksuaalkuriteod. Kõige raskem seksuaalkuritegu on vägistamine (§ 153).

Vägistamine, s. o. meesisiku vägivaldne suguühendus naisisikuga, toimub kõige sagedamini füüsilise vägivalda, samuti ähvarduste või hirmutamise (ähvardus laimata, vigastada jms. — psüühiline vägivald) tarvita-misega või kasutades naisisiku abitut seisundit (vaimuhaige, mõne nar-koosi mõju all olemine jms.).

Osutus pettusele peab silmas neid juhtusid, kui keegi astub registreeritud abiellu sihiga kasutada naisisikut suguühenduseks kavatsusega pärast seda abiellu lahutada (VNFSV Ülemkohtu pleenumi määrus 16. veebruarist 1928).

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani.

§ 153 1. l. ettenähtud kuriteoasju algatatakse mitte muidu kui kannatanu kaebusel, kuid nad ei kuulu poolte äraleppimise tõttu lõpetamisele (VNFSV KrPK § 11).

Kui vägistamise tagajärjeks oli kannatanu enesetapmine või kui vägista-mine pandi toime suguliselt mitteküpse isiku kallal või olgugi suguküpse isiku kallal, kuid mitmekesi, siis kvalifitseeritakse seesugust kuritegu alati § 153 2. l. järgi.

Suguküpsuse puudumine tehakse kindlaks kohtulik-meditsiinilise eks-pertiisi arvamusega. Kui vägistamine on ühendatud neitsinaha rebesta-misega või toimub moonutatud viisil, peab karistus olema raskem.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 8 aastani.

Lapseealiste kõlbeline rikkumine (§ 152). Kõlbeline rikkumine on olemas kõigil juhtudel, kui alla 18 aasta vanuse isiku kallal pannakse toime ükskõik millised teod, mis mitmesuguste moonutatud viiside või liiderlikkude tegude abil on sihitud sugulise kire rahuldamisele.

Kuritegu on lõpule viidud lapse- või alaealiste suhtes liiderlikkude tegude toimepanemise momendist.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani.

Naisisiku sundimine suguühendusse astumisele (§ 154). Naisisiku sundimine suguühendusse astumisele või sugulise kire muul viisil rahuldamisele isiku poolt, kellest naisisik oli majanduslikult või teenistuslikult sõltuv, peab väljenduma seesugustes tegudes või sõnades, millede mõjul naisisik vastu oma tahtmist on sunnitud suguühendusse astuma sundija enesega või tema poolt näidatud isikuga.

Sundimiseks tuleb lugeda ähvardust vallandada teenistuslikult sõltuv naisisik kohalt, lubadust tõsta temale töötasu jne.

Kuriteo koosseisuks on küllalt sundimise faktist enesest. Suguühen-dusse astumise fakt suurendab karistuse raskust.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani.

7. Kuritahtlik alimentide mittemaksmine. Kriminaalkodeksi § 158 näeb ette kuritahtlikult lastele elatise mitteandmise, samuti laste ilma igasuguse toetuseta jätmise vanemate poolt.

Kuritahtlikuks mittemaksmiseks tuleb lugeda laste ülalpidam-iseks kohtu poolt väljamõistetud või abiellu lahutusel perekonnaseisua-ktide

registreerimise asutises kokkulepitud vahendite mitteandmist, mida vanemad on kohustatud maksma nende juures mitteelevatele alla 18 aastat vanadele lastele.

Lastele alimentide maksmiseks kohuslikeks isikuiks on vanemad, kuid samuti isikud, kes on võtnud lapsed endile alaliseks kasvatamiseks ühes elatise andmisega neile, kui nende laste vanemad on surnud või kui vanematel ei ole küllalt ülalpidamisvahendeid.

Sama paragraafiga on ette nähtud ka seesugune kuritegu kui vanemate poolt laste jätmine kuni nende täisealiseks saamiseni igasuguse (nii ainelist kui ka moraalset laadi) toetuseta.

Sama paragraafi järgi tuleb kvalifitseerida laste kasvatamisest keeldumise juhtusid, vanemate keeldumist oma lapsi ära tuua emade- ja lastekaitse raviasutistest jms.

Need kuriteod on karistatavad türmiga kuni 2 aastani, ühes alimentide maksmisest kõrvalehoiduja otsimisega seoses olevate kulude panemisega tema kanda (1936. a. 27. juuni seadus).

8. Solvamine on igasugune inimese isikliku väärikuse alandamine.

Solvamist võib toime panna igal kujul — suuliselt, kirjalikult, tegudega; solvamine võib aset leida levitatud või avalikult väljapandud trükitooteis.

Solvamise koosseisu olemasoluks on vajalik inimese solvamise tahte kindlakstegemine. Kui süüdlase tegudes (löömine näkku, sülgamine jms.) puudub tahe just solvata, on olemas huligaansuse või kehavigastuse kuriteo koosseis.

Kui teoga solvamise tagajärjel on kannatanule tekitatud teatav kehavigastus, on olemas kuriteo konkurentsi juhtum, mille suhtes karistus tuleb määrata vastavalt Kriminaalkoodeksi § 49 eeskirjadele.

Solvamine toob endaga kaasa kas ühiskondliku laituse või rahatrahvi kuni 300 rublani või paranduslikud tööd kuni 2 kuuni. Kui solvamine on teostatud trükitooteis, võib karistust kõrgendada kuni 6 kuuni paranduslikke töid.

9. Laimamiseks nimetatakse teadvalt valede, teist isikut häbistavate väljamõeldiste levitamist, näiteks teadvalt valede väljamõeldiste levitamist selle kohta, et keegi tuleb tööle purjus olekus, saab altkäemaksu, piinab oma lapsi jms.

Levitamiseks tuleb lugeda seesuguste väljamõeldiste teatamist kas või üheleainsale isikule (naabrile, tuttavale jne.). Laimamise kuriteo koosseisu ei ole, kui levitatakse ehkki häbistavaid, kuid tõeliselt olemasolevaid fakte.

Trükitootes või muul viisil paljundatud tootes levitatud laim on eriti raske.

Laimu tuleb eraldada vale kaebusest (vt. Muud valitsemiskorra-vastased kuriteod — KrK § 95).

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või 1 aastani ja rahatrahv kuni 500 või 1000 rublani.

Kriminaalkoodeksi §-des 159, 160 ja 161 ettenähtud kuriteoasju ei algatata muidu kui kannatanu kaebusel ja nad kuuluvad lõpetamisele tema äraleppimise korral süüalusega.

Sageli kasutatakse laimu kontrrevolutsioonilistel sihtidel rahvavaenlaste poolt. Seesugune laim on kontrrevolutsiooniline kuritegu ja kvalifitseeritakse VNFSV Kriminaalkoodeksi § 16, 58⁷ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragraafide järgi (NSVL Prokuröri käskkiri nr. 346, 5. aprillist 1938. a.).

17. vestlus.

ÜKSIKUD KURITEOLIIGID.

(Järg.)

1. Varavastased kuriteod.

1. Vargus (§ 162). Vargus on võõra vara salajane riisumine.

§ 162 näeb ette isikliku vara (punktid „a“, „b“ ja „v“) ja riikliku vara (punktid „g“ ja „d“) varguse.

Varguse kvalifitseerimiseks § 162 p. „a“ järgi on vajalik kõigi kolme temas ettenähtud tingimuse olemasolu: et vargus oleks toime pandud ilma mingisuguste tehniliste vahendite tarvitamiseta, esmakordselt ja kokkuleppeta teiste isikutega.

Tehnilisteks vahenditeks tuleb lugeda igasuguseid riistu, mis kergendavad võõra vara salajast riisumist (kirves, kang, võti jne.).

Esmakordselt toimepandud varguseks arvatakse neid juhtusid, kui ta tõeliselt on esmakordselt toime pandud. Kui on kindlaks tehtud, et see ei ole esimene vargus, vaid et kurjategija on üksnes esmakordselt kohtu alla antud, tuleb kohaldada § 162 p. „b“ või „v“.

Üksinda toimepandud vargus on vargus ilma kokkuleppeta teiste isikutega.

Karistuseks on vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni 3 kuuni.

Samadel tingimustel toimepandud vargus, kuid puuduse tõttu ja enese või oma perekonna minimaalsete vajaduste rahuldamise sihil, toob kaasa paranduslikud tööd kuni 3 kuuni.

Teiskordselt (s. o. nimelt just teist korda) või vara suhtes, mis teadvalt oli tarvilik kannatanu olemasoluks (õmblusmasin õmblejal, tööriist kingsepal jne.), toimepandud vargus on ette nähtud § 162 p. „b“ ja toob kaasa vabaduskaotuse kuni 6 kuuni.

§ 162 p. „v“ on ette nähtud terve rida varguse kuriteo koosseisu raskendavaid asjaolusid (tema toimepanemine tehniliste vahendite tarvitamisega, korduvalt jne.).

§ 162 p. „v“ järgi kvalifitseeritakse ka vaksalites, sadamates, laevades, vagunites ja võorastemajades toimepandud vargust, ehkki ta oli toime pandud § 162 p. „v“ ettenähtud raskendavate tingimusteta.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 1 aastani.

Eraisiku poolt riiklikest ladudest ja muudest hoiupaikadest toimepandud vargust kvalifitseeritakse ainult siis § 162 p. „g“ järgi, kui riisutud vara kogus ei nõua 1932. a. 7. augusti seaduse kohaldamist. § 162 p. „g“ järgi kvalifitseeritakse vargust vagunitest, vaksalitest ja sellesarnastest üldtarvituslikest kohtadest, mis on toime pandud tehniliste vahendite tarvitamisega, kokkuleppel või korduvalt.

Vargust, mis on toime pandud isiku poolt, kel oli eripäas ladusesse ja teistesse hoiupaikadesse, tuleb kvalifitseerida alati § 162 p. „g“ järgi.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 2 aastani või paranduslikud tööd kuni 1 aastani.

§ 162 p. „d“ järgi tuleb kvalifitseerida vargusi, mis on toime pandud isikute poolt, kel oli eripäas riiklikesse ja ühiskondlikesse ladusesse, tehniliste vahendite abil, või korduvalt, või kokkuleppel.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani.

Vargust riiklikest ja ühiskondlikest ladudest riisutud vara eriti suure koguse puhul tuleb kvalifitseerida 1932. a. 7. augusti seaduse järgi.

2. Avalik vargus (§ 165). Avalik vargus on võõra vara avalik riisumine.

Avalik vargus võib toime pandud olla vägivallata (§ 165 1. l.), vägivallaga (§ 165 2. l.), isikute grupi poolt või korduvalt (§ 165 3. l.).

Avaliku varguse puhul tarvitav vägivald võib olla nii füüsiline (löömine, kehavigastuste tekitamine jms.) kui ka psüühiline (ähvardus vägivallaga).

Kuid üksnes neid vägivallaga seotud avaliku varguse juhtumeid, kus see vägivald ei olnud ohtlik elule ja kannatanu tervisele, tuleb kvalifitseerida § 165 järgi.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 1 aastani (1. l.), vabaduskaotus kuni 3 aastani (2. l.) ja vabaduskaotus kuni 5 aastani (3. l.).

3. Röövimine (§ 167). Röövimine on samuti nagu avalik varguski võõra vara avalik riisumine, kohuslikult ühenduses vägivallaga.

Avalikust vargusest erineb röövimine selle poolest, et röövimise juures tarvitav vägivald peab olema ohtlik kannatanu elule ja tervisele.

Röövimise eriti rasked juhud on ette nähtud § 167 2. ja 3. l.

§ 167 2. l. järgi kvalifitseeritakse röövkallaletungi juhtusid, kui need on toime pandud teiskordselt või kui nendega kaasnes kannatanu raske vigastus või isegi surm.

§ 167 3. l. järgi kvalifitseeritakse igasugust relvastatud röövimist (ükskõik mis liiki relvadega).

Kallaletungijal ükskõik millise relva olemasolu fakt ise annab § 167 3. l. ettenähtud kuriteo koosseisu.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani (1. l.), vabaduskaotus kuni 10 aastani (2. l.), eriti-raskendavail asjaoludel aga mahalaskmine

(3. l.). Real juhtudel võib kerkida küsimus seda liiki eriti-raskete kuritegude kvalifitseerimisest VNFSV Kriminaalkodeksi § 59³ järgi (banditism).

4. Omastamine või raiskamine (§ 168). § 168 näeb ette eraisiku poolt talle kätteusaldatud vara omastamise või raiskamise (§ 168 1. l.) ja leiu omastamise (§ 168 2. l.).

Ametiisiku poolt toimepandud omastamist või raiskamist kvalifitseeritakse ametialase kuriteona § 116 järgi.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 2 aastani, leiu omastamise eest vabaduskaotus kuni 1 kuuni.

5. Kelmus (§ 169). Kelmust, s. o. usalduse kuritarvitamist või pettust vara või varalise õiguse või muude isiklike kasude saamise sihil, kvalifitseeritakse eraisikute suhtes § 169 1. l. järgi.

Kelmus, mille tagajärjeks oli kahju tekkimine riigile, on ette nähtud § 169 2. l.

Kuritegu on lõpule viidud pettuse või usalduse kuritarvitamise momendist, ehkki kelm ei saanud pettuse või usalduse kuritarvitamise tõttu vara või mingit isiklikku kasu.

§ 169 1. l. ettenähtud karistus on vabaduskaotus kuni 2 aastani, § 169 2. l. ettenähtud karistus — vabaduskaotus kuni 5 aastani ühes vara konfiskeerimisega.

6. Ametlike paberite, dokumentide ja kviitungite võltsimine (§ 170). § 170 on ette nähtud ametlike paberite, dokumentide ja kviitungite võltsimine omakasu sihil.

Kuritegu on lõpule viidud omakasu sihil võltsimise teostamise momendist, ehkki selle võltsimise tagajärjel ei saadud veel neid või teisi hüvesid omandada.

Seda kuriteo koosseisu tuleb eristada kuriteost, mis on ette nähtud § 72 (asutiste poolt väljaantavate seesuguste dokumentide võltsimine, mis vabastavad kohustusest või annavad mingisuguseid õigusi), ja kuriteost, mis on ette nähtud § 120 — ametiisiku poolt toimepandud võltsimine.

Karistuseks on vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni 1 aastani või rahaträhv kuni 1000 rublani.

7. Vara tahtlik hävitamine (§ 175). § 175 1. l. näeb ette eraisikule kuuluva (igasuguse) vara tahtliku hävitamise või rikkumise.

Kuritegu kvalifitseeritakse 2. l. järgi, kui see vara hävitamine või rikkumine on teostatud ükskõik millisel üldohtlikul viisil (süütamisega, uputamisega).

Kuritegu kvalifitseeritakse 3. l. järgi, kui vara hävitamine või rikkumine on toime pandud üldohtlikul viisil ja põhjustas inimohvreid või ühiskondlikku õnnetust.

Karistuseks on vabaduskaotus või paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahaträhv kuni 500 rublani (1. l.), vabaduskaotus kuni 5 aastani (2. l.) ja vabaduskaotus kuni 10 aastani (3. l.).

2. Rahvatervishoidu, ühiskondlikku julgeolekut ja korda kaitsvate eeskirjade rikkumine.

1. Kangete mürkainete valmistamine, hoidmine, omandamine ja edasiandmine (§ 179). § 179 näeb ette kangete mürkainete eriloata valmistamise, hoidmise, omandamise ja edasiandmise, samuti kangete mürkainete tootmise, hoidmise, väljaandmise, arvestamise ja veo kohta kehtimapanud eeskirjade rikkumise.

Karistuseks on vabaduskaotus kuni 5 aastani ühes nimetatud ainete konfiskeerimisega.

2. Haigete ravimine kutseliselt isikute poolt, kellel ei ole meditsiinilist haridust, samuti meditsiinilise töötaja tegutsemine seesuguse meditsiinilise praktikaga, milleks tal ei ole õigust, on ette nähtud § 180.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 6 kuuni või rahaträhv kuni 500 rublani.

Kui seesuguse ravimise tagajärjel on inimesele teatavat kahju tekitatud, kuulub süüdlane vastutusele võtmisele kuriteo konkurentsi järgi (§ 180 järgi ja mõne paragraafi järgi peatükist Kuriteod isiku elu, tervise, vabaduse ja väärikuse vastu).

3. Ordenite kandmine isikute poolt, kellel selleks ei ole õigust (§ 183). Kui keegi, kellel selleks õigust ei ole, kannab NSVL või liiduvabariigi ordenit, NSVL Ülemnõukogu saadiku märki, Punase Risti või Punase Poolkuu märki, siis kannab ta kriminaalvastutust § 183 järgi.

Karistuseks on paranduslikud tööd kuni 3 kuuni või rahaträhv kuni 300 rublani ühes ordeni või märgi kohusliku äravõtmisega.

4. VNFSV Kriminaalkodeksi VIII peatükis ettenähtud kuritegude hulka kuuluvad ka seesugused kuriteod, nagu lõhkeainete ja tulirelva valmistamine, hoidmine, ostmine ja edasiandmine (§ 182), mehaaniliste jõumasinate ülesseadmise kohta kehtimapanud eeskirjade rikkumine (§ 189) ja rida teisi.

3. Sõjaväelised kuriteod.

1. Sõjaväeliste kuritegude mõiste on antud VNFSV Kriminaalkodeksi § 193¹.

„Sõjaväelisteks kuritegudeks loetakse sõjaväeteenistuse kandmise kohta kehtimapanud korra vastu sihitud kuritegusid, mis on toime pandud Töölis-Talupoegade Punaväe sõjaväelaste ja teenistuskohuslikkude reservlaste poolt Töölis-Talupoegade Punaväe ridades olemise ajal“ (§ 193¹).

Nendes kuritegudes võivad süüdlasteks olla nii sõjaväelased, s. o. isikud, kes seisavad tegelikus sõjaväeteenistuses Töölis-Talupoegade Punaväe ja Mere-sõjalaevastiku ridades, samuti ka erilist riiklikku tähtsust omavate ettevõtete ja ehitiste sõjaväestatud tuletõrje rivilisse ja administratiiv-majanduslikku koosseisu kuuluvad isikud, Töölis-Talupoegade Miilitsa operatiiv-rivilisse ja administratiiv-majanduslikku koosseisu kuuluvad isi-

kud, parandusliikkude tööasutiste operatiivsesse ja administratiiv-majanduslikku koosseisu kuuluvad isikud, Veetaluste Tööde Ekspeditsiooni (EVTE) töölised, tsiviilõhulaevastiku juhtivasse koosseisu kuuluvad isikud ja tsiviilõhulaevastiku lennukoolide õpilased.

2. Sõjaväeliste kuritegude hulka kuuluvad seesugused kuriteod nagu teenistuskorras antud käsu mittetäitmine (VNFSV KrK § 193²), ajutiseks või alatiseks tarvitamiseks antud riikliku riie- ja kraamvarustise esemete seadusvastane võõrandamine, pantimine või tarvitamiseks edasiandmine (pillamine — KrK § 193¹⁴), vahtkonna- või saateteenistuse määrustikuliste eeskirjade ja nende eeskirjade arendamiseks antud korralduste rikkumine, alluva seadusvastane kasutamine ülema poolt isiklikuks teenimiseks (KrK § 193¹⁹) ja terve rida teisi kuritegusid.

Kõik sõjaväelised kuriteod kuuluvad (korpuse, garnisoni, ringkonna) sõjatribunaalide võimkonda.

4. Sugukondliku olustiku pärimustest tingitud kuriteod.

Sugukondliku olustiku pärimustest tingitud kuriteod on ette nähtud VNFSV Kriminaalkoodeksi X peatükis. See peatükk on vastavalt seaduse eeskirjale (VNFSV KrK § 205) kehtiv nende autonoomsete vabariikide, autonoomsete oblastite ja teiste VNFSV maa-alade suhtes, kus temas loeteldud ühiskonnaohtlikud teod esinevad sugukondliku olustiku pärimustena (näiteks Burjaadi-Mongoli Autonoomne Nõukogude Sotsialistlik Vabariik, Dagestani Autonoomne Nõukogude Sotsialistlik Vabariik ja rida teisi).

Sugukondliku olustiku pärimustest tingitud kuritegude hulka kuuluvad seesugused kuriteod nagu naisisiku sundimine abielluma või abiellulist kooselu jätkama, samuti naisisiku riisumine abiellumiseks (KrK § 197), abiellumiseasse mittejõudnud isikuga abiellumine (KrK § 198), abieli kahe või mitme naisega (KrK § 199), kohtumõistmis-õiguste omastamine otsuste tegemisega pärisrahva tava järgi (adaat jm.) ning rikkudes seega nõukogude õiguse aluseid, kasutades sugukondlikust olustikust tulevat poolte sõltuvust. (KrK § 203).

TSIVIILÕIGUSE PÕHIKÜSIMUSED.

Tsiviilasjade läbivaatamisel peavad kohtud juhinduma Tsiviilkoodeksist. Abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeksist, Tsiviilprotsessi koodeksist ja teistest seadustest, mis korraldavad NSVL kodanike isiklikke ja varalisi õigusi ja huviseid ning riiklike ettevõtete ja asutiste, kolhooside, kooperatiiv- ja muude ühiskondlikkude organisatsioonide õigusi ja huviseid.

18. vestlus.

FÜÜSILISED JA JURIIDILISED ISIKUD, ÕIGUSVÕIME JA TEOVÕIME. AEGUMINE.

1. Tsiviilasjades võivad hagejateks ja kostjateks olla kodanikud (füüsilised isikud) ja juriidilised isikud.

Juriidilisteks isikuteks loetakse riiklikud asutised ja organisatsioonid, samuti ka põhikirja või põhimääruse alusel tegutsevad kolhoosilis-kooperatiivsed ja ühiskondlikud organisatsioonid (TsK §-d 13, 14, 16, 18, 19). Nii näiteks on Töötava Rahva Saadikute Nõukogud, trustid ja üksikud ettevõtted juriidilised isikud.

Juriidilisteks isikuteks loetakse ka kolhoosid, töenduslikud kooperatiivsed artellid ja nende liidud, ametiühingud, vabatahtlikud ühingud jne.

2. Kodanikkudel ja juriidilistel isikutel on õigusvõime, s. o. võime evida õigusi ja kohustusi (TsK § 4 ja 13).

Kodanikkude kitsendamise tsiviilõigustes võib toimuda ainult kohtuotsuse põhjal (TsK § 6 ja 10).

Kodanikkude ja juriidiliste isikute õiguste ja kohustuste ulatus on erinev. Kodanikud näiteks ei või omandada omandiõigust riigivara mõningaile liikidele, mis võib olla üksnes riiklike asutiste ja ettevõtete valitsemisel (NSVL Konstitutsiooni § 6, TsK § 22 ja 53).

Samal ajal ei või juriidilised isikud, kellede õigusvõime määratakse põhikirjadega ja põhimäärustega, samuti eriseadustega, evida neid õigusi, mis on omased ainult kodanikele, näiteks perekonnaõigusi, õigust testamendiga vara pärandada jne.

Mitte kõigil kodanikel ei ole teovõimet, s. o. võimet omandada

oma tegudega õigusi ja luua enda suhtes kohustusi. Nii ei või ise oma asju ajada (teostada toiminguid, s. o. müüa, osta, vara kasutusele anda või võtta jne.) ja iseseisvalt kohtus esineda lapsealised (kuni 14. eluaastani), vaimuhaiged ja vaimunõrgad. Neid asendavad täielikult seaduslikud esindajad, s. o. nende vanemad, lapsendajad või eestkostjad (TsK § 7, 8, 9).

Alaealised (14 kuni 18 aastani) võivad teostada toiminguid oma seaduslike esindajate nõusolekul, kuid nad võivad iseseisvalt käsutada nende poolt saadavat töötasu ja seda vara, mis nad töötasu eest omandasid; kõrvuti oma seaduslike esindajatega vastutavad nad varalise kahju eest, mis nad on tekitanud teistele isikutele (TsK § 9 ja 405).

3. Tsiiviilasjade suhtes teostatakse kodanikele ja juriidilistele isikutele kuuluvate õiguste kaitsemist hagi esitamisega kohtule. Neid hagisid võib kohus läbi vaadata üksnes sel juhul, kui õiguse rikkumise päevast kuni hagi esitamise päevani ei ole möödunud üle seaduses ettenähtud nn. aegumistähtaja. Kodanikkude vaidluste kohta endi vahel ja kodanikkude vaidluste kohta riigiasutiste ja -ettevõtete, kolhooside, kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide vastu on sätitud kolmeaastane aegumistähtaeg, sotsialistlike organisatsioonide ja ettevõtete vaidlustes üksteise vastu kehtib aga poolteiseaastane tähtaeg (TsK § 44).

Mõnede vaidluste kategooriate suhtes (hagid trahvi-, viivitustrahvi ja leppetrahvi-nõuete kohta, hagid raudtee ja veetranspordi lepingutest tulenevate nõuete kohta jne.) on sätitud erilised lühendatud aegumistähtajad (TsK § 44). Mõodalastud aegumistähtaegu võib kohus pikendada neil juhtudel, kui ta tunnistab aegumistähtaja möödalaskmise põhjused kaaluvaks (TsK § 49).

19. vestlus.

SOTSIALISTLIKU JA ISIKLIKU OMANDI KAITSE.

1. Üldküsimused. Ühiskondlik sotsialistlik omand on püha ja puutumatu ning seadusega kaitstud. See eeskiri peab olema kohtu töö aluseks mitte ainult sotsialistliku omandi raiskajate kohta käivate kriminaalrajade läbivaatamisel, vaid ka tsiiviilasjade arutamisel neil juhtudel, kui on küsimuses sotsialistliku omandi seadusvastane võõrandamine ükskõik kelle poolt.

Tsiiviilkoodeks annab varade liikide loetelu, mis on välistatud era-käibest ja on monopolina riigi omand. Need varade liigid ei või olla mitte ainult üksikute isikute omandiks, vaid ka kolhooside, kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide omandiks (TsK §-d 21, 22, 53).

Riigi omandi kaitset ja tema seadusvastase võõrandamise mittevõimaldamist garanteerib Tsiiviilkoodeksi § 60, kus öeldakse, et riigiasutised ja -ettevõtted võivad hageda nendele kuuluvat vara igalt omandajalt (heausklikult või pahausklikult), olenemata sellest, mis kombel see vara oli seadusvastaselt võõrandatud. Riigi organite hagid riigi vara hagemise kohta ei kustu aegumisega.

2. Kolhoosilis-kooperatiivse ja isikliku omandi kaitse. võib Omanik heausklikult, kuid mitte vahenditult omaniku käest vara omandanud isikult hageda oma vara ainult juhul, kui see on tema käest kaotsi läinud või riisutud (TsK § 60).

Omandaja loetakse heausklikuks, kui ta ei teadnud ega pidanudki teadma, et isik, kelle käest ta eseme omandas, polnud õigustatud eset võõrandama.

Vastavalt sellele peab kohus kellegi poolt võõra omandi seadusvastase ja pahauskliku valdamise katkestama, kuid vara heausklikult omandajalt on omanik õigustatud seda nõudma, nagu öeldud, ainult neil juhtudel, kui see oli tema käest riisutud või kaotsi läinud.

Mõnel juhul kirjutatakse ekslikult üles ühele isikule kuuluv asi, olles arvatud teise isiku — võlgniku — asjaks. Oma asja hagemiseks esitab asja omanik hagi asja üleskirjutusest vabastamise kohta.

Üleskirjutusest asjade vabastamise hagide läbivaatamisel peab kohus silmas pidama, et hagejal võivad asja omandamise kohta sageli puududa dokumentaalsed tõendid ärist saadud arve näol; need iseenesest ei evi veel vaidlematu tõendi tähendust.

Arve olemasolu korral peab kohus kõigepealt veenduma arves määratud asja samasuses sellega, mis on üles kirjutatud; seejärel on rahva-kohtul vaja kindlaks teha, et antud asi kuulub just sellele isikule, kes palub tema vabastamist üleskirjutusest. Seda võib selgitada ka tunnistajate ütluste varal.

Kaotatud asjade leidmise korral ei või leidja neid endale võtta, vaid on kohustatud leiust teatama miilitsale või maa-asula nõukogule ja neile leitud asja üle andma. Asja avastatud omanik on kohustatud leidjale tasu maksma 20% ulatuses asja väärtusest. Vaidluse korral tasu pärast määratakse selle suurus kohtu poolt. Omaniku mitteleidmise korral läheb asi üle riigi omandiks, kuid leidjale maksetakse tasu üldalustel.

Valveta jäänud loomade kohta on olemas eri-eeskirjad omaniku mitteavastamise korral valveta loomade sovhooside ja kolhooside omandiks ülemineku kohta — suurte loomade suhtes 6 kuu jooksul ja väikeste loomade suhtes 2 kuu jooksul (VNFSV RKN määrused 26. oktoobrist 1932. a. ja 20. märtsist 1933. a.).

3. Kodanikkude omandiõigus ehitistele. Asjade läbivaatamisel, mis käivad omandiõiguse kohta linnades, töölis- või suvitusasulates asuvatele ehitistele, on kohtul vajalik selgitada, millise akti ja õiguse alusel antud isik valdab ehitist (demunitsipalisatsioon-akti, pärandusõiguse, ostu-müügi-lepingu alusel jne.), millega ühenduses tulebki otsustada küsimus poole omandiõigusest vaidlusalusele ehitisele.

Maa-asulates võivad omandiõiguse dokumentaalseks tõenduseks ehitise peale olla väljavõtted maa-asula nõukogu poolt koostatud talundite nimekirjadest. Peale selle peab kohus silmas pidama, et ehitiste ost-müük maa-asulates on seotud maakasutamise õiguse küsimusega, sest ei saa olla õue-aiamaa kasutamiseõiguse mehaanilist üleminekut ostjale ainult selle

tõttu, et omanik müüb ehitised. Peab olema maa-asula nõukogu otsus selle kohta, kellele õue-aiamaa edasi antakse.

Omandiõiguse seaduslikkuse kontrollimine kohtu poolt ei tähenda, et omandiõigust maja peale tõendavate dokumentaalsete andmete puudumisel tuleb see faktilise valdaja käest ära võtta. Kuigi kohus ei suuda kindlaks teha omandiõigust faktilise valduse järgi, sest meie Tsiviilkoodeks ei tunne igamist faktilise valduse teel, on töötajal võimalik algatada administratiivkorras kohalikus nõukogus taotlust registreerida tema nimele omandiõiguse elumaja peale.

Maja valdamise faktil peab olema kohalikus nõukogus registreerimise näol vastav vormistus, mida ongi kohtul vaja arvesse võtta ehitise valdamise kohta käivate asjade läbivaatamisel.

20. vestlus.

ISIKLIK, ÜHISOMAND JA ABIKAASADE ÜHISOMAND. TALUNDI PEREKONDLIK-VARALINE JAGAMINE.

1. Isiklik omand võib kuuluda ühele isikule ja olla täielikult tema käsutuses, kuid võib kuuluda ka mitmele omanikule — olla ühine, s. o. kuuluda ühiselt mitmele kõrvalisele isikule või kogu perekonnale tervikuna, kusjuures iga omaniku, muuseas üksiku perekonnaliikme õigused on ühisomandi suhtes seepärast vastavalt kitsendatud ja seadusega eriti korraldatud. Ühisomandi kasutamise ja käsutamise kord võib määratud olla ka omanikkudevahelise lepinguga.

Omanikkude vastastikuseid suhteid ühisomandi suhtes korraldab meie seadus järgmiselt:

a) kohustus vastavalt oma osale osa võtta maksete ja maksude tasumisest ühisvara pealt ja ühisvara valitsemisega ja alalhoiuga seotud kulutustest;

b) ühisomandi osalistel on ostueesõigus mõne kaasomaniku poolt oma osa võõrandamise korral.

Perekonnaomandi osaliste vastastikused õigussuhted on seaduse järgi erinevad linnaperekonna, kolhoosi- ja üksiktalundi perekonna jaoks.

Linnaperekonnas loetakse kõik abikaasade poolt abielu jooksul soetatud vara mõlema abikaasa ühisomandiks.

Kolhoosi- ja üksiktalundis on ühisomand seotud kohuslikult talupere liikmeks olemisega. Talupere ühisomand võib jagatud olla ainult perekondlik-varalise jagamise korras, s. o. talupere liikmete koosseisust väljaastumisega. Talupere liikmeks olevad lapsed on, olenemata vanusest, talupere ühisomandi osalised.

2. Talupere osastamise ja jagamise asjad kuuluvad reegli kohaselt läbivaatamisele maa-asulate seltskondlikes kohtuis. Kuid rahvakohtud peavad oma menetlusele võtma keerulisemad jagamise asjad, samuti need,

milledes maa-asulate seltskondlikkude kohtute poolt tehtud otsused on rahvakohtu poolt ära muudetud.

Nende asjade läbivaatamisel tuleb rahvakohtul:

a) kõigepealt kindlaks teha, millised asjad kuuluvad eraldamisele talu-pere ühisvara nimekirjast kui seesugused, mis ilma teiste talupere liikmete osavõtuta on soetatud täielikult ainult teatud talupere liikme isiklikkude vahenditega;

b) selgitada, millist osa tööga andis iga talupere liige talupere ühisvara soetamiseks ja milliseid rahaliste vahendite panuseid tegi iga talupere liige talupere ühisvarasse.

Pärast selle selgitamist peab kohus täpselt kindlaks määrama iga talu-pere liikme osa jagatavas varas.

Talupere jagamise asjade läbivaatamisel ja eriti seoses perekondlikkude suhete lõppemisega lahutuse puhul peab kohus erilise tähelepanuga suhtuma naisisiku-ema ja töövõimetute laste küsimusse. Kohus peab kohuslikult arvestama naisisiku tööd perekonnas kui tööga osavõttu talupere ühisvara soetamisest; kohus peab välja eraldama laste kui üheõiguslikkude talupere liikmete osa.

21. vestlus.

LEPINGUD. ELÄMUÕIGUSE PÕHIKÜSIMUSI.

1. Leping on poolte kokkulepe, millega kindlaks määratakse nende õigused ja kohustused üksteise suhtes; sääraseid kokkuleppeid nimetatakse ka toiminguiks (TsK § 26).

Lepingud on väga mitmesugused: ostu-müügi-, vara-, üüri-, tööttevõtte-, kindlustus-, laenulepingud jne.

Mõningaid lepinguid võib sõlmida suuliselt, teisi aga tuleb sõlmida kirjalikus vormis ja isegi notariaalse tõestusega.

Üldreeglina võib lepingut väärtuses kuni 500 rublani sõlmida suulises vormis, väärtusega üle selle — kirjalikus vormis (TsK § 136). Ehitiste ja hoonestusõiguse ostu-müügi-lepingud peavad tühisuse ähvardusel olema notariaalselt tõestatud ning järgnevalt registreeritud kommunaalosakonnas (TsK § 185). Ehitiste ja hoonestusõiguse pantimine nõuab samuti notariaalset tõestust (TsK § 90).

Kui kirjalikku vormi nõudev leping on sõlmitud suuliselt, siis kaotavad pooled vaidluse tekkimise korral õiguse toetuda lepingu olemasolu tõenduseks tunnistajate ütlustele (TsK § 136).

Notariaalset tõestust nõudva lepingu, mis on sõlmitud lihtsas kirjalikus vormis, peab kohus tühiseks tunnistama ja kohustama kumbagi poolt teisele poolele kõik lepingu järgi saadu tagasi andma (TsK § 29 ja 151).

Üksikuil juhtudel, kui leping on tervikuna või oma suuremas osas täidetud ega sisalda midagi seadusvastast, on kohus õigustatud selle lepingu kehtivaks tunnistama, pannes huvitatud poolele kohustuse teatud tähtaja jooksul seda notariaalorganite juures vormistama.

Ilmselt seadusvastaselt või seadusest möödahiilimise või riigile ilmse kahju tekitamise sihiga sõlmitud lepingud tunnistatakse tühiseks ja kõik poolte poolt seesuguse lepingu järgi saadu nõutakse sisse riigi tuludesse kui alusetu rikastus (TsK § 30 ja 147).

Pettuse, ähvarduse jne. mõjul sõlmitud lepingud (TsK § 32) on samuti tühised ja tühistatakse kannatanu poole hagemisel. Viimane on õigustatud tagasi nõudma kõik lepingu järgi täidetut, kuna süüdlasel poolel seda õigust ei ole; see, mis ta lepingu järgi üle andis (asjad, raha), nõutakse sisse riigi tuludesse (TsK § 149). Analoogiliselt otsustatakse küsimus orjastavate lepingute sõlmimisel (TsK § 33), mida meie oludes esineb harva.

Teovõimetuga sõlmitud leping kui kehtetu kuulub tühistamisele Tsiivilkoodeksi § 31 ja 148 järgi.

Lepingut võib tühistada, kui isik lepingu sõlmimisel oluliselt eksib (näiteks lepingu esemes, nõustudes korteri vahetamisega, millel on tema poolt mittemärgatud tõsised puudused) (TsK § 32 ja 151).

Kui üks pool jätab lepingu täitmata, võib teine pool tekitatud kahju sisse nõuda (TsK § 117).

Lepingu täitmata jätmise juhuks võib ette näha trahvi, viivitustrahvi ja leppetrahvi (TsK § 141, 142) või käsiraha; käsiraha nõutakse sisse täitmata jätmises süüdi olevalt, seda saanud poolelt kahekordses suuruses (TsK § 143).

2. Elamuõiguse põhiküsimusi. NSVL Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu 1937. a. 17. oktoobri määrusega „Elamufondi hoiust ja elamumajanduse parandamisest linnades“ on ellu viidud rida abinõusid riigi elamufondi otsese ja kaudse lagastamise kõigi teede tõkendamiseks, elamispinnaga spekulierimise lõpetamiseks ja elamumajanduse valitsemise põhjaliku parandamise sihiga, et rahuldada NSVL kodanikkude kasvavaid tarvidusi kultuurse elamu järele.

1. On kaotatud elamuüürimise-kooperatsioonid ja nende liidud.

Kõik elamuüürimise-kooperatsioonide kasutuses olevad majad on üle antud kohalikkude nõukogude ja riigiettevõtete vahenditule valitsemisele.

Elamuehituslikkude kooperatsioonide poolt põhimiselt riiklikkude vahenditega ehitatud ja ehitatavad majad on üle antud:

a) kohalikkude nõukogude tegevuskonda, kui nende ehitamine oli finantseeritud Keskkommunaalpanga ja kohalikkude kommunaalpankade otseste summadega erikapitalide arvel;

b) nende organisatsioonide, asutiste ja ettevõtete tegevuskonda, kelle summadega majade ehitamist finantseeriti, kui ehitamine toimus täielikult nende organisatsioonide arvel.

On seatud kindel kord, mille järgi majade ja suvilate ehitamine elamuehituslikkude kooperatiivide poolt võib toimuda ainult nende isiklikkude vahendite arvel.

Riigiasutistel ja -ettevõtetel on keelatud ükskõik mis kujul paigutada finantsilisi ja ainelisi vahendeid elamuehituslikkude kooperatiivide poolt teostatavate majade ja suvilate ehitusse.

Elamuehituslikkude kooperatiivide poolt ehitamisel riikliku laenu kasutamiseга valmishitatud majad jäid üksnes nende elamuehituslikkude kooperatiivide käsutusse, kes riigilt saadud laenu täielikult kustutasid 6 kuu jooksul.

2. Suvilafondi hoiu ja parandamise eesmärgil on ette pandud linnanõukogudele elamute valitsuse koosseisus organiseerida majandusliku arvestuse alusel suvilatrustid, kelledele pannakse suvitusasulate kommunaalmajanduse valitsemine ja arendamine.

On likvideeritud suvilaehituslikud liidud ja need suvilaehituslikud kooperatiivid, kes ehitasid või ehitavad suvilaid riiklikkude vahendite osavõtul ulatusega üle 50% ehituse maksusest, nende suvilate üleandmisega kuuluvuse järgi linnanõukogudele või riigiasutistele ja -ettevõtetele.

Alles jäid suvilaehituslikud kooperatiivid, keda finantseeriti riigi arvel ulatuses alla 50%, tingimusel, et need kooperatiivid annavad kohustuse riigilt saadud laenu tasumise kohta ja täidavad selle 6 kuu jooksul.

3. Riikliku elamufondi valitsemine ja vastutus tema hoiu eest on pandud täielikult kohalikele nõukogudele, riigiasutistele ja tööstuslikkude ettevõtete tegevuskonnas olevate majade suhtes aga neile viimastele.

On seatud uus kohalikkude nõukogude majade kinnistamise kord riigiasutistele ja -ettevõtetele, ja nimelt: kohalikkude nõukogude maju võib riigiasutistele ja -ettevõtetele ning ühiskondlikkude organisatsioonide kasutusele üle anda üksnes pikaajaliste üürilepingute alusel, mis kindlustavad üleantavate majade täieliku alalhoiu.

4. Kohalikulid — linna-, rajooni-, maa-asulate nõukogud teostavad:
a) neile kuuluva elamufondi vahenditult valitsemist;
b) tehnilist ja tervishoidlikku järelevalvet, remondi järelevaatust ja kontrolli.

Elamufondi valitsemisest tulenevate funktsioonide täitmiseks moodustatakse kohalikkude nõukogude juures elamute valitsused.

Üksikute majade ja majade gruppide vahenditult valitsemine pannakse kohaliku nõukogu elamute valitsuse poolt määratud majavalitsejaile; majavalitseja vastutab maja korrapärase majandamise, maja õigeaegse ja kvaliteedilt tarviliku remondi ning maja täies korras hoidmise eest.

Kaupluse- ja kontoriruumide reserveerimise õigus on kõigis majades antud kohaliku nõukogu elamute valitsuse käsutusse, kusjuures ruumide üleandmine ise toimub majavalitsejaga sõlmitava kirjaliku lepingu alusel.

5. Vabade eluruumide ja o t u s kohalikkude nõukogude majades toimub ainuüksi kohaliku nõukogu elamute valitsuse orderite järgi.

Vabad ruumid riigiasutistele ja -ettevõtetele ning ühiskondlikkude organisatsioonide majades jaotatakse nende asutistele, ettevõtetele ja organisatsioonide administratsioonidele korraldustega.

Eluruumi kasutamise õigus omandatakse kõigis majades üürniku poolt majavalitsejaga või maja üürijaga sõlmitava kirjaliku lepinguga tähtajaga mitte üle 5 aasta.

Elamuehitusliikude kooperatiivide osanikele, kes elavad endistes kooperaatiivimajades, jääb alles nende poolt kasutatav elamispind, kuid ainult üürilepingu alusel.

Kodanikele, kes elavad kohalikkude nõukogude, riigiasutiste ja -ettevõtete ning ühiskondlikkude organisatsioonide majades, samuti majades, mis kuuluvad üksikuile isikuile, antakse eesõigus lepingu sõlmimiseks nende poolt kasutatava eluruumi kohta tingimusel, et nad täidavad kõik kohustused ja on elamusse heausklikult suhtunud.

Üürilepingu kestuse ajal on keelatud selle ühepoolne lõpetamine või lepingu tingimuste muutmine.

Kui lepingu kestuse ajal üürnikul tekib, võrreldes kehtimapanud elamupindala-normidega, ülejääk elamispinnas omaette eraldatud toa näol, siis võib kohalik nõukogu või vastava asutise või ettevõtte administratsioon ülejäägi ära kasutada omal suval; kohalik nõukogu võib seda õigust teostada ainult neil juhtudel, kui üürnik kolme kuu jooksul, arvates vastava hoiatuse saamisest elamute valitsuselt, ei kasutanud tekkinud ülejääki ära omal suval sellesse elanike võtmisega.

6. Elamispinna vahetamine üürnikkude vahel toimub ainult kohaliku nõukogu elamute valitsuse või vastava riigiasutise või -ettevõtte administratsiooni, ühiskondlikkude organisatsioonide juhtide või kodanikkude loal, kes on majade isiklikud omanikud, hoonestajad või üürijad.

Eluruumide vahetamise õigust ei ole: ajutistel elanikel: kodutöötajad ja majateenijad, kes elavad neile töölepingu kestuse ajaks antud elamispinnal; isikuil, kes elavad ühiselamuis; kohalike nõukogude, riigiasutiste ja -ettevõtete ning ühiskondlikkude organisatsioonide suvilafondis olevate suvilate üürijail; suvilaehitusliikude kooperatiivide osanikel, samuti suvilate eraomanikel ja hoonestajail ning nende suvilate üürijail.

Elamispinna vahetamisel nõutakse kõigi koos elavate täisealiste perekonnaliikmete, samuti ka nende, kes ajutiselt ära on (alalhoiu loa olemasolul 6 kuu jooksul või kauem, samuti Tööliste ja Talupoegade Punaväe või Tööliste ja Talupoegade Punalaevastiku ridadesse kutsumise korral), kirjalikku nõusolekut.

Osa toa, samuti läbikäidava toa või naabertoast läbikäiguga toa vahetamine ei või toimuda ilma kõigi selle elanikkude või toaga tehniliselt seotud naabertoa elanikkude, kes vahetusest osa ei võta, eelneva nõusolekuta.

Hoolealuse elamispinna vahetamisel on vajalik kohaliku hoolekandeargani nõusolek.

Nende nõuete rikkumise korral võib vahetuse tühistamiseks tunnistada.

Kohalikkude nõukogude elamute valitsused, riigiasutised ja -ettevõtted, ühiskondlikud organisatsioonid, elamuehituslikud kooperatiivid, samuti ka majade eraomanikud, hoonestajad ja üürnikud on õigustatud nende majades oleva elamispinna vahetamise lubamisest keelduma ainult järgnevail juhtudel:

- a) kui vahetus kannab spekulatiivset või fiktiivset iseloomu;
- b) kui kohtusse on esitatud hagi vahetatava ruumi üürilepingu lõpetamise või tingimuste muutmise kohta;
- c) kui vahetuse tulemusena on eluruumis, kus varem oli väiksem tihedus, alla 5 ruutmeetri põrandapinda inimese kohta;
- d) kui vahetav eluruumi kasutaja võlgneb üüri või muid kohuslikke maksusid maja majandamise suhtes (kuni selle võla kustutamiseni);
- e) kui üürilevõtjal on vahetatavas eluruumis, mis asub kohaliku nõukogu majas, ülejääk omaette eraldatud toa näol;
- f) vahetusnõusoleku puudumise korral elamispinna kaaskasutajate poolt;
- g) kui isikud, kes vahetavad oma ruumid elamispinna vastu elamuehituslikkudele kooperatiividele kuuluvais majades, ei soovi astuda viimaste osanikeks või kui neil ei ole õigust olla nende liikmeiks.

Ettenähtud alustel võib kohus juba teostatud vahetuse tühistamiseks tunnistada.

Edasikaebus vahetuse lubamisest keeldumisele toimub kohtu korras (huvitatud isiku poolt hagi esitamise teel), välja arvatud juhud, kui riigiasutised ja -ettevõtted või ühiskondlikud organisatsioonid keelduvad elamispinna vahetamisest, mis on üürilevõtja käes seoses töölepinguga. Need vaidlused lahendatakse administratiivkorras selles organis, kellele allub antud asutis, ettevõtte või organisatsioon (VNFSV KommunaaalRK ja KohtuRK instruksioon nr. 316/94, 3. novembrist 1939. a.).

7. Eluruumi kasutamise lepingut võib kohtulikult lõpetada ja üürniku välja tõsta ilma teist eluruumi vastu andmata järgmistel juhtudel:

- a) kui üürnik või tema perekonnaliikmed süstemaatiliselt lõhuvad või rikuvad elu- või ühiskasutuse ruume;
- b) kui üürnik või tema perekonnaliikmed oma käitumisega teevad teistele elanikele võimatuks kooselu samas korteris või toas;
- c) kui üürnik kolme kuu jooksul, arvates maksutähtpäeva möödumisel, ei tasu korteri üüri.

8. Töölised ja teenistujad kuuluvad administratiivkorras väljatõstmisele kümne päeva jooksul ilma elamispinna vastu andmata järgmistel juhtudel: kui üürnik, kellele seoses tema tööga on antud eluruum riigiasutise või -ettevõtte või ühiskondliku organisatsiooni või nende ettevõtete või asutiste poolt üüritud majas, on töölt vallandatud töödistsipliini rikkumise või kuriteo toimepanemise pärast või on vabastatud omal palvel (NSVL RKN, ÜK(b)P KK ja NLAK määrus 28. detsembrist 1938. a.). Administratiivkorras tõstetakse välja isikud, kes elavad ettevõtete majades ja on töölt vallandatud teistel põhjustel. See eeskiri ei laiene töötajatele, kes on vallandatud invaliidsuse või kehavigastuse pärast, samuti nende töötajate perekondadele, kes on kutsutud tegelikku teenistusse Tööliste ja Talupoegade Punaväkke.

9. Administratiivkorras tõstetakse välja elanikud:

- a) Kokkukõlas NSVL Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu 1936. a. 21. juuli määrusega „Väljatõstmise kord Moskva, Leningradi

ja Kiievi linnas elumajadest, mis on määratud lammutamisele või kapitaal-
sele ümberehitusele“ (LSKK 1936, nr. 40, art. 343).

b) Kokkukõlas NSVL Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõu-
kogu määrustega: 17. augustist 1931. a. — „Tööliste ja Talupoegade
Punaväes mitteteenivate isikute väljatõstmisest Riigikaitse Rahvakomis-
sariaadile kuuluvatest majadest“, ja 13. veebruarist 1931. a. — „Isikute
väljatõstmisest ruumidest, mis kuuluvad transpordiorganitele, ja trans-
porditöötajate ümberpaigutamisest“, samuti kokkukõlas NSVL Rahvakomis-
saride Nõukogu 1939. a. 22. septembri määrusega „NSVL SARK organites
ja vägedes mitteteenivate isikute väljatõstmisest NSVL SARK organitele
kuuluvatest elumajadest“ (LMKK 1939, nr. 53, art. 462; 1940, nr. 2, art. 30).

Kõigil muudel juhtudel on elanikkude väljatõõtmine nende poolt kasu-
tatavatest ruumidest lubatud ainult kohtulikus korras ja ainult välja-
tõstmist teostavate organite kohustamisega anda väljatõõtetavale vastu teine
elamiskõõblik ruum.

10. Ära muudetud on eluruumide alalhoidmine isikutele, kes ühes pere-
konnaga ära sõitsid, välja arvatud juhud, kui nad sõitsid välismaale tööle,
samuti Kaug-Idasse, Koola poolsaarele, Arktisesse või Jakuudi ANSV terri-
tooriumile, mis asetsevad põhja pool 62. paralleeli, kaasa arvatud Jakutski
linn. Isikutele, kes on komandeeritud Arktisesse, Kaug-Idasse või Koola
poolsaarele, samuti Jakuudi ANSV territooriumile, mis asetseb põhja pool
62. paralleeli, kaasa arvatud Jakutski linn, võidakse ruumi alal hoida kuni
kahe aastani, ja isikutele, kes on komandeeritud välismaale, — kogu nende
välismaal viibimise ajaks (LMKK 1939, nr. 18, art. 117 ja VNFSV Kommu-
naalRK ja KohtuRK instruksioon nr. 880/108 29. novembrist 1939).

Alalhoiuload antakse välja ainult elamispinna põõhimisile üürnikele ja
isikuile, kes elavad nendega koos ning kasutavad elamispinda üürnikuga
võrdsetel alustel.

Üürniku väljasõidul tööle ühes perekonnaga hoitakse alal kogu tema
poolt kasutatud elamispind. Üksiku perekonnaliikme väljasõidu korral hoit-
takse talle alal ainult temale kuuluv osa üldpinnast, teiste perekonnaliik-
mete nõõsolekul aga hoitakse alal kogu elamispind.

Alalhoiuload antakse välja kohalikkude nõõkogude elamute valitsuse
poolt alalhoitava pinna asukoha järgi ja mitte üksnes kohaliku nõõkogu
majades asetseva eluruumi kohta, vaid ka eluruumi kohta, mis asetseb
riigiasutiste ja -ettevõtete või ühiskondlikkude organisatsioonide majades,
samuti majades, mis kuuluvad kodanikele isikliku omandi või hoonestus-
õõiguse alusel. Kohaliku nõõkogu elamute valitsuse keeldumisele rahuldada
alalhoiuloo väljaandmise taotlust võib kohtulikus korras edasi kaevata.

Väljaantud alalhoiuluba tühistub tähtaja, mille peale ta oli välja antud,
lõõpemisõõ või alalhoiuluba annulleeriva kohtuotsuse jõõstumise momendist
arvates. Alalhoiuloo tühistamise (näiteks korteriüüri mittemaksmise pärast)
asjade läbivaatamisel tõõmbab kohus asjasse kaasa asutise, kes algatas oma
tõõtaja jaoks alalhoiuloo saamise taotluse, ja alalhoiuloo väljaandnud
elamute organi, samuti teadustab asja arutamise päevast aegsasti äräõlijale
tema ajutise elukoha järgi.

Kohalik nõukogu võib omal suval elamiseks välja anda tema majas asetsevat elamispiinda, mis on alal hoitud ajutiselt äraolija ja tema perekonna jaoks, ajaks, mis ei ületa alalhoiuloo tähtaja kestust; asutise, ettevõtte või ühiskondliku organisatsiooni majas asuv elamispiind tuleb aga ärasõitja poolt tema suval üle anda sama ettevõtte, asutise või organisatsiooni töötajale.

Isikud, kes asusid elama alalhoitud pinnale, kuuluvad üürnikuga sõlmitud allüürilepingu tähtaja või alalhoiuloo tähtaja lõppemisel 10-päevase tähtaja jooksul väljatõstmisele administratiivkorras ilma teist elamispiinda vastu andmata.

Alalhoiuloo tühistumise tõttu vabanenud elamispiind antakse maja valdaja või üürilevõtja poolt elamiseks välja alles pärast kohtuotsust, millega äraolija ajutiselt tunnistatakse alalhoitud elamispiinda kohta õiguse kaotatuks.

Ajutiselt ühes perekonnaga ärasõitnud üürnikele hoitakse eluruumid reegli kohaselt alal üksnes 6 kuu jooksul, kusjuures kohaliku nõukogu elamute valitsus või asutise või ettevõtte administratsioon, kelle tegevuskonnas antud maja asetseb, võib vastava taotluse alusel seda tähtaega igal üksikul juhul pikendada.

11. Ära muudetud on järgmised soodustused ja eesõigused hoonestajaile:

- a) normidega piiramatu korteriüüri võtmise õigus,
- b) õigus võtta võtmeraha (ühikordset maksu üürile andmisel),
- c) õigus elamispiinda üürile anda ilma igasuguste normidega piiramata,
- d) õigus pärast lepingu tähtaja möödumist üürnike välja tõsta.

Isikuile, kes valdavad maja omandiõiguse alusel, hoonestajaile ja kohalikel nõukogudelt majade üürilevõtjaile on jäetud kõrgendatud üüri võtmise õigus, kuid mitte üle 20% seadusega kindlaksmääratud korteriüüri normidest.

12. Üürniku õiguse selgitamisel sellele või teisele elamispiinda suuru- sele ja ülejääkide kindlaksmääramisel tuleb lähtuda üldisest elamu-sanitaarsest normist, mis VNFSV-s on kindlaks määratud 9 ruutmeetrile inimese kohta (valitsuse erimäärustega on see norm üksikuis linnades ajutiselt alandatud kuni 4—6 meetrini).

Üksikuile kodanikkude kategooriaile (isiklikud pensionärid, teaduslikud töötajad, heliloojad, ordenikandjad jne.) on kindlustatud lisapiinda õigus 10 või 20 ruutmeetri suuruses (üksiku toa puudumisel) (VKTK ja VNFSV RKN määrus 28. veebruarist 1930 — VSKK nr. 14, art. 181).

13. Ajutisiks elanikeks nimetatakse isikuid, kes kasutavad eluruume mitte majavalitsusega sõlmitud üürilepingu alusel, vaid allüürilepingu alusel elamispiinda põhimise üürnikuga.

Ajutise elaniku väljatõstmine võib toimuda üürniku hagemisel pärast tähtaja möödumist, mis ajaks ajutisele elanikule oli antud elamise õigus, või kui seda tähtaega kokkuleppes ette nähtud ei ole, siis ajutisele elanikule kolmekuise etteütlemise tingimusel (TsK § 155).

Kui ajutine elanik elab eraldi toas, mille kohta põhimine üürnik kaotas õiguse, siis peab majavalitsus sõlmima lepingu ajutise elanikuga.

ALIMENDID. PÄRIMISÕIGUS.

1. **Alimendid.** Partei ja valitsus ning meie Liidu kogu mitmemiljoniline rahvas osutavad suure rahvaste juhi seltsimees Stalini juhtimisel alati erandlikku hoolt ja tähelepanu lastele ja naisisikule-emale ning nõukogude sotsialistliku perekonna kindlustamise küsimustele.

Üldrahvaliku arutuse resultaadina vastuvõetud 1936. a. 27. juuni seadus lahendab järgmised küsimused:

- a) abortide keelust,
- b) sünnitajaile materiaalse abi suurendamisest,
- c) riikliku abi määramisest arvurikka perekonna emadele,
- d) sünnitusmajade, lastesõimede ja lasteaedade võrgu laiendamisest,
- e) alimentide kuritahtliku mittemaksmise eest kriminaalvastutuse kõvendamisest,
- f) toob rea muudatusi seadusandluse abielu lahutuse kohta.

Kuni 1936. a. 27. juuni seaduse andmiseni määrasid rahvakohtud alimentide summa omal suval, lähtudes poolte varalisest seisundist ja ühe või teise poole ülalpidamisel olevate isikute arvust. Pärast 1936. a. 27. juuni seaduse andmist ei tohi rahvakohtud oma otsustes enam määrata alimentide konkreetset summat, vaid määravad laste ülalpidamiseks, kes ei ela koos isaga (emaga), üksnes kindlad protsentuaalsed osad isa (või ema) töötasust.

Ühe lapse jaoks	$\frac{1}{4}$	töötasust
2 lapse jaoks	$\frac{1}{3}$	„
3 ja rohkema lapse jaoks	$\frac{1}{2}$	„

Laste ülalpidamiseks alimentide nõudmise asjade läbivaatamisel tuleb rahvakohtul silmas pidada järgnevat:

a) 1936. a. 27. juuni seadus kehtib ainult vanematelt laste kasuks alimentide nõudmise hagide suhtes ja seda ei või laiendada alimentide nõudmise hagidele, mis on esitatud vanemate poolt laste vastu, töövõimetute abikaasade poolt töövõimeliste ja varaliselt kindlustatud abikaasade vastu, puudustkannatavate alaealiste vendade ja õdede poolt oma täisealiste ja küllaldasi vahendeid evivate vendade ja õdede vastu, samuti alimentide nõudmised vanaisalt või vanemalt lapsealiste lastelaste ülalpidamiseks. Need hagid lahendatakse kohtu poolt täielikult poolte ainelise seisundi kohta olemasolevate konkreetsete andmete alusel.

b) 1936. a. 27. juuni seadust kohaldatakse isikute suhtes, kes saavad kindlat töötasu, kuid ka isikute suhtes, kel kindlat töötasu ei ole, kuid kes saavad teatavat tulu oma tegevusest — kirjanikud, kunstnikud, artistid, kodukäsitöösturid, üksiktalupojad.

Seesuguste isikute vastu esitatud hagide läbivaatamisel peab kohus kindlaks tegema kostja teenistuse ja sissetulekud aasta ja seejärel kuu kohta (aastasumma jagamisega 12-le) ning kokkukõlas seadusega, lähtudes kind-

latest protsentuaalsetest normidest, määrama, kui suur summa alimente tuleb kostjalt iga kuu sisse nõuda.

c) Alimentide sissenõudmisel kolhoosnikult mõistab kohus seaduse normide kohaselt kolhoosniku normaaltööpäevade mahaarvestamise ja nende mahaarvestatud normaaltööpäevade järgi maksab kolhoos hagejale täitelehe järgi alimendid (nii natuuras kui ka rahas). Kuid hageja võib kohut paluda alimente sisse nõuda rahas, kui kostjal on näiteks normaaltööpäevi vähe, samal ajal aga on tunduvaid lisasissetulekuid.

Ka sel juhul arvestatakse alimendid, lähtudes seadusega kindlaksmääratud alimentide normidest, ühes normaaltööpäevade ja kostja kõigi teiste sissetulekute arvestamisega, ning mõistetakse välja igakuiste rahaliste sissenõudmiste näol.

d) Neil juhtudel, kui hageja alimentide nõudmise hagi kohtus läbivaatamise momendil ei teadnud kostja-kolhoosniku teiste tulude olemasolust, võib ta täiendavalt paluda kohut välja mõista talle kostjalt peale täitelehe normaaltööpäevadele veel rahasumma vastavalt kostja teenistusele käsitööst või koduvälisest tööst.

e) Alimentide sissenõudmisel kindlaksmääratud normide alusel arvatakse töötasu hulka kõik tasu liigid, välja arvatud juhusliku iseloomuga teenistus.

Alimentide asjade läbivaatamisel peavad rahvakohtud erilist tähelepanu pöörama asja eelkohtulikule ettevalmistusele. Rahvakohus peab mitte üksnes osutama hagejale täielikku kaasabi tema haginõuete vajalikus vormistamises ja dokumentaalses töendamises, vaid peab kohtuistungil momendiks koguma kõik vajalikud dokumendid ka omal initsiatiivil.

Pärast alimentide asjas otsuse tegemist peab rahvakohus hoolitsema tehtud otsuse faktilise täitmisele pööramise eest, arvesse võttes, et ta osutab emale ja lapsele tõelist abi mitte otsuse tegemisega ja täitelehe väljaandmisega, vaid kindlustades hagejale väljamõistetud alimentide faktilist kättesaamist.

Naisisik on meie seaduste järgi õigustatud teatama perekonnaseisuaaktide registreerimise organitele seda, kes on lapse isa (isaduse kindlaksmääramine), mitte ainult lapse sündimisel, vaid ka raseduse perioodil.

Selle teadaande alusel on perekonnaseisuaaktide registreerimise organid kohustatud vastava sissekande tegema ja samaaegselt lapse isaks nimetatud isikule teatama, et tema nimele on kirjutatud laps ja et ta oma vastuväited võib esitada kuuajalise tähtaja jooksul.

Esitatud vastuväited ei tühista sissekannet raamatus, kuid annab vastuväite esitanud isikule õiguse ühe aasta jooksul hagemiskorras oma isadusele kohtus vastu vaielda. Teinud pärast lapse sündimist isaduse registreerimise teadaande, on lapse emal samuti õigus kohtu poole pöörduda.

Kui kostja, kes lapse sünni registreerimisel on sisse kantud viimase isana, on saanud teadaande sellise sissekande tegemise kohta ja on ilma kaaluvate põhjusteta jätnud esitamata seadusega kindlaksmääratud tähtajal hagi selle sissekande ebaõigeks tunnistamise kohta, siis ei või kohus hakata

arutama küsimust, kas kostja osutub lapse isaks, vaid lahendab ainult alimentide hagi.

Neil juhtudel, kui pooled olid registreeritud abielus või kui kostja oli sisse kantud lapse isana sünni registreerimisel perekonnaseisuaktide osakonnas, peavad kohtud hagiavalduste vastuvõtmisel tegema määruse selle kohta, kui suurel määral kostja on kohustatud ajutiselt, kuni vaidluse lahendamiseni, kandma laste ülalpidamise kulusid, ühes täitelehe viivitamatu väljaandmisega nende summade sissenõudmiseks.

Alimendid tuleb üldreeglina välja mõista alates hagi esitamise päevast. Neil juhtudel, kui kostja ei vaidle isaduse vastu ja hageja esitab tõendeid, et ta enne hagi esitamist oli tarvitusel võtnud abinõusid kostjalt alimentide saamiseks, võib kohus, olenevalt konkreetsetest oludest, kostjalt alimendid välja mõista ka möödunud aja eest kolmeaastase aegumistähtaaja piirides.

Kui lapsed jäävad kummagi vanema juurde, määrab kohus kindlaks alimentide määra ühelt vanemalt teise, aineliselt vähem kindlustatud vanema kasuks kindla rahasumma näol, olenevalt poolte ainelisest seisundist (NSVL Ülemkohtu pleenumi 1939. a. 15. novembri määrus isaduse kindlaksmääramise ja laste ülalpidamise vahendite sissenõudmise asjade kohta).

Lapse isaks tunnistatud isikult võidakse peale alimentide sisse nõuda veel kulud, mis on seoses rasedusega, sünnitusega, lapse sündimisega, samuti lapse ema ülalpidamisega raseduse ajal ja kuuekuise tähtaja jooksul pärast sünnitust (VNFSV Abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeksi § 13 ja teiste liiduvabariikide koodeksite vastavad paragraafid).

Isaduse kindlaksmääramise asju ei tohi kohus arutada tagaselja, isegi neil juhtudel mitte, kui kohtul on olemas täpsed andmed pooltele kohtukutsete õigeaegse kättetoimetamise kohta, sest just neis asjus võib kohus teha valjult põhistatud otsuse ainult pärast poolte isiklike seletuste ärakuulamist.

Kostja vabastamine kohtusse isikliku ilmutamise kohusest võib aset leida vaid kohtu erimääruse põhjal kostja elukoha suure kauguse või teiste kaaluvate põhjuste tõttu.

Sel juhul saadetakse kostjale peale kohtukutse ka hagiavalduse ärakiri või tehakse talle teatavaks hagiavalduse sisu ühes ettepanekuga anda asja kohta kirjalik seletus.

Lõppeks on vaja peatuda vere-ekspertiisi küsimusel kui ühel tõendite liikidest, mida kostjad isaduse hagides sageli kasutavad, paludes oma isaduse ümberlükkamise eesmärgil kohut vere-ekspertiisi määrata.

Rahvakohtud peavad arvestama arvatava isa ja lapse võrdleva vere-ekspertiisi tulemusi kui ühte tõendite liiki. Kuid teaduslikult läbiviidud vere uurimise ja võrdlemise meetod võib käesoleval momendil anda kohtule teaduslikult põhjendatud vastuse ainult selle kohta, et kostja ei või olla antud lapse isa.

Lapse ja kostja veregruppide sarnasuse korral lahendab kohus isaduse küsimuse, arvestades kõiki olusid.

2. Pärimisõigus. Meie seaduse järgi on pärimisõigus ainult otsestest alanevatel sugulastel (lastel, lastelastel ja lastelastelastel), lapsendatuil ühesnende alanejatega ja üleelanud abikaasal.

Peale selle tunnistatakse vastavalt Tsiiviilkoodeksi § 418 surnud isiku pärijateks ka töövoimetud ja varata isikud, kes olid tema täielikult ülalpidamisel vähemalt ühe aasta kestel enne tema surma.

Surnud isiku vara jagamisel pärijate vahel peavad kohtud, notariaal- ja finantsorganid juhinduma Tsiiviilkoodeksi § 421 eeskirjadest, mille kohaselt majasisustise ja koduse tarvituse esemete koosseisu kuuluv vara, välja arvatud toredusesemed, peab jääma neile perekonnaliikmeile, kes elavad koos surnuga.

Vastavalt NSVL Ülemkohtu seletusele sisaldab „tarvituse“ mõiste eneses ka väikese elumaja, maksumusega kuni 1000 rubla, mida kasutati eranditult surnu ja temaga koos elanud pärijate isiklikeks tarveteks ja vajadusteks.

Mõiste „toredusesemed“ määratlemisel ei tohi kohtud, notariaal- ja finantsorganid lubada selle mõiste laiendamist ja arvata toredusesemete alla seesuguseid asju nagu jalgrattad, raadiovastuvõtjad jms.

Pärandaja võib oma vara üleandmise kohta testamendi teha ainult neile isikuile, kes võivad olla tema seadusjärgsed pärijad.

Pärandaja võib testamendis omal soovil mõnda pärijat pärimisõigusest ilma jätta, kuid ta ei või pärimisõigusest ilma jätta neid seadusjärgseid pärijaid, kes tema surma hetkeks pole veel saanud 18-aastaseks (TsK § 422 märkus 2).

Pärandaja on õigustatud testamendiga oma vara pärandama riigile või tema üksikutele organitele, ühiskondlikele, ametiühingulistele, samuti ka kooperatiivsetele organisatsioonidele (TsK § 418).

Pärandaja ei ole kitsendatud oma õiguses testamendiga korraldusi teha hoiukassades olevate väärtpaberite ja hoiuste suhtes, ja ta võib teha korralduse hoiuse üleandmise kohta surma korral igale isikule (TsK § 436); kui aga seesugust korraldust pole tehtud, läheb hoius üle seadusjärgsetele pärijatele.

Pärijate puudumise korral, samuti teises kohas elavate pärijate mitteilmumise korral 6 kuu kestel, arvates pärandi avanemise päevast, või pärijate loobumise korral pärandist, tunnistatakse vara vaibevaraks ja ta läheb vastavate riigiorganite käsutusse (TsK § 433).

KRIMINAALPROTSESSI PÕHIKÜSIMUSI.

23. vestlus.

ENNEKOHTULIK UURIMINE. ALLUVUS. KOHTU KOOSSEIS, POOLED JA TAANDAMINE.

1. Eeluurimine. Iga asi, välja arvatud kõige lihtsamad ja mittekeerukad, läbib enne kohtusse sattumist nn. ennekohtuliku uurimise. Ennekohtulikul uurimisel kogutakse tõendid selle kohta, milline kuritegu on toime pandud, kes kuriteo toime pani ja kuidas ta on toime pandud, küsitellakse tunnistajaid ja selgitatakse kõik asjaolud.

Ennekohtulikku uurimist teostavad miilitsa ja Siseasjade Rahvakomisariaadi organid, uurijad ja inspeksioonid, kellele seadusega see õigus antud (tööinspeksioon, finantsinspeksioon jm.). Inspeksioonid uurivad ainult neid asju, mis kuuluvad nende tegevuskonda, ja järgivad oma tegevuses erilisi ametialaseid instruksioone.

Uurija peab iga tema kätte tulnud asja suhtes teostama järgmist:
1) esitama süüalusele süüdistuse, 2) lahendama tõkkeabinõude küsimuse, 3) pärast uurimise lõpuleviimist esitama asja süüalusele tutvumiseks, 4) koostama süüdistuskokkuvõtte ja 5) saatma asja prokurörile.

Prokurörile kuulub õigus eeluurimise järele valvata, ta teeb uurijale ja miilitsale korraldusi, annab neile mitut laadi juhatusi, annab loa läbiotsimiste ja vahistamiste toimepanemiseks, vaatab asja läbi, kui selle uurimine on juba lõpule viidud, ja kinnitab süüdistuskokkuvõtte. Samuti vaatab prokurör läbi ja lahendab uurija tegevuse peale esitatud kaebused. Peale selle on prokuröril õigus iseseisvalt kriminaalasju algatada, saates neid uurimiseks juurdlus- või uurimisorganitesse.

Pärast süüdistuskokkuvõtte kinnitamist saadab prokurör asja sellesse kohtusse, kelle läbivaatamisele see kuulub.

2. Kriminaalasjade alluvus. Vastavalt NSVL Konstitutsiooni § 102 teostavad NSVL-s õigusemõistmist NSVL Ülemkohus, liiduvabariikide Ülemkohtud, krai- ja oblastikohtud, autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite kohtud, ringkonnakohtud, erikohtud ja rahvakohtud. (Alluvuse kohta vt. jaotust kohtukorraldusest.)

Iga nimetatud kohus vaatab läbi need asjad, mis on temale allutatud.

Iga asi kuulub läbivaatamisele selles kohtus, kelle rajoonis kuritegu on toime pandud; kui kuriteo toimepaneku kohta ei ole võimalik kindlaks teha, siis allub asi sellele kohtule, kelle rajoonis on algatatud kriminaaljalitamine (VNFSV KrPK § 29).

3. Kohtu koosseis, pooled ja taandamine. Üldreeglina vaatab rahvakohus läbi kõik kriminaalasjad koosseisus — rahvakohtunik (eesistuja) ja kaks rahvakaasistujat.

Rahvakaasistujatel on asjade läbivaatamisel laiad õigused, ja nimelt: eesistuja peab nendega nõu pidama kõigi kohtuliku uurimise käigus tekkinud küsimuste suhtes. Ühtegi kohtumäärust ei saa teha muidu, kui rahvakaasistujad ei ole selle kohta oma arvamust avaldanud, kusjuures iga küsimus otsustatakse hääaltenamusega. Rahvakaasistujail on õigus esitada küsimusi kohtualusele, kannatanule, tsiviilhagejale, tunnistajatele ja ekspertidele. Nad võivad vaadelda kõiki asjas olevaid dokumente ja asitõendeid. Kui asi ei ole neile selge, võivad nad nõuda täiendavate tunnistajate väljakutsumist ja uute dokumentide esitamist, vajaduse korral aga võivad nõuda väljasõitu ja vaatlust kuriteo toimepanemise kohal. Asjas eesistujaks olev kohtunik on kohustatud tarvitusele võtma kõik vahendid selleks, et rahvakaasistujad asjaga hoolikalt tutvuksid, sest ainult sel juhul moodustub neis õige seesmine veendumus, mis on vajalik õige ja põhistatud otsuse tegemiseks.

Kohtus võivad asja arutada ainult kohtunikud ja rahvakaasistujad. Asja arutavasse kohtukoosseisu ei või kuuluda kohtunikud, kes on omavahel sugulased (KrPK § 41).

Iga kohtulikul või ettevalmistaval istungil arutatavat asja tuleb arutada ühes ning samas kohtukoosseisus. Kui mõni kohtunikest haigestub või mõnel muul põhjusel ei saa enam istungist osa võtta ja kohtu koosseisu tuleb uus kohtunik, siis tuleb kohtumenetlust alustada algusest peale (KrPK § 42).

Kohtunik peab taanduma ega või asja arutamisest kohtulikul ega korraldaval istungil osa võtta järgmistel juhtudel:

- a) kui ta on pooleks või mõne poole sugulane;
- b) kui ta ise või tema sugulased on arutatava asja tulemusest huvitatud;
- c) kui ta on asjast osa võtnud tunnistajana, eksperdina, juurdluse teostajana, uurijana, süüdistajana, kaitsjana või kannatanu või tsiviilhageja huvide esindajana. Asja arutamisest ei või osa võtta ka see kohtunik, kes juba osa võttis selle asja arutamisest esimese astme kohtus, kui see asi on teiskordsel läbivaatamisel otsuse tühistamise ja asja uuesti arutamisele andmise tõttu teise astme poolt (KrPK § 44).

Eeltoodud põhjuste olemasolu korral on kohtunik ise kohustatud asja arutamisest taanduma. Mittetaandumise korral kuulub kohtunik taandamisele poolte avaldusel (KrPK § 45).

Pooled võivad kohtunikule taandamise avalduse esitada ka sel korral, kui nad esitavad asjaolusid, mis neis kohtuniku erapooletuses kahtlust tekitavad.

Pool peab esitama kohtuniku taanduse istungi avamisel (KrPK § 46), aga kui taandamise põhjused said poolele teatavaks pärast kohtuistungi avamist, võib ta esitada taanduse ka pärast kohtuistungi avamist.

Kohtuniku vastu esitatud taanduse lahendavad teised asjast osavõtvad kohtunikud taandatava kohtuniku äraolekul; häälte poolnemisel loetakse kohtunik taandatuks (KrPK § 47).

Süüdistajatena võivad asjast osa võtta: prokurör, kannatanu asjades, milledes seadus talle selle õiguse on andnud, ametiühingute volinikud ja tööinspektor (KrPK § 50).

Kannatanu huvide esindajaks, kui talle on antud kriminaalsüüdistuse toetamise õigus, on advokaatide kolleegiumi liikmed, kannatanu lähemad sugulased ja ametiühingute volinikud (KrPK § 51).

Tsiviilhageja huvide esindajaina võivad asjast osa võtta advokaatide kolleegiumi liikmed ja tsiviilhageja lähemad sugulased (KrPK § 52).

Kaitsjaina võivad asjast osa võtta advokaatide kolleegiumi liikmed, süüaluse lähemad sugulased ja ametiühingute volinikud (KrPK § 53).

Kaitsja osavõtt on kohuslik:

- 1) asjus, milledest võtab osa süüdistaja;
- 2) kurtide, tummade ja üldse isikute asjus, kes kehaliste puuduste tõttu on võimetud neid või teisi nähtusi õigesti tajuma.

24. vestlus.

KORRALDAV (ETTEVALMISTAV) ISTUNG. KOHTUISTUNG.

1. Korraldav (ettevalmistav) istung. Kõik kriminaalasjad, mis kohtuistungil rahvakohtu arutamisele kuuluvad, vaadatakse eelnevalt läbi korraldaval istungil.

Rahvakohtu korraldavad istungid toimuvad koosseisus — rahvakohtunik ja kaks rahvakaasistajat prokuröri osavõtul.

Korraldavatel istungitel arutatakse esmajoones iga asja suhtes küsimust, kas asja eeluurimine on toimetatud küllalt täielikult ja kas on süüaluse kohtu alla andmiseks küllaldaselt süütõendeid kogutud.

Kui rahvakohus korraldaval istungil tulemustele jõuab, et asja uurimine on toimetatud puudulikult ja et eeluurimise puudusi ei saa kohtuistungil parandada, või see on seotud suurte raskustega, siis pöörab rahvakohus asja motiveeritud määrusega täiendavale uurimisele, kusjuures kohtumääruses peab kohuslikult olema näidatud, mida nimelt tuleb täiendavalt uurida ja millised toimingud tuleb uurimisorganitel sooritada.

Kui rahvakohus, olles korraldaval istungil asja kohta kogutud materjalid läbi vaadanud, ei leia süüaluse tegudes kuriteo koosseisu või kui osutub, et süüaluse tegu ei moodusta tõsist sotsiaalset ohtu oma vähese tähtsuse tõttu, võib rahvakohus asja korraldaval istungil Kriminaalprotsessi koodeksi § 4 punkt 5 või VNFSV Kriminaalkoodeksi § 6 märkuse alusel lõpetada.

Neil juhtudel, kui rahvakohus jõuab korraldaval istungil tulemusele, et asja uurimine on teostatud küllalt täielikult ja on andmeid süüaluse kohtu alla andmiseks, teeb rahvakohus määruse:

- a) süüaluse kohtu alla andmise kohta;
- b) tõkkeabinõude valimise kohta;
- c) asja kuulamise aja ja koha kohta;
- d) pooltel osavõtu lubamise kohta asjas ja isikute kohta, kes kuuluvad väljakutsumisele tunnistajaina või ekspertidena.

Korraldavatel istungitel koostab sekretär kohuslikult protokoll (KrPK § 77). Korraldava istungi protokollides märgitakse: istungi koht ja aeg, kohtu koosseis, pooled, kui nad on kohal, arutataw asi, sissetulnud taotlused ja kohtu poolt tehtud määrused (KrPK § 79). Protokollile kirjutavad alla eesistuja ja sekretär.

2. Kohtuistung. Iga kriminaalasja arutamisel tuleb kohtuistungil täita rida eeskirju, millede rikkumine on revolutsioonilise seaduslikkuse jäme moonutamine ja toob endaga kaasa otsuse tühistamise. Need eeskirjad on järgmised:

1) **Avalikkus.** See seisneb selles, et kõiki asju arutatakse avalikult, iga soovija võib pealt kuulata ja ajalehtedes võib selle asja kohta aruandeid avaldada. Erandid sellest reeglist on väga harvad; need on ette nähtud Kriminaalprotsessi koodeksi § 19.

2) **Suulisus.** Selle reegli olemus seisneb selles, et kohus kuulab ära kõik tunnistajate ütlused ja ekspertide arvamused ning ei lepi nende ütluste ettelugemisega eeluurimise protokollidest. Tunnistajate ütlusi lubatakse ette lugeda erandlikel juhtudel, kui näiteks tunnistaja ei ilmunud, tema ütlus asja kohta aga on väga oluline.

3) **Vahenditus.** See eeskiri seisneb selles, et kohus peab kontrollima kõik asjaolud, mitte rahuldudes sellega, et see või teine uurimistiming on teostatud juba eeluurimisel. Asja kohta on tähtsust ainult neil tõendil, mis on kontrollitud kohtunikude eneste poolt kohtuistungil.

4) **Katkestamatus.** See reegel nõuab esiteks, et iga asja tuleb arutada ühes ja samas kohtukoosseisus, teiseks, et kohus ei arutaks vaheajal teisi asju, kuni alatud asi on lõpetatud ja selles otsus tehtud.

5) **Võistkondlikkus.** Süüalune ja süüdistaja on asjas poolteks ja kasutavad laialdasi õigusi. Need õigused on järgmised: a) kohtunikude taandamise õigus, b) õigus igasuguseid taotlusi esitada, c) õigus kõigi asjas olevate materjalidega tutvuda, d) õigus tunnistajaile ja ekspertidele küsimusi esitada, e) õigus seletusi ja selgitusi anda, f) õigus vaidlustest osa võtta ja tehtud otsuse peale edasi kaevata ja protestida. Võistkondlikkuse printsiibi tõttu peab kohus ära kuulama poolte arvamused iga küsimuse kohta, mis tekivad kohtuliku uurimise käigus, enne kui selles asjas määrust teha.

6) **Süüaluse kaitse õigus.** See õigus on fikseeritud Stalini Konstitutsiooni § 111 ja seisneb esiteks selles, et kohus peab igakülgsest süüaluse õigusi kaitsma ja andma talle võimaluse neid õigusi tegelikult

kasutada, ja teiseks selles, et kohus peab kindlustama süüalusele kaitsja, kui süüalune seda taotleb.

7) Süüaluse rahvuslike kude õiguste kindlustamine. Need õigused on ette nähtud Stalini Konstitutsiooni § 110 ja seisnevad selles, et õigusemõistmine toimub liiduvabariigi või autonoomse vabariigi keeles, ja kui süüalune seda keelt ei tunne, peab talle kindlustama tõlgi kasutamise võimaluse.

8) Kohtunikkude sõltumatus ja nende allumine ainult seadusele. Ka see reegel on NSVL Konstitutsiooni nõudeks (§ 112) ja tähendab, et kohtunikud juhivad asjade otsustamisel ainult seadusest ja sellest veendumusest, mis nad omandasid kõigi asjaolude uurimisega nende kogumis, lähtudes seejuures oma sotsialistlikust õigustundest. Lubamatud on igasugused välised kohtuniku mõjutamised teatava otsuse tegemiseks.

Kohtuliku uurimise käiku juhivad eesistuja. Ta kõrvaldab kohtulikust uurimisest kõik, millel ei ole arutatava asjaga suhet, juhtides kohtulikku uurimist suunas, mis kõige rohkem soodustab tõe avastamist asjas (KrPK § 257).

Kohtuistung peab kestma katkestamatult. Teiste asjade arutamine vahepeal, enne alustatud asja arutamise lõpetamist, on keelatud (KrPK § 258).

Kohtuistungi käik on järgmine:

Asja arutamiseks määratud ajal eesistuja, teinud kindlaks, et rahva-kaasistujad ja sekretär on kohal, avab istungi, kuulutab, missugune asi tuleb arutusele, ja teeb korralduse kohtualuse sissetoomiseks, kui ta on vahi all (KrPK § 262).

Seejärel teeb eesistuja kindlaks kohtualuse isiku samasuse ja küsib temalt, kas ta on kätte saanud ärakirja süüdistuskokkuvõttest ja kunas nimelt (KrPK § 264).

Pärast poolte ja nende huvide esindajate kohaloleku kindlakstegemist selgitab eesistuja, kes kutsutud tunnistajaist ja ekspertidest on kohtuistungile ilmunud ja millised on puudujate mitteilmumise põhjused.

Edasi kuulab kohus ära poolte seletused asja arutamise võimalikkuse kohta ja teeb määruse asja arutamise jätkamiseks või asja edasilükkamiseks (KrPK § 271).

Pärast küsimuse lahendamist, et asja võib arutada mitteilmunud tunnistajate ja ekspertide puudumisel, küsib kohus pooltelt, kas neil on taotlusi uute tunnistajate ja ekspertide kutsumise kohta, ja lahendab need taotlused, tehes vastava määruse (KrPK § 272).

Seejärel seletab eesistuja tunnistajaile ära nende kohuse anda seletusi kõige kohta, mis nad asjast teavad, ja hoiatab neid valetunnistusega seotud vastutuse eest, mille järel eemaldab tunnistajad kohtuistungi saalist eri ruumi (KrPK § 274).

Eesistuja on kohustatud kannatanule ära seletama tema õiguse esitada kohtualuse vastu tsiviilhagi ja seletab kohtualusele ära tema õiguse esitada küsimusi tunnistajaile, ekspertidele ja teistele kohtualustele kogu kohtuliku uurimise kestel (KrPK § 276 ja 277).

Pärast seda teeb eesistuja teatavaks kohtu koosseisu ja seletab pooltele ära neile kuuluva taandamisõiguse kogu kohtu koosseisu või üksikute kohtunikkude suhtes ja küsib neilt, kas nad avaldavad taanduse (KrPK § 278).

Pooltel on õigus taandust avaldada mitte ainult kohtunikkude vastu, vaid ka prokuröri ja ekspertide vastu.

Kohtulik uurimine algab süüdistuskokkuvõtte või erasüüdistusajades kannatanu kaebuse ettelugemisega (KrPK § 279).

Seejärel seletab eesistuja kohtualusele esitatud süüdistuse sisu, küsib, kas kohtualune tunnistab enese süüdi, ja paneb talle ette esitatud süüdistuse sisu kohta seletust anda (KrPK § 280).

Kohtualuse küsitlemist toimetavad eesistuja ja teised kohtunikud, seejärel süüdistaja, tsiviilhageja, kaitsja ja teised kohtualused samas asjas (KrPK § 283).

Tunnistajad kuulatakse üle üksikult, teiste, veel ülekuulamata tunnistajate juuresolekuta (KrPK § 284).

Pärast kõigi asjas olevate tõendite läbivaatamist küsib eesistuja pooltelt, kas neil on kohtulikkude uurimist veel millegagi täiendada, ning seejärel, kaalunud ja rahuldanud (või jätnud tagajärjeta) esitatud taotlused, kuulab kohtuliku uurimise lõpetatuks (KrPK § 303).

Pärast kohtuliku uurimise lõppu läheb kohus üle poolte vaidluste ära kuulamisele.

Vaidlused koosnevad kõnedest — algul süüdistaja ja tsiviilhageja, seejärel kaitsja või, kui kaitsjat ei ole, kohtualuse enese omast (KrPK § 304).

Pärast vaidluste lõppu võivad pooled veel kord repliike vahetada.

Viimase kõne õigus kuulub alati kaitsjale või kaitsja puudumisel kohtualusele (KrPK § 307).

Pärast kaitsja (või kohtualuse) viimast kõnet kuulab eesistuja poolte vaidlused lõpetatuks ja annab kohtualusele viimase sõna, misjärel kohus läheb otsust tegema (KrPK § 309).

Ka kohtuistungil koostab sekretär protokoll (KrPK § 77).

Kohtuistungi protokollides märgitakse: istungi koht ja aeg tähendusega, millal istung avati ja lõppes, kohtu koosseis, pooled, kui nad olid kohal, arutatav asi, kõik kohtutoimetused selles järjekorras, milles nad aset leidsid, poolte, tunnistajate, ekspertide ja teiste isikute avaldused ja taotlused, selgitus kohtualusele, et ta on õigustatud seletusi andma, iga kohtutoimetuse järel kohtu poolt tehtud määrused, tunnistajate ütlused ja ekspertide arvamuste lühike sisu, kohtualuse viimase sõna lühike kokkuvõte, otsuse peale edasikaebamise korra ja tähtaja seletus, samuti ka kõik see, mille protokoll kandmist pooled taotlesid. Poolte vaidluste sisu protokoll ei kanta, märgitakse vaid ära, millises järjekorras need kohtus toimusid (KrPK § 80).

Protokollile kirjutavad alla eesistuja ja sekretär.

OTSUSE TEGEMINE. EDASIKAEBAMINE. OTSUSE TAITMINE.

1. Otsuse tegemine. Nõupidamise ajal võivad nõupidamistoas olla ainult kohtunikud, kes kuuluvad antud asjas kohtu koosseisu (KrPK § 317).

Kohus rajab oma otsuse üksnes asjas olevatele andmetele, mis läbi vaadatud kohtuistungil.

Asjas olevaid tõendeid hindavad kohtunikud oma seesmise veendumuse järgi, mis on rajatud kõigi asjaolude läbivaatamisele nende kogumis (KrPK § 319).

Otsuse tegemisel peab kohus lahendama järgmised küsimused:

- 1) kas on aset leidnud kohtualusele omistatud tegu;
- 2) kas see tegu sisaldab kuriteo koosseisu;
- 3) kas selle teo on toime pannud kohtualune;
- 4) kas kohtualust tuleb toimepandud teo eest karistada;
- 5) nimelt missugune karistus tuleb kohtualusele määrata ja kas kohtualusel tuleb seda kanda;
- 6) kas esitatud tsiviilhagi tuleb rahuldada;
- 7) kuidas toimida asitõenditega;
- 8) kelle peale tuleb panna kohtukulud (KrPK § 320).

Kohtunikkude nõupidamist juhatab eesistuja. Küsimuse kohta otsuse tegemisel ei ole ühelgi kohtunikul õigust häält ära andmata jätta. Eesistuja annab oma hääle viimasena (KrPK § 324).

Kõik küsimused otsustatakse lihthäälteenamusega. Vähemusse jäänud kohtunik, samuti iga kaasistuja, võib kirjalikult esitada oma eriarvamuse, mis lisandatakse otsusele, kuid mis avaldamisele ei kuulu (KrPK § 235).

Kohus teeb otsuse:

- 1) kohtualusele karistuse määramise kohta;
- 2) süüdi tunnistatud kohtualuse vabastamise kohta karistusest amnestia või aegumise tõttu või Kriminaalkoodeksi § 8 loeteldud alustel;
- 3) kohtualuse õigeksmõistmise kohta juhtudel:
 - a) kui kuriteo sündmus ise ei ole kindlaks tehtud või kui süüaluse tegudes puudub kuriteo koosseis;
 - b) kui andmed süüdistamiseks on puudulikud (KrPK § 326).

Pärast kõigi osutatud küsimuste lahendamist nõupidamistoas asub kohus otsuse koostamisele.

Otsus peab koosnema kirjeldavast osast ja resolutiivosast.

Otsuse kirjeldav osa peab sisaldama süüdistuse formulatsiooni, milles kohtualune on õigeks mõistetud või mis on tõendatuks tunnistatud, kusjuures tuleb ära tähendada kohtualuse ees-, isa-, perekonna- või hüüdnimi, tema vanus, kannatanud isiku klassikuuluvus ja sotsiaalne seisund, kuriteo toimepanemise koht, aeg ja viis.

Otsuse resolutiivosas peab olema ära tähendatud kohtualuse isik, tema õigeksmõistmine või esitatud süüdistuse tõendatuks tunnistamine ja kohtu poolt valitud karistus (KrPK § 334).

Otsus peab sisaldama osutuse edasikaebuse korrale ja tähtajale (KrPK § 336).

Otsus kuulutatakse VNFSV või mõne teise liiduvabariigi nimel ja peab olema kirjutatud ühe kohtuniku käega ning alla kirjutatud kõigi kohtunikude poolt, kes otsuse tegemisest osa võtsid (KrPK § 337 ja 338).

Otsus loetakse eesistuja poolt istungisaalis avalikult ette (KrPK § 339).

2. Edasikaebamine rahvakohtu otsuste ja määruste peale. Rahvakohtu otsuste ja määruste peale võivad pooled edasi kaevata viiepäevase tähtaja jooksul sellele oblasti-, krai- või linnakohtule (Moskva), kelle tegevuskonnas asub otsuse teinud rahvakohus.

Kaebuse esitamine rahvakohtu otsuse peale peatab kaevatud otsuse täitmise (KrPK § 344 ja 346).

Kaebuse esitamine rahvakohtu iga muu määruse või rahvakohtuniku iga muu korralduse peale peatab kaevatud määruse või korralduse täitmise ainult neil juhtudel, kui rahvakohus või rahvakohtunik vastavalt asjaoludele selle tarvilikuks tunnistab (KrPK § 346).

3. Otsuse täitmine. Otsus, millega kohtualusele on karistus määratud, täidetakse alles pärast selle jõustumist.

Otsus tunnistatakse jõustunuks, kui tema peale ei ole edasi kaevatud viie päeva jooksul, arvates otsuse tegemisest.

Kui aga otsuse peale on esitatud edasikaebus, jõustub ta teise astme kohtu poolt kaebuse tagajärjeta jätmise päeval (KrPK § 342).

TSIVIILPROTSESSI PÕHIKÜSIMUSI.

26. vestlus.

TSIVIILASJADE ALLUVUS. POOLED.

Seadusega garanteeritud hageja ja kostja õiguste tagamise eesmärgil on Tsiviilprotsessi koodeksiga sätitud kindlad eeskirjad, millede täitmine on kohuslik kohtusse esitatud tsiviilasjade arutamisel.

1. Tsiviilasjade alluvus. Krai- (oblasti-) kohus, ringkonnakohus ja auto- noomse vabariigi kohus arutavad ühiskonnastatud sektori asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahelisi vaidlusi, mis tekivad:

a) Riigipanga operatsioonidest, kui Riigipank esineb vaidluse poolena, — summas üle 1000 rubla, ja

b) raudtee-, veete- ja õhutee-veolepingutest summas üle 10 000 rubla (välja arvatud generaallepingud massiliste plaanipäraste vedude kohta)¹.

Kõiki ülejäänud tsiviilasju arutab rahvakohus.

Tsiviilasjade territoriaalne alluvus määratakse kostja elukoha järgi.

Tsiviilasja peab arutama see kohus, kelle piirkonnas on kostja elukoht (TsPK § 25).

Alimentide hagd ja hagd kahju tasumise kohta, mis on tekitatud sur- maga, raske või muu kehavigastusega, võib esitada hageja valikul hageja või kostja elukoha järgi (märkus § 25 juurde).

Kui kostja elukoht on teadmata, võib hagi esitada vara asukoha järgi või kostja viimase teadaoleva alatise elukoha järgi (TsPK § 26).

Hagi kollektiivi vastu esitatakse kollektiivi vastutava organi (valitsuse) asukoha järgi (TsPK § 27).

Hagd õiguse kohta ehitistele, maatükkidele, ettevõtetele ja vara vabas- tamise kohta üleskirjutusest esitatakse vara asukoha järgi (TsPK § 29).

Valik kohtute vahel, kelledele asi allub, kuulub hagejale (TsPK § 30).

Ülemkohus, krai- ja oblastikohus võivad poolte palvel, samuti omal alga- tusel asja arutuse üle anda ühest kohtust teise, mis allub samale Ülem- kohtule, krai- või oblastikohtule, või võtta asja oma menetlusse (TsPK § 24, § 22 märkus).

¹ Toimetuse märkus. Generaallepinguid massiliste plaanipäraste vedude kohta käesoleval ajal ei sõlmita.

Alluvusvaidlused kohtute vahel ei ole lubatud (TsPK § 33).

2. Pooled. Igas tsiviilasjas, kus on vaidlus, on olemas kaks poolt: hageja — isik, kes esitab hagi, ja kostja — isik, kelle vastu hagi esitatakse.

Kui hageja või kostja on alaealised või vaimuhaiged, kutsutakse koh-
tusse nende seaduslikud esindajad — vanemad, hooldajad või eestkostjad.

27. vestlus.

HAGIMENETLUS. HAGI ESITAMINE. HAGI TAGAMINE.

1. Kohus asub tsiviilasja arutamisele hageja kirjaliku aval-
duse põhjal, kuid on lubatud ka suuline avaldus, mida kohus on
kohustatud eri protokollis sisse kandma.

Töösajus ei ole kirjaliku hagiavalduse esitamine kohuslik (TsPK § 75).

Iga hagiavaldus peab sisaldama:

a) hageja, s. o. haginõuet esitava isiku või tema esindaja täpse nime-
lise äratähenduse;

b) kostja, s. o. isiku täpse nimelise äratähenduse, kelle vastu hagi esi-
tatakse;

c) hageja ja kostja alatise elukoha äratähenduse;

d) hagi aluseks olevate olude ja hagi tõendite äratähenduse;

e) hageja nõuded ühes hagi hinna äratähendusega (TsPK § 76).

Esitatud hagi sisust peab kohus kostjale teatama, mis toimub kohtukutse
saatmisega, selles ära tähendades, milline hagi on esitatud. Keerulistes asja-
des ja asjades, milleles kostjateks on asutised, ettevõtted ja kolhoosid, saa-
detakse kostjale ühes kohtukutsega hagiavalduse ja sellele lisandatud doku-
mentide ära kirjad; nende ära kirjade esitamist nõuab rahvakohtunik hagejalt.

Asjaarutamise päev ja kellaaeg teatatakse hagejale tavaliselt hagiaval-
duse esitamisel või antakse talle see teada kohtukutsega.

Hageja võib esitada palve asja arutamise kohta tema äraolekul; kui aga
seesugust avaldust ei ole, võib kohus arutada asja hageja kohalolekuta siis,
kui asi on selge; kui asi on keeruline ja kui kohus tunnistab vajalikuks
hageja seletuseandmise — lükatakse asja arutamine edasi ühes hageja hoiatusega
ilmuda kohtusse.

Kostja mitteilmumisel kohtusse võib kohus asja arutada tagaselja, tingi-
musel, et kohus on saanud allkirja kohtukutse kätteandmise kohta kostjale;
selle tingimuse täitmata jätmise korral ei ole asja arutamine lubatud. Kohus
võib kohuslikuks tunnistada poolte isikliku seletuseandmise, ja kui sellele
vaatamata pooled pole ikka ilmunud, võib ta asja arutada tagaselja. Alimen-
tide ja töötasu asjades võib kohus kostja mitteilmumisel pärast teiskordset
kutset ja hoiatust määrata kostja sundkorras kohtusse tuua (§ 101).

Isaduse kindlaksmääramise ja vanematelt laste ülalpidamiseks alimen-
tide nõudmise asjus on kostja kohtusse ilmumine kohuslik.

Kostja mitteilumumise korral teostatakse tema sundtoomine miilitsa kaudu. Kui mitteilumumise kohta ei ole kaaluvaid põhjusi, võib kostjale peale selle määrata rahatrahvi kuni 100 rublani ja võtta talt allkirja elukohast mittelahkumise kohta kuni asja otsustamiseni (§ 101-a).

Kohtuistungil esinema võivad hageja ja kostja volitada oma esindajat ja anda talle üle oma huvide kaitse kohtu ees. Esindajale antud volituste tõendamiseks antakse välja vastav volikirj.

Volikirjaga volitatud esindajal on protsessis kõik poolte õigused, kuid õiguse asjaajamist teisele isikule edasi volitada, asja lõpetada leppega, hagi õigeks võtta, haginõudeist täielikult või osaliselt loobuda, vaidlust vahekoh- tusse anda, vara või raha vastu võtta ja esitada vaidlust võltsimise kohta omandab esindaja ainult sel korral, kui need õigused on volituses eriti ära tähendatud (TsPK § 18).

Kumbki pooltest on kohustatud kohtuistungil päevaks kohtusse esitama hagi tõendamiseks või hagile vastuväitmiseks kõik materjalid ja tõendid, kuid rahvakohtunik on kohustatud omal algatusel, olles tutvunud Tsiviil- protsessi koodeksi § 80 korras asja materjalidega, nõudma pooltelt enne asja arutamist kohtuistungil kõiki dokumente ja teatise, mis on vajalikud asja põhjendatud lahendamiseks kohtuistungil.

2. Hagi tagamine on lubatud asja igas seisus kas hageja palvel või kohtu algatusel. Riigiasutiste ja -ettevõtete vastu esitatud hagid ei kuulu tagamisele, välja arvatud hagid, mis tulenevad krediidasutiste pangaoperat- sioonidest (TsPK § 82 märkus). Hagi tagamine seisneb aresti panemises kostja varale, mis on tema või kolmandate isikute käes (TsPK § 87).

Alimentide nõuete asjad kuuluvad kohuslikule tagamisele aresti pane- mise teel kostja töötasu-osale või muule varale (TsPK § 83-a).

28. vestlus.

TSIVIILASJA KOHTULIK ARUTAMINE. KOHTUOTSUSE TEGE- MINE. OTSUSE PEALE EDASIKAEVAMINE. KOHTUOTSUSTE TAITMINE.

1. Tsiviilasjade arutamine toimub kohtuistungil avalikult ja suuliselt (TsPK § 94).

Riigi või töötava rahva huvisid puudutavates asjades võib kohus tsiviil- asjast osa võtma kutsuda prokuröri (TsPK § 12 ja 172). Omal algatusel võib prokurör astuda tsiviilasja protsessi igal staadiumil (TsPK § 2).

Tsiviilasju arutab rahvakohus koosseisus — rahvakohtunik ja kaks rahvakaasistajat.

Et kindlustada kohtuotsuse põhjendatust ja seaduslikkust, peab kohus kaaluma iga poolte poolt algatatud taotlust ja kõigekülgselt kindlaks tegema kõik asjaolud.

2. Kohtuotsus peab sisaldama: a) otsuse tegemise aja, b) kohtu koosseisu ja protsessijate nimetuse, c) vaidluse eseme äratähenduse, d) alused, millele järgi kohus tuli otsusele hagi tõendatuse või tõendamatuses kohta, e) seaduste osutuse, millele järgi kohus toimis, f) asjas tehtud otsuse sisu ja ta täitmise korra, g) edasikaebamise korra, h) kohtukulude jaotuse (TsPK § 176).

Otsus tehakse kirjalikult kohtuniku poolt, kirjutatakse alla kogu kohtukoosseisu poolt ja kuulutatakse avalikult.

Erandjuhtudel, eriti keerulistes asjades (TsPK § 177), on kohtule antud õigus kuulutada otsuse resolutiivosa, kusjuures aga motiveeritud kohtuotsuse tegemine ja kuulutamine peab toimuma mitte hiljem kui kolmepäevase tähtaja jooksul.

Nõupidamistoas otsustatakse kõik küsimused häälteenamusega; kohtunik või rahvakaasistuja, kes jäi oma eriarvamuse juures asja otsustamisel vähe-
musse, on kohustatud tehtud otsusele alla kirjutama, oma eriarvamuse võib ta aga kirjalikult üles tähendada ja lisandada protokollile.

3. Pooltel on õigus rahvakohtu otsuste ja määruste peale oblasti-, krai- ja linnakohtu (Moskva) tsiviilasjade kohtukollegiumile edasi kaevata. Samas korras võib kohtu otsuse või määruse peale esitada protesti prokurör.

Kohtuotsuse peale kaebuse andmise tähtaeg on kümme päeva, arvates otsuse lõppvormis kuulutamisest (TsPK § 238).

4. Kohtuotsused kuuluvad täitmisele pärast jõustumist. Kohtuotsus loetakse jõustunuks: a) kümnepäevase tähtaja möödumisel, kui tema peale ei ole edasi kaevatud; b) kui otsuse peale on edasi kaevatud, siis kaebuse tagajärjeta jätmise hetkest kõrgema kohtu poolt (TsPK § 186).

Esitatud üldreeglid erandina kuuluvad viivitamata täitmisele otsused:

a) hagides töötasu kohta, mis ei ületa kuuteenistust, alimentide kohta ja autoritele nende päralt oleva ainuõiguse kasutamise eest kuuluva tasu kohta,

b) hagides, mis põhinevad VNFSV Riiginotariaadi määrustiku § 25 loeteldud dokumentidel (millede põhjal notariaalkontorid võivad välja anda täitepealdise)¹,

c) kostja poolt asja arutamisel kohtus õigeksvõetud hagides (TsPK § 187, 187-d).

Kohtuotsuse täitmiseks annab kohus välja täitepealdise (TsPK § 188).

Täitepealdis antakse nõudja poolt kohtutäiturile, kes toimetabki kohtuotsusega väljamõistetud vastava rahasumma või vara sissenõudmist.

Nõudja poolt täitepealdise kaotamise korral võib otsuse teinud kohus tema palvel välja anda täitepealdise duplikaadi. Duplikaadi väljaandmise avaldust arutab kohus, välja kutsudes pooled (§ 100).

¹ Toimetuse märkus. ENSV Riiginotariaadi määrustikus (ENSV Teataja 1940, 71, 978) on vastav § 51.

29. ja 30. vestlus.

NSV LIIDU RKN, ÜK(b)P KK JA NLAK 1938. A. 28. DETSEMBRI MÄÄRUS „ABINOUEDEST TÖÖDISTSIIPLIINI KORRASTAMISEKS, RIIKLIKU SOTSIAALKINDLUSTUSE PRAKTIKA PARANDAMISEKS JA SELLES ASJAS KURITEGEVUSEGA VÕITLEMISEKS“.

1. **Töödistsipliin.** 1938. a. 28. detsembri määrus mobiliseerib riigiettevõtete, -asutiste ja ühiskondlikkude organisatsioonide administratsioonid ning ametiühingute liidud võitluseks ebateadlikkude, mahajäänud ja pahatahtlikkude töötajatega — omakasupüüdlikkude jooksikutega, loodritega, töölt puudujatega ning rahaahnetega, kes oma pahatahtliku suhtumisega töösse — puudumistega, tööle hilinemistega, sihitu hulkumisega töötundidel ja sagedate omavoliliste üleminekutega ühest ettevõttest teise — laostavad töödistsipliini ja tekitavad suurt kahju tööstusele, transpordile ja kogu rahvamajandusele.

Määrus tõkendab pahatahtlikel töötajail võimalust peaaegu töötamata või vähese töötamisega elada riigi ja rahva kulul.

Kindlustustoetuste väljamaksmisel ajutise töövõimetuse puhul, samuti pensionide määramisel ja sõidulubade andmisel sanatooriumidesse ja puhkemajadesse teeb määrus teravat vahet heatahtlikkude, vastavas ettevõttes (asutises) suure katkestamatu tööstaažiga töötajate ning töödistsipliini rikkujate — omakasupüüdlikkude jooksikute vahel, kes jooksevad ühest ettevõttest teise.

Määrus kohustab ettevõtete ja asutiste administratsiooni koos ametiühinguliste organitega otsustavat võitlust pidama kõigi töödistsipliini ja sisetöökorralduse eeskirjade rikkujatega, kõigiga, kes oma töökohusesse ebaausalt suhtuvad.

Määrus nõuab:

- 1) Töölise või teenistuja vallandamist, kes puudus töölt mittekaaluvatel põhjustel.
- 2) Seadusega määratud tööpäeva kestusest täpset kinnipidamist.
- 3) Administratsiooni poolt tööliste ja teenistujate, kes kaaluvate põhjusteta tööle hilinesid, või enneaegselt lõunale läksid, või hilinesid lõunalt tulekuga, või enne töö lõppu ettevõttest või asutisest lahusid, või töö ajal laisklesid, karistamist: a) märkusega või noomitusega; b) noomitusega ühes

vallandamise hoiatusega, c) üleviimisele teisele, vähemtasuvale tööle kuni kolme kuuni või alamasse ametisse paigutamisele.

Tööline või teenistuja, kes pani toime kolm sellist rikkumist ühe kuu või neli rikkumist kahe kuu jooksul, kuulub töölt puudujana, tööseaduse ja töödistsipliini rikkujana vallandamisele.

Töölist või teenistujat, kes kaaluvate põhjusteta hilines tööle 20 minutit või rohkem, ei lubata tööle ja ta kuulub vallandamisele.

Töölt puudumise pärast vallandatud töölisi ja teenistujaid ei või kolme kuu jooksul samasse ettevõttesse või asutisse tööle võtta, kuid teistesse ettevõtetesse või asutistesse võib neid kohes tööle võtta. Nii esimesel kui ka teisel juhul kaotavad nad oma katkestamatu tööstaaži ning sellega seotud õigused ja eesõigused; samasse või teise ettevõttesse (asutisse) tööleasumisel vaadeldakse neid kui iga esmakordset, ilma tööstaažita tööleasujat.

Ettevõtete, asutiste, tsehide ja osakondade juhatajad, kes töödistsipliini kõvendamise vahendite läbiviimisest kõrvale kaldusid ega võtnud kasutusele vahendeid töölt puudujate, omakasupüüdlikkude jooksikute ja lohakate suhtes vastavalt 1938. a. 28. detsembri määrusele, võetakse kõrgemalseisvate orgaanite poolt vastutusele kuni nende töölt vabastamiseni ja kohtu alla andmiseni.

Omavalitsustel on soovil lahkimise korral on töölised ja teenistujad kohustatud eelnevalt lahkumisest administratsioonile mitte hiljem kui üks kuu ette teatama.

Töölise või teenistuja küllaldase põhjusteta vallandamise korral toimub sunnitud töötpuudumise eest tasumaksimine keskmise töötasu suuruses, kuid mitte rohkem kui 20 päeva eest, kusjuures kaebused ebaõige vallandamise peale tuleb ettevõtete ja asutiste administratsioonide, vabrikute ja tehaste komiteede, kohalike komiteede ja tülihindamiskomisjonide poolt läbi vaadata 3 päeva jooksul, kohtute poolt 5 päeva jooksul, arvates kaebuse kättesaamise päevast.

Töölised ja teenistujad, kes elavad eluruumides, mis neile on antud ettevõtte, asutise või ühiskondliku organisatsiooni poolt seoses nende tööga antud ettevõttes või asutises, kuuluvad pärast 1938. a. 28. detsembri määruse avaldamist juhul, kui nad lahkuvad ettevõtetest või asutisest omal soovil või vallandatakse töödistsipliini rikkumise pärast, samuti kui nad on toime pannud kuriteo, neist ruumidest kohuslikule väljatõstmisele, ilma 10 päeva jooksul elamispinna vastuandmiseta.

Töölised ja teenistujad omandavad õiguse järjekordsele puhkusele pärast 11 kuu katkestamatut tööd antud ettevõttes või asutises.

2. Toetused ajutise töövõimetus korral (kaasa arvamata toetusi raseduse ja sünnituse puhul) maksetakse ametiühingute liidu liikmeiks olevaile töölistele ja teenistujaile välja, olenevalt katkestamatust tööstaažist antud ettevõttes või asutises, järgmises suuruses:

Katkestamatu staaži puhul ühes ja samas ettevõttes või asutises üle 6 aasta	—	100%	töötasust.
3 kuni 6 aastani	—	80%	”
2 kuni 3 aastani	—	60%	”
kuni 2 aastani	—	50%	”

Ametiühingute liidu liikmeiks olevaile noortele kuni 18 aastani maksetakse ajutise töövõimetus korral toetused välja järgmises ulatuses:

üle 2-aastase katkestamatu staaži korral antud asutises või ettevõttes — 80% töötasust, alla 2 aasta — 60% töötasust.

Noortele loetakse tööstaaži hulka antud ettevõttes õppeaeg vabriku- või tehase õppeala-koolis.

Kivisõetööstuse maa-aluseile töötajaile, kes on ametiühingute liidu liikmed, maksetakse ajutise töövõimetus korral toetused välja järgmises ulatuses: üle 2-aastase katkestamatu staaži korral antud šahtis — 100% töötasust, kuni 2 aastani — 60% töötasust.

Tehastes ja vabrikuis, mis lasti käiku pärast 1. jaanuari 1933. a., maksetakse töölistele ja teenistujaile — ametiühingute liikmetele, kes asusid neis ettevõtteis tööle mitte hiljem kui 1. jaanuaril 1936. a. ja on seal töötanud katkestamatult, toetust ajutise töövõimetus puhul järgmises ulatuses: katkestamatu staaži puhul üle 5 aasta — 100% töötasust, 3 kuni 5 aastani — 80% töötasust. Nende ettevõtete töölistele ja teenistujaile, kelle katkestamatu tööstaaž on alla 3 aasta, laieneb ajutise töövõimetus korral toetuste andmise üldkord (vt. ülal).

Töölistele ja teenistujaile, kes ei ole ametiühingute liidu liikmed, maksetakse ajutise töövõimetus korral toetust pooles ulatuses, võrreldes normidega, mis on ette nähtud liidu liikmete jaoks.

Ajutise töövõimetus korral toetuste määramisel loetakse staaž katkestamatuks, kui tööline või teenistuja läks ühest ettevõttest teise majandusorgani või asutise administratsiooni korraldusel.

Töölised või teenistujad, kes on vallandatud töödistsipliini rikkumise või kuriteo toimepanemise pärast, samuti need, kes lahkusid omal soovil, omandavad õiguse ajutise töövõimetus korral toetust saada ainult pärast seda, kui nad uuel töökohal on töötanud mitte alla 6 kuu.

Peale ettenähtud iga-aastase puhkuse võimaldatakse naistöölistele ja naisteenistujaile, kes antud ettevõttes või asutises on töötanud mitte alla 7 kuu, nende raseduse ja sünnituse korral puhkust 35 kalendripäevaks enne sünnitust ja 28 kalendripäevaks pärast sünnitust, ühes seaduses ettenähtud toetuse andmisega selle perioodi jooksul.

Eesõigus sõiduraha saamiseks puhkemajadesse antakse neile töölistele ja teenistujaile, kes antud ettevõttes või asutises on katkestamatult töötanud üle 2 aasta.

Küsimused, mis on ette nähtud 1938. a. 28 detsembri määrusega, reguleeritakse eratööandjate juures töötavate tööliste ja teenistujate (majateenijad, kontsessioonialuste ettevõtete töölised ja teenistujad) suhtes eri-eeskirjadega, mis antakse Nõukogude Liidu Ametiühingute Kesknõukogu poolt NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu kinnitusel.

3. I ja II grupi töövõimekad (üldistest haigestumistest) on määratud järgmised lisad enne pensionile minekut oleva katkestamatu tööstaaži eest ühes ettevõttes või asutises:

Kategooriad	Katkestamatu tööstaaž	Lisad määratud pensionile protsentides
I kategooria — töölised ja teenistujad, kes tegelevad maa-alustel ja tervisele kahjulikel töödel . . .	3 kuni 5 aastani	10%
	5 „ 10 „	20%
	üle 10 aasta	25%
II kategooria — metallurgia, masinaehituse, elektrotehnika, kivisöe, metallimaagi, nafta, põhimes keemia- ja kummitööstuse, raudtee- ja veetranspordi ning side-töötisettevõtete töölised ja teenistujad	4 kuni 8 aastani	10%
	8 „ 12 „	15%
	üle 12 aasta	20%
III kategooria — ülejäänud töölised ja teenistujad	5 kuni 10 aastani	10%
	10 „ 15 „	15%
	üle 15 aasta	20%

Pensionäridele, kel on enne pensionile minekut katkestamatu tööstaaž ühes ettevõttes või asutises üle 5 aasta, antakse eesõigus pensionäridele väljajagatavate ravi-kuurortidesse määramise paberite saamiseks.

4. Invaliidsuse pensionid määratakse töölisele ja teenistujale järgmise tööstaaži olemasolul:

Vanus	Staaž		Maa-alustes ja tervisele kahjulikes töödes tegevad
	Meestel	Naistel	
20 kuni 22 a.	3	2	2
22 „ 25 „	4	3	3
25 „ 30 „	6	4	4
30 „ 35 „	8	5	5
35 „ 40 „	10	7	6
40 „ 45 „	12	9	7
45 „ 50 „	14	11	8
50 „ 55 „	16	13	10
55 „ 60 „	18	14	12
Üle 60 aasta	20	15	14

Invaliidsuse saabumise juhtudel enne 20-aastaseks saamist, samuti juhtudel, kui invaliidsus tekib töö juures saadud vigastusest või professionaalsest haigestumisest, määratakse pensionid olenemata staaži kestusest.

Pensionäridele, kes jätkavad töötamist pärast neile vanaduspensionini määramist, maksetakse need pensionid välja olenemata töötasust.

Samuti ei arvestata teenistust kuni 100 rublani kuus, mida I ja II grupi invaliidid saavad invaliidide kooperatsioonide artellide poolt koju antava töö eest; neil juhtudel, kui seesuguste invaliidide teenistus ületab 100 rubla kuus, vähendatakse vastavalt pensioni, kuid seejuures säilitatakse invaliidile pension mitte alla 50% suuruses.

Seoses katkestamatu staaži eest lisade ja pensionäride teenistussissetuleku arvestamisel eeliste kindlaksmääramisega kaotatakse lisad ja ümberarvestused kõigi pensionide liikide ja kõigi invaliidisuse gruppide suhtes, mis olid ette nähtud Sotsiaalkindlustuse liidulise nõukogu 1932. a. 29. veebruari määruse nr. 47 §-des 4, 6, 8, 13, 19 ja 20.

Varem arvestatud lisad jäävad endises suuruses alles.

Pensionärid, kes varjavad sotsiaalkindlustuse organite eest oma teenistussissetulekuid või teisi tulusid, mis pensioni väljamaksmisel arvestamisele kuuluvad, kaotavad pensioni 6 kuuks.

Seoses sellega, et pensionikindlustamise üldiselt kõrge taseme juures NSV Liidus on olemas pensionäre, kes läksid pensionile hulk aastaid tagasi, kui pensionide normid ja töötasude tase olid tunduvalt madalamad kui käesoleval ajal, on määratud, et riikliku sotsiaalkindlustuse pensionid peavad olema, olenemata nende määramise ajast, mitte alla järgnevate määrade kuus (juurde arvatud kõik lisad):

Pensionäride kategooria	Kel pole töö- võimetuid pere- konnaliikmeid	Kel on üks töö- võimetu pere- konnaliige	Kel on kaks või rohkem töö- võimetu pere- konnaliiget
Pensionärid, kes saavad vanadus- või teenistusaja välja-teenimise pensioni, ja I grupi invaliidid	50 rubla	60 rubla	75 rubla
II grupi invaliidid	40 „	50 „	60 „
Toitja kaotanud perekonnad	— „	30 „	40 „

III grupi invaliidide riikliku sotsiaalkindlustuse pensionid peavad olema mitte alla 25 rubla kuus.

Kulud, mis on seotud pensionide ja toetuste väljamaksmisega pensionäridele, kes ei tööta ettevõtetes või asutistes ja saavad pensioni riikliku sotsiaalkindlustuse järgi, samuti kulud, mis on seotud neile pensionäridele ravikuurortides viibimise võimaldamisega, tuleb katta sotsiaalkindlustuse organite poolt riikliku sotsiaalkindlustuse summadest.

Kõik riikliku sotsiaalkindlustuse summade kokkuhoid, mis saadakse seoses 1938. a. 28. detsembri määruse rakendamisega, tuleb ametiühingute liitude poolt suunata tööliste ja teenistujate elamute, lastesõimede ja -aedade täiendavale ehitamisele — peale vahendite, mis selleks otstarbeks antakse valitsuse poolt.

PÖLLUMAJANDUSLIKU ARTELLI NÄIDISPÕHIKIRI.

31. — 33. vestlus.

STALINLIK PÖLLUMAJANDUSLIKU ARTELLI PÕHIKIRI KUI MAA UUE ÜHISKONNA ÜLESEHITUSE PÕHISEADUS.

1. Praegu kehtiv Põllumajandusliku artelli näidispõhikiri on vastu võetud Teise Üleliidulise kolhoosnikute-lööktöölise kongressi poolt ja kinnitatud NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee poolt 17. veebruaril 1935. a.

Põllumajandusliku artelli näidispõhikiri, välja töötatud seltsimees Stalini vahendil juhtimisel, on ehitatud leninlik-stalinlikele kolhoosiehituse printsiipidele: vabatahtlikule kolhoosi liikmeks olemisele, üksikute rajoonide omapärasuste arvestamisele ja kolhooside kohuslikule riiklikule juhtimisele.

Seda põhikirja on õigusega nimetatud kolhoosielu Stalinlikuks seaduseks. Selles peegeldub faktiliselt partei ja valitsuse kogu poliitika ja praktika kolhoosiehituse alal.

Partei XVII kongressil ütles seltsimees Stalin, et ühiskondliku maa-harimise juures mitte kommuun ega seltsing, vaid „...artell on käesolevais tingimuis kolhoosiliikumise ainuõigeks vormiks“. Põllumajandusliku artelli põhikiri — see on „...kõrgem seadus, maa uue ühiskonna ülesehituse põhiseadus“ (Stalin, Kõne 2. Üleliidulise Kolhoosnikute-lööktöölise Kongressi Komisjonis, „Bolševik“ 1938, nr. 10—11, lk. 18).

Kolhoosiliikumise artellivormi iseärasus seisneb selles, et: „...a) artell ühendab õieti kolhoosnikute isiklikud, elu-olu huvid nende ühiskondlikkude huvidega, b) artell kohandab edukalt isiklike, elu-olu huve ühiskondlike huvidega...“ (Stalin, Poliitiline aruanne partei XVII kongressil).

Kolhoosnikute ühiskondlikkude ja isiklikkude huvide ühendamisele on ehitatud ka Põllumajandusliku artelli põhikiri. Stalini Konstitutsioon kõneleb samuti sellest majanduse artellivormi tähtsaimast iseärasusest. Konstitutsiooni § 7 sätib, et ühiskondlikud ettevõtted kolhoosides, kolhooside poolt toodetud toodang ja ühiskondlikud ehitised moodustavad kolhooside sotsialistliku omandi. Nagu ütleb Põllumajandusliku artelli § 1, peab ühiskondlik majapidamine „kindlustama täieliku võidu kulaku üle, kõigi kurnajate ja töötajate vaenlaste üle, kindlustama täieliku võidu häda ja pimeduse

üle, üksiktalupoja väikemajapidamise mahajäävuse üle, looma kõrge tööproduktiivsuse ja kindlustama seega kolhoosnikuile parima elu“.

Stalini Konstitutsiooni paragraaf 7 näeb ette, et peale põhimise sisetuleku ühiskondlikust majapidamisest on igal kolhoositalundil oma elu-olu (isiklikkude) vajaduste rahuldamiseks „isiklikuks kasutamiseks väike tükk õue-aiamaad ja isiklikuks omandiks abimajapidamine õue-aiamaatükil, elumaja, produktiivne kari, kodulinnud ja põllumajanduslik väikeinventar — vastavalt Põllumajandusliku artelli põhikirjale“.

Kuid nagu oli osutatud partei XVIII kongressil ja ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 1939. a. 27. mai määruses „Kaitsevahenditest kolhooside ühiskondlikkude maade pillamise vastu“ (LMKK 1939, nr. 34, art. 235), kujunes praktikas „partei poliitika tõsi-seimate moonutuste asetleidmine kolhoosi maakasutuse alal“, mis väljendusid „kolhooside ühiskondlikkude maade pillamises ja riisumises kolhoosniku isikliku majapidamise kasuks“, artelli põhiprintsiibi — kolhoosnikute ühiskondlikkude ja isiklikkude huvide ühendamise — rikkumises. „Selle kolhoosi- ja riigivastase praktika tulemusena kolhooside ühiskondliku majapidamise huvid... tuuakse ohvriks eraomandlikele ja rahahimulistele elementidele, kes kolhoose kasutavad spekulatsiooni ja isikliku kasu saamise eesmärgil“.

„Reas kolhoosides,“ öeldakse selles määruses edasi, „kujunes seesugune praktika, et kolhoosniku õue-aiamaatükk muutus tegelikult kolhoosipere eraomandiks“. Kõigi nende organite, kes kolhoosidega kokku puutuvad, päeva-ülesanne seisneb võitluses kolhoosimaade raiskamisega, võitluses Põllumajandusliku artelli näidis põhikirja rikkumisega.

Osutatud ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 1939. a. 27. mai määrus näeb ette kriminaalvastutuse: a) partei rajoonikomiteede sekretäride ja rajooni täitevkomiteede esimeeste suhtes, samuti teiste partei ja nõukogude töötajate suhtes, kes võimaldavad ühiskondlikkude kolhoosimaade pillamist ja kolhoosnikute õue-aiamaatükkide suuruse kasvamist üle põhikirjas ettenähtud normide (§ 4), b) kolhooside esimeeste suhtes, kes võimaldavad kolhoosi põldudel ja heinamaadel, samuti ka metsades heinamaade andmist kolhoosnikute ja kolhoosis mitteolevate isikute isiklikkude heinamaade alla (§ 6), ja kõigi isikute suhtes, kes kasutavad kolhooside ühiskondlikke maid kärpida kolhoosnikute isikliku majapidamise kasuks (§ 3).

Kolhoosi liikmeks olemine annab kolhoosi liikmetele õiguse osa saada kolhoosi tuludest ja kasutada kolhoosnikuile antud eesõigusi, kuid ta paneb kolhoosnikuile ka teatavad kohustused: „Artelli liikmed kohustuvad oma artelli kindlustama, ausalt töötama, jagama kolhoositulusid töö järgi, kaitsma ühiskondlikku omandit... täitma oma tööliste ja talupoegade riigi ülesandeid ja seega muutma oma kolhoosi bolševistlikuks, kõiki kolhoosnikuid aga jõukaks“ (Põhikirja § 1).

ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 1939. a. 27. mai määrus osutab ka iga töövõimelise kolhoosiliikme kohusele välja töötada teatav määruses ettenähtud tőonormipäevade miinimum.

Lõppeks kriipsutab põhikirja esimene paragraaf alla, et kolhoosi tee, sotsialismi tee on töötavaile talupoegadele ainuõige tee.

2. Põllumajandusliku artelli näidispõhikiri ei ole lihtne põhikiri, teiste kooperatiivsete organisatsioonide (näiteks töendusliku artelli) põhikirjade sarnane, vaid seadus, mida mainib ka Konstitutsioon (§ 7). Seadusena on Põhikiri kohuslik nii kolhoosi liikmeile kui ka kõigile organisatsioonidele, kes kolhoosidega kokku puutuvad, nende hulgas ka kohtule. Põllumajandusliku artelli näidispõhikiri omandas seadusjõu tema avaldamise momendist, s. o. 17. veebruarist 1935. a. osas, mis määrab kindlaks kolhoosiehituse üldnormid. Näidispõhikiri näeb ette terve rea küsimusi, mida lahendatakse erinevalt igas üksikus kolhoosis, olenevalt kohalikest tingimustest (näiteks kolhoosipere isiklikus omandis oleva karja normid, õue-aiamaa kasutamise normid, majapidamise suunamine jms.). Näidispõhikirja alusel töötab iga kolhoos välja oma artelli põhikirja, mis konkretiseerib Näidispõhikirja üldisi eeskirju, kohandatult antud tingimustega. Iga artelli põhikiri võetakse vastu kolhoosnikute üldkoosolekul mitte alla $\frac{2}{3}$ liikmete koosolemisel. Põhikiri tunnistatakse kehtivaks kõigi antud kolhoosi kohta käivate küsimuste suhtes, arvates tema registreerimise momendist rajooni täitevkomitees.

Samast momendist arvates esineb kolhoos juriidilise isikuna.

Põllumajandusliku artelli näidispõhikirja kohaldamisel peab kohus arvestama krai (oblasti) ja vabariigi partei- ja nõukogude organite ühendatud määrusi, mis käsitlevad abinõusid põllumajandusliku artelli põhikirjade väljatöötamise, arutamise ja vastuvõtmise alal kolhooside poolt ja konkretiseerivad rea kolhoosiehituse põhiküsimusi vastava maakoha jaoks.

Kui põhikirja normid on eelnevate seadusandlike aktidega vastuolus, tuleb eesõigus anda Põllumajandusliku artelli põhikirjale, kuigi mainitud aktid ei ole vormiliselt ära muudetud.

Revolutsioonilise seaduslikkuse kindlustamisel kolhoosis kuulub kohtule eri koht. Nii määrused „Revolutsioonilisest seaduslikkusest“ 1932. a. ja „Kolhooside organisatsioonilis-majanduslikust kindlustamisest“ 1935. a. (LSKK 1935, nr. 65, art. 520), samuti ka, nagu oli eespool näidatud, määrus „Kaitsevahendeist kolhooside ühiskondlikkude maade pillamise vastu“ 1939. a. osutavad kohtule kui sellele organile, kellele lasub ülesanne esmajoones tagada Põllumajandusliku artelli Stalinliku põhikirja elluviimist ja kaitsta kolhooside sotsialistlikku omandit.

Kolhooside kohtule lähendamise sihiga on rahvakohtu lahendada antud kõik varalised vaidlused üksikute kolhooside ja kolhooside ning kolhoosnikute vahel ning kolhoosnikute omavahelised vaidlused, olenemata hagi hinnast. Nende vaidluste otsustamisel kokkukõlastatakse üldised tsiviilõiguslikud normid Põllumajandusliku artelli põhikirja normidega.

Käesoleval ajal toimub kolhoosidelt maksuvõlgade, kohuslike kindlustusmaksude, hangete ja trahvivõlgade sissenõudmine erandlikult kohtulikus korras (NSVL Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu 1937. a. 11. aprilli määrus — LSJK 1937, nr. 30, art. 120).

Mis puutub kolhooside sisemist organisatsiooni käsitlevaisse paljudesse küsimustesse, siis ei kuulu rahvakohtu kompetentsi rida vaidlusi, mis on

seoses põhikirja rakendamisega. Nii näiteks vaidlused maakasutamise kohta, kolhoosist väljaheitmise kohta ja teised. Kuid juhul, kui seesugune hagi kohtusse satub, ei tohi viimane lihtsalt hagi vastuvõtmisest keelduda, vaid peab selle vastavasse organisatsiooni saatma.

Samuti ei aruta kohus vaidlusi, mis käivad töötajimuste kindlaksmääramise kohta kolhoosides (töötlemisnormid, tükitöö hinded). See kuulub põllumajandusliku artelli valitsemise organite kompetentsi. Kuid siis, kui on kindlaks määratud tööde hinne töönormipäevades, võivad töönormipäevade arvestamise vaidlused kolhoosnike ja valitsemisorganite vahel kuuluda arutusele kohtus.

3. Maast (§ 2 ja 3). Kolhoosid rajatakse talupoegade vabatahtliku ühinemise alusel maale, mis on riigi omand, s. o. üldrahvalik omand. „Artelli alla võetud maa (nagu iga muugi maa NSVL-s) on üldrahvalik omand“ (põhikirja § 2). Nii tuleb kolhoosi maakasutamise õigus riigi omandiõigusest maale, mis kindlustabki riikliku juhtimise ja kontrolli kolhooside maakasutamise üle.

Artell on maakasutajaks, kellele riik kinnistab maa tähtajatuks kasutamiseks, s. o. igaveseks. Stalini Konstitutsiooni § 8 eeskirja järgi on kolhooside maakasutamine tasuta.

Maa kinnistamine kolhoosidele vormistatakse eri aktiga, mis antakse kolhoosile rajooni täitevkomitee poolt.

Kolhoosi astumisel ühiskonnastavad kolhoosi liikmed põhimised tootmisvahendid, esmajoones maa, mis oli nende ainuisiklikul kasutamisel.

„Kõik piirid, mis varem eraldasid artelli liikmete osamaid, kaotatakse...“ (põhikirja § 2). Kolhoosi massiiv täieneb ka mitmesugustest teistest allikatest: kulakluse kui klassi likvideerimise perioodil anti kolhoosidele üle endiste kulaklike majandite maad, 1935.—1937. aastal teostati juurdelõiked sovhooside, tööliste varustamisosakondade maist jne. ning anti kolhooside kasutusse. ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 1939. a. 27. mai määrusega täiendatakse kolhooside maakasutamist ebakolhoosnike maade ja üksiktalupoegade maadest võetavate juurdelõigete arvel.

Põhikirja kohaselt ei tohi artelli ühtne maa-massiiv mingil juhul väheneda. Kolhoosi ühiskondlikust maa-massiivist ei lubata ühegi maatüki eraldamist, „artellist lahkunud liikmete maaga varustamine artelli maapinna arvel on keelatud“ (põhikirja § 3).

Igale kolhoosiperele antakse kasutamiseks väike õue-aiamaatükk. „Õue-aiamaa määr, mis on kolhoosipere isiklikus kasutamises (juurde arvamata elamute all olevat maad), võib kõikuda $\frac{1}{4}$ hektarist kuni $\frac{1}{2}$ hektaarini, üksikuis rajoonides aga kuni 1 hektaarini, olenevalt oblasti ja rajooni tingimustest...“ (põhikirja § 2).

Nagu juba öeldud, võmaldasid maa-organid ja kohalikud organid põllumajandusliku artelli ühiskondliku maakasutamise rikkumist kohtadel. Need rikkumised avaldusid kolhoosipere isiklikus kasutuses oleva õue-aiamaa normide seadusvastases suurendamises, kolhooside ühiskondliku maa pillamises ja riisumises kolhoosnike isikliku majapidamise kasuks. „Kolhooside ühis-

kondlikkude maade pillamine ja riisumine kolhoosnikute isikliku majapidamise kasuks toimub igasuguste seadusvastaste juurdelõigete andmise teel õue-aiamaatükkidele üle põhikirjas ettenähtud normide ja perekondade näiva jagunemise korras, kus kolhoosipere saab pettusega näivalt eralduva perekonnaliikme osana täiendava tüki õue-aiamaad, või kolhoosnikute otsese varustamise teel õue-aiamaatükkidega kolhooside ühiskondlikkude põllumaade arvel,“ öeldakse ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 1939. a. 27. mai määruses.

„Kõik need ja selletaolised Põllumajandusliku artelli põhikirja rikku- mise ja kolhoosnikute isikliku majapidamise paisutamise faktid,“ öeldakse määruses edasi, „viivad selleni, et majapidamine õue-aiamaal kaotab abi- majapidamise iseloomu ja muutub mõnikord kolhoosnikute põhimiseks sisse- tulekuallikaks.“ Kõige selle tagajärjel tekib olukord, „kus üks osa kolhoosni- kuid ei võta osa kolhoosi ühiskondlikust tööst, samal ajal aga kasutab kõiki kolhoosielu hüvesid, spekuloides oma kolhoosniku-seisundiga ja kasutades kolhoosis olemise kasusid isikliku kasusaamise sihiga, mis paratamatult pidurdab ühiskondliku töö produktiivsuse kasvu kolhoosides, õõnestades töö- distsipliini, ja desorganiseerib ausaid kolhoosnikuid ning seega takistab kol- hooside tulukuse ja jõukuse edasist kasvu“.

ÜK(b)P Keskkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu mõistsid hukka rajooni ja oblasti partei- ja nõukogude organisatsioonide, kolhooside valit- suste ja maa-organite partei- ja riigivastase praktika, kes võimaldasid kol- hoosi maakasutamise alal Põllumajandusliku artelli põhikirja seesuguseid rik- kumisi. Igasuguseid katseid kärpida kolhooside ühiskondlikku maad kol- hoosnikute isikliku majapidamise kasuks, samuti õue-aiamaatükkide iga- sugust suurendamist üle Põllumajandusliku artelli põhikirjas ettenähtud määrade vaadeldakse kriminaalkuriteona ja süüdlased kuuluvad kohtu alla andmisele.

Et korralagedus ja segadus kolhoosi põllumajapidamises soodustab kol- hooside ühiskondlikkude maade pillamist ja riisumist, on liiduvabariikide partei- ja nõukogude organitele pandud kohustus läbi viia 15. augustiks 1939. a. kõigi kolhoosnikute isiklikus kasutuses olevate õue-aiamaade, seal hulgas ka kolhoosnikute talust väljaspool olevate maade mõõtmised. Vastavalt mõõtmise tulemusele kuuluvad äravõtmisele: a) kolhoosniku õue-aiamaast kõik ülejäägid, mis on üle Põllumajandusliku artelli põhikirja § 2 ettenähtud normi, b) kõik kolhoosnikute isiklikus kasutuses olevad maad, mis asetsevad väljaspool talu kolhoosi põldudel; peale selle kuuluvad likvi- deerimisele kolhoosi põldudel asetsevad kolhoosnikute üksiktalude õue-ai- maatükid, need kolhoosnikud aga kuuluvad ümberasustamisele ühte kohta, kus nad varustatakse õue-aiamaatükkidega nende ümberasustuskohtades vastavalt põhikirja normidele.

1939. a. 27. mai määrus näeb ette ka üksiktalupoegade põllu- ja aia- maade suuruse piiramise, kusjuures kõik ülejäägid ettenähtud normi ületa- vatest maadest lähevad kolhoosi maakasutuse täiendamiseks, peamiselt kol- hooside õue-aiamaade täiendamiseks. Siia lähevad ka: a) kolhoosist eraldunud ebakolhoosnikute õue-aiamaad, b) kolhoosnikute õue-aiamaad, kes ei saavuta-

nud ettenähtud töönormipäevade miinimumi ja loetakse seetõttu kolhoosidest väljalangenuks, ja c) kolhoosnikute-ümberasujate õue-aiamaad.

Iga kolhoosi õue-aiamaad peavad kolhoosi ühiskondlikest maadest piiritulpedega valjult eraldatud olema. Peale selle toimub ühiskondlikkude ja õue-aiamaade üleskirjutus nii kolhoosides kui ka rajooni täitevkomiteedes.

Artelli maad jagatakse põldudeks, vastavalt kinnitatud külvikorrale. Kogu külvikorra ajaks kinnitatakse igale põlluharimise brigaadile külvikorra põldudel alatine maatükk (põhikirja § 3).

Kolhoosides, kus on olemas suured loomakasvatus-farmid, võib vajaduse korral ja maatagavara olemasolul, — ütleb põhikirja sama § 3, — välja eraldada maatükid, mis kinnistatakse farmidele ja mida kasutatakse söödakultuuride külviks farmi jaoks. Seoses NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 1939. a. 8. juuli määrusega „Ühiskondliku loomakasvatuse arendamise abinõudest kolhoosides“ peab see maa kasutamise viis, nimelt söödakultuuride külvi näol, suure tähtsuse omandama.

Kõik vaidlused maakasutamise kohta lahendatakse töötava rahva saadikute täitevkomiteede ja vabariikide Rahvakomissaride Nõukogude poolt ega allu rahvakohtule.

4. Tootmisvahendeist (§ 4 ja 5). Artelli ühinemisega ühiskonnastavad talupojad kõik tööloomad, põllumajandusliku inventari, seemnetagavarad, majanduslikud ehitised, mis on vajalikud artelli majanduse majandamiseks, ja kõik ettevõtted põllumajandussaaduste ümbertöötamise alal. Seega luuakse tootmise alused ühiskondliku ühismajapidamise majandamiseks. Kolhoosipere isiklikku kasutusse jäävad elumajad, tema isiklik kari ja kodulinnud ning majanduslikud ehitised, mis on tarvilikud kolhoosipere isiklikul kasutusel oleva karja pidamiseks. Kolhoosipere isiklikku kasutusse jääb ka põllumajanduslik väikeinventar, mis on vajalik tööks õue-aiamaal.

Kolhoosipere isiklikuks omandiks jääva karja normi määramise põhimiseks aluseks on õige suhte kindlakstegemine ühiskondliku kolhoosimajapidamise ja kolhoosipere isikliku majapidamise vahel, milledest esimesel on põhimine, teisel — abitarbimise tähendus. Kolhoosipere isiklikuks omandiks jäävate loomade hulk määratakse Põllumajanduse artelli põhikirja §-ga 5, kus kolhoosid jaotatakse ses suhtes nelja gruppi, olenevalt rajoonide majanduslikest ja looduslikest tingimustest.

Kõigi organite ülesanne, kes kokku puutuvad vara ühiskonnastamise küsimustega kolhoosides, seisneb selles, et kõige valjemalt kinni pidada sellest vahekorras, mis ühiskonnastatud ja ühiskonnastamata vara suhtes põhikirjas on antud. Teisest küljest on kohtule etendud õigus vastu võtta hagiid, mis on tekkinud kolhoosnikult vara (näiteks elumaja) seadusvastasest ära võtmisest, olgugi et see oli toime pandud ühiskonnastamise ettekäändel.

Ühiskonnastatud tööloomadest eraldab artelli valitsus vajaduse korral mõned hobused artelliliikmete isiklikkude tarvete teenimiseks tasu eest (§ 4).

NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 1939. a. 8. juuli määrus „Loomakasvatuse arendamise abinõudest kolhoosides“ näeb ette, et „igal kolhoosil peab olema vähemalt kaks loomakasvatuslikku farmi,

nendest üks farm veiste jaoks ja teine — lambakasvatustlik või seakasvatustlik“. Siinjuures on soovitatav kolme loomakasvatustliku farmi olemasolu: veiste, lammaste ja sigade jaoks.

5. Artelli ja tema valitsuse tegevus (§ 6). Artelli tegevust korraldab Põllumajandusliku artelli põhikirja 6. paragraaf. Põhikiri kohustab artelli oma majapidamist majandama plaanikohaselt, täpselt kinni pidades tööliste ja talupoegade valitsuse organite poolt kindlaksmääratud põllumajandusliku tootmise plaanist ja täites artelli kohustused riigi vastu. Seega kriipsutatakse veel kord alla kolhooside riiklikku juhtimist. Artell on kohustatud kogu oma tootmistegevust teostama täpses kokkukõlas riikliku rahvamajandusplaaniga.

Artell peab täitma täpselt külvi, kesakünni, reavahelise harimise, viljakoristamise, viljapeksu ja sügiskünni plaanid, samuti riikliku loomakasvatuse arendamise plaani. Põhikirja sama paragraaf näeb täpselt ette kõigi nende abinõude loetelu, mida artell on kohustatud tarvitama viljakuse tõstmiseks (§ 6 p-d „a“, „b“, „v“, „g“). Artell tegeleb peale põlluharimise veel loomakasvatusega, hobusekasvatusega jne. (§ 6 p. „d“ ja „i“).

Põhikiri kohustab artelli vastavalt asukoha looduslikele tingimustele arendama ka kõiki teisi põllumajanduse tootmisharusid, samuti kokkukõlas kohalikkude tingimustega arendama kodukäsitöölaseid töõndusi (§ 6 p. „ž“).

Peale majandusliikude ülesannete lasub artellil kohustus tõsta artelli liikmete kultuurilist taset, samuti kaasa tõmmata naisisikuid kolhoosi tootmisse ja artelli ühiskondlikku ellu, edutades andekaid ja kogunud naiskolhoosnikuid juhtivale tööle ja vabastades neid võimalust mööda koduseist tõist lastesõimede, mängumurude jne. loomise teel.

Seoses viimase ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 27. maist 1939. a., mis kohustab kolhoosis iga töövõimelist naisisikut täitma teatud töõnormipäevade miinimumi, omandab see sugune ühiskondlikkude lasteasutiste organiseerimine eriti suure tähtsuse.

6. Liikmeskonnast (§ 7 ja 8). Õigus kolhoosi liikmeks astuda ei olene sisseastuja rassilisest ega rahvuslikust kuuluvusest, usulisest veendumusest ega soost. Põllumajandusliku artelli liikmeks võivad astuda kõik töötava rahva hulka kuuluvad nais- ja meesisikud, kes on saanud 16 aastat vanaks.

Põhikiri määrab, et artelli ei võeta vastu kulakuid ja isikuid, kellelt on võetud valimisõigus, kusjuures sellest eeskirjast lubatakse erandeid: „a) valimisõiguse kaotanute neile lastele, kes rea aastate jooksul on olnud tegevuses ühiskondlik-kasulikus töõs ja kohusetruult töõtanud“, samuti „b) neile endistele kulakuile ja nende perekonnaliikmeile, kes, olles nõukogude- ja kolhoosivastaste väljaastumiste eest välja saadetud, on uues asukohas kolme aasta jooksul oma ausa töõga ja Nõukogude võimu korraldusvõtete toetamisega näidanud, et nad on paranenud“ (põhikirja § 7).

Üksiktalupojad, kes viimase kahe aasta jooksul enne artelli astumist oma hobused ära müüsid ja kel ei ole seemet, võetakse artelli vastu tingimusel, et nad kohustuvad oma sissetulekust kuue aasta jooksul tasuma hobuse hinna ja andma seemned natuuras. Nii annab põhikiri üksiktalupo-

gadele ühest küljest võimaluse artelli astuda, teisest küljest võimaluse tehtud viga parandada, pikendades kuuele aastale seemnete andmise ja hobuse hinna tasumise tähtaega.

Artelli vastuvõtmine ja artellist väljaheitmine võib toimuda ainult põllumajandusliku artelli liikmete üldkoosolekul, kusjuures põhikiri näeb ette, et artellist väljaheitmine on lubatav ainult äärmise vahendina pärast seda, kui on ära kasutatud kõik kasvatuslikud vahendid, kusjuures see teostatakse üldkoosolekul, millest osa võtab mitte alla $\frac{2}{3}$ artelli liikmete üldarvust. Üldkoosoleku protokollis märgitakse kohuslikult koosolekust osavõtnud kolhoosnikute ja väljaheitmise poolt hääletanute arv.

Üldkoosoleku otsuse peale artellist väljaheitmise kohta võib edasi kaevata rajooni täitevkomiteesse, kes selle küsimuse lahendab artelli valitsuse esimehe ja kaebaja kohuslikul juuresolekul. Rajooni täitevkomitee presiidiumi otsus selles küsimuses on lõplik (põhikirja § 8).

NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 1939. a. 19. aprilli määruses „Kolhoosnikute kolhoosist väljaheitmise keelust“ öeldakse, et „kolhoosnikute kolhoosist väljaheitmist võib kohaldada ainult äärmise vahendina kolhoosi liikmete suhtes, kes on ilmselt parandamatud, kes õõnestavad ja desorganiseerivad kolhoose, ja üksnes pärast seda, kui on ammendatud kõik Põllumajandusliku artelli põhikirjas ettenähtud ärahoidva ja kasvatava iseloomuga vahendid“. Siinjuures „kolhoosi liikmete üldkoosoleku otsus kolhoosnikute kolhoosist väljaheitmise kohta ei jõustu ja kolhoosnikule jäävad, kõik kolhoosi liikme õigused kuni selle otsuse lõpliku läbivaatamiseni rajooni täitevkomitee poolt“. Igasugused puhastused kolhoosides ja väljaheitmised sisekorra eeskirjade rikkumise pärast on keelatud.

ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 1939. a. 27. mai määruses soovitatakse kolhoosidele kolhoosist väljaastunuks ja kolhoosniku õigused kaotanuks lugeda neid töövõimelisi kolhoosnikuid ja naiskolhoosnikuid, kes aasta jooksul ei täitnud kindlaksmääratud töönormipäevade miinimumi.

Kuigi kolhoosi astumisel ühiskonnastatakse talupererele kui tervikule kuuluv vara, on kolhoosi liikmeks olemine isiklik.

7. Artelli vahendid (§ 9—12). Kõik artelli astuvad isikud maksavad peale selle, et nad ühiskonnastavad kõik ühiskonnastamisele kuuluva vara, veel sisseastumismaksu 20—40 rubla suuruses igalt taluperelt, olenevalt nende majanduslikust jõukusest. Artelli liikmete ühiskonnastatud vara maksusest arvatakse $\frac{1}{4}$ kuni $\frac{1}{2}$ artelli jagamatusse fondi, kusjuures jõukamate majapidamiste suhtes kohaldatakse suuremat jagamatu kapitali hulka arvamise protsenti. Vara ülejäänud osa arvatakse artelli liikme osamaksuks. Artelli koosseisust lahkuva artelli liikmega teeb artelli valitsus lõpparve ja tagastab talle osamaksu rahas. Kuid selle vara väärtus, mis on arvatud jagamatusse fondi, on puutumatu ega kuulu tagastamisele. Rahalised sisseastumismaksud arvatakse samuti jagamatusse fondi ja seepärast ei saa neid kolhoosist väljaastumise korral tagasi anda.

Üldreeglina tehakse lõpparve kolhoosist lahkujaga majandusaasta lõpul.

Majandusaasta lõpul on artelli käsutuses naturaalsissetulekud — saadused põllundusest ja loomapidamisest — ja rahalised sissetulekud, mis põhimiselt on saadud sel teel, et on realiseeritud osa kolhoosi toodangust.

Kolhoosi sissetulekute naturaalosa (põhikirja § 11) jagatakse järgmiselt:

a) artell täidab kõigepealt oma kohustused riigi vastu hangete ja seemnelaenude tagasimaksmise alal ning tasub masina- ja traktorijaamale natuuras vastavalt temaga sõlmitud lepingule;

b) seejärel rahuldab artell oma vajadused tootmise alal: külvab seemne maha, valmistab loomatoidu ning moodustab ikalduse korraks kindlustusfondid;

c) seejärel loob artell üldkoosoleku otsusega töövõimetute abistamise fondi, kuid mitte üle 2% üldtoodangust;

d) artell eraldab artelli liikmete üldkoosolekul määratud ulatuses osa toodangut müügiks riigile või turule;

e) kogu ülejäänud osa artelli lõikusest ja loomakasvatuse saadustest jagab artell artelli liikmete vahel töönormipäevade järgi.

Kolhoosi rahalised sissetulekud jagatakse vastavalt § 12 redaktsioonile, mis on antud NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 1938. a. 4. detsembri määrusega (LMKK 1938, nr. 55, art. 308), järgmiselt:

a) esmajärjekorras täidab artell oma kohustused riigi vastu — maksab esmajärjekorras maksud ja kindlustustasud ning teostab rahaliste laenude tagasimaksimised;

b) edasi teeb artell tootmiseks vajalikud kulutused;

c) administratiiv-majanduslikeks kuludeks ei või artell välja anda üle 2% rahalistest tuludest;

d) rahaliste tulude arvel kaetakse ka kolhooside kultuurilised vajadused, nagu kaadrite ettevalmistus, lastesõimede organiseerimine, raadio sisseseadmine jms.;

e) kolhoosi rahaliste tulude arvel täiendatakse artelli jagamatut fondi kulutuste tegemiseks põllumajanduslike riistade ja loomade ostmiseks, ehitusmaterjalide tasumiseks ja väljast ehitustöödele palgatud töölistele töötasu maksmiseks.

Jagamatute fondide täiendamiseks arvatavate summade arvestus toimub vastavalt NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 1938. a. 4. detsembri määrusele teraviljarajoonides mitte alla 12%, kuid mitte üle 15%, tehniliste kultuuride ja loomakasvatuse rajoonides — mitte alla 15%, kuid mitte üle 20% artelli rahalistest sissetulekutest.

Kogu ülejäänud artelli rahaliste sissetulekute summa jagab artell artelli liikmete vahel töönormipäevade järgi.

Vahendite kulutamist võib artell toimetada ainult nende paragraafide järgi, mis on eelarves ette nähtud, valitsusel ei ole õigust summasid eelarve ühest kulude paragraafist teise üle kanda ning summade ülekandmiseks ühest paragraafist teise on valitsus kohustatud üldkoosoleku luba küsima (põhikirja § 12). Vastavalt NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P

Keskkomitee 1938. a. 4. detsembri määrusele võib artelli juhatus kolhoosnikute üldkoosoleku poolt kinnitatud aasta kulude eelarvest kulutada kuni lõikuse väljavaadete lõpliku selgumiseni mitte üle 70% eelarves ettenähtud kuludest, kuna ülejäänud 30% jääb reservi. Seda võib kulutada alles pärast lõikuse väljavaadete lõplikku selgumist ja pärast kolhoosnikute üldkoosoleku otsust.

See viimane on oluline niivõrd, kuivõrd kõigi summade ärakulutamine ilma lõikuse reaalse arvestuseta võiks endaga kaasa tuua igale töönormipäevale langeva rahalise sissetuleku vähenemise.

Nii naturaali- kui ka rahalised tulud, mis majandusaasta lõpul kolhoosnikuile kuuluvad, jagatakse nende vahel töönormipäevade järgi. Töönormipäevaks nimetatakse seda tööühikut, mille kolhoosnik paneb kolhoosi üldisse majapidamisse. Nii võib kolhoosnik ühe tegeliku tööpäeva kestel töötada rohkem või vähem kui üks töönormipäev, olenevalt töö kvalifikatsioonist ja intensiivsusest. Töönormipäev määrab ka kolhoosniku osavõtu kolhoosi ühiskondlikest tuludest.

Nii on see kolhoosniku osavõtu arvestamise ühikuks nii töö kui ka kolhoosi tulude suhtes.

8. Töö organisatsioon, töötasu ja töödistsipliin (§ 13—18). Põhikiri annab kindla eeskirja, mille järgi kõik tööd artelli majapidamises tuleb teostada tema liikmete isikliku tööga, vastavalt üldkoosoleku poolt vastuvõetud sisekorra eeskirjadele.

Üksikute isikute palkamine on lubatud ainult spetsialistide (agronoomide, inseneride, tehnikute ja teiste) suhtes.

Tööjõu palkamine on lubatud üksnes erandjuhtudel oma tööjõu vähesuse korral (§ 13). ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 1939. a. 27. mai määruses osutatakse, et „... seisund, kus kolhoosides osa kolhoosnikuid ühiskondlikust tööst osavõtust kõrvale hoidub, viib kunstliku tööjõupuuduse moodustumisele kolhoosides, kuna tegelikult enamiku NSVL rajoonide kolhoosides on suur hulk liigseid töökäsi, kellele kolhoosides tööerakendamine mitte üksnes likvideeriks näiva tööjõupuuduse kolhoosides, vaid vabastaks veel tunduva osa tööjõust tööstuse jaoks ja ümberasumiseks NSVL maarikastesse rajoonidesse, kus tõesti on olemas töökäte puudus“.

Artelli liikmed jagunevad tootmisbrigaadidesse. Põlluharimis-brigaadid moodustatakse tähtjaks, mis ei ole lühem täielikust külvikorrast. Põlluharimis-brigaadile kinnistatakse maatükk, kõik talle tarvilik inventar, tööloomad jne.

Loomakasvatus-brigaadid moodustatakse tähtjaks mitte alla kolme aasta. Loomakasvatus-brigaadile kinnistatakse artelli valitsuse poolt tootv loomakari, selle pidamiseks vajalik inventar ja tööloomad ning loomakasvatamiseks vajalikud ehitised.

Brigaadi juhtimine on pandud brigadiirile, kes jaotab töö oma brigaadi kolhoosnikute vahel, võttes arvesse nende töö kvalifikatsiooni. Brigadiir

on kohustatud iga kolhoosnikut kõige paremal viisil ära kasutama; töö jaotamisel ta ei tohi lubada mingit onupojapoliitikat ega perekondlikkust.

Naisisikud-kolhoosnikud vabastatakse töölt kuu aega enne sünnitust ja kuuks ajaks pärast sünnitust, „...hoides neile alal ülalpidamise selle kahe kuu jooksul pooles suuruses nende keskmisest töönormipäevade teenistusest“ (§ 14). Ülejäänud rasedusajaks tuleb naisisikule kergemat tööd võimaldada. See nähtus — täiesti tundmatu üksiktalupoja majapidamisele — on Stalinski põllumajandusliku artelli eriline saavutus.

Kõik põllumajanduslikud tööd teostatakse artellis tükitöö alusel, normid ja iga töö hinded töönormipäevades määratakse artelli valitsuse poolt.

Brigadiir on kohustatud artelli iga liikme suhtes mitte harvem kui üks kord viie päeva jooksul ära lugema ja tööraamatusse kirjutama selle kolhoosniku poolt väljatöötatud töönormipäevad.

Artelli valitsus paneb iga kuu välja artelli liikmete nimekirja, kus on ära tähendatud nende poolt möödunud kuu jooksul väljatöötatud töönormipäevad.

Töö aastakokkuvõtte ja iga kolhoosniku tulu kontrollitakse peale arvepidaja kohuslikult brigadiiri ja artelli esimehe poolt. Artelli iga liikme poolt väljatöötatud töönormipäevade nimestik pannakse üldiseks teadmiseks välja mitte hiljem kui kaks nädalat enne üldkoosolekut, kes kinnitab artelli tulude jagamise.

Parimate töötajajärgede — viljakuse tõstmise, piima-anni suurendamise jne. eest määrab artelli valitsus kõigile brigaadi liikmeile sissetuleku lisa kuni 10% väljatöötatud töönormipäevadest, väljapaistvaile lööktöölistele brigaadis — 15% ulatuses ja brigadiirile ja farmi juhatajale — kuni 20%; vastupidi, kui halva töö tagajärjel tekib viljakuse langus või piima-anni vähenemine jne., siis teeb artelli valitsus kõigile brigaadi liikmeile mahaarvamise sissetulekust kuni 10% ulatuses kõigist nende poolt väljatöötatud töönormipäevadest.

Kolhoosiehituse praktika näitab, et valdava enamik kolhoosnikuid on ausad tööinimesed, kes aastas välja töötavad 200 kuni 600 ja veel rohkem töönormipäeva. Nende kolhoosnikute kõrval on töövõimelisi kolhoosnikuid, kes kõik oma tähelepanu pühendavad tööle abimajapidamises või välis- tööle. Seesugused kolhoosnikud töötavad aasta jooksul tavaliselt välja mitte üle 20—30 töönormipäeva. Kuid need valekolhoosnikud kasutasid kuni viimase ajani kõiki artelli liikmete soodustusi ja eesõigusi. ÜK(b)P Keskkomitee ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu leidsid 1939. a. 27. mai määruses otstarbekohase olevat määrata iga töövõimelise mees- ja naiskolhoosniku jaoks kindlaks kohuslik töönormipäevade miinimum aastas:

a) 100 töönormipäeva ulatuses puuvillarajoonides,

b) 60 töönormipäeva ulatuses Moskva, Leningradi, Ivanovski, Jaroslavi, Gorki, Kalinini, Vologda, Tuula, Rjazani, Smolenski, Arhangelski, Murmanski, Kirovi, Molotovi, Sverdlovi ja Tšita oblastis, Habarovski ja Primorski kraisis, Karjala, Komi, Mari ja Jakuudi ANSV-s, teravilja-

ja loomakasvatuse kõrgmägistes rajoonides NSVL Põllutöö Rahvakomis-
sariaadi nimekirja järgi.

c) 80 töönormipäeva ulatuses NSVL kõigi ülejäänud rajoonide kohta.
Kolhoosidele on soovitatud määrata, et iga tööväimeline mees- või
naiskolhoosnik, kes aasta jooksul ettenähtud norme välja ei tööta, loetakse
kolhoosist lahkunuks ja kolhoosniku õigused kaotanuks.

Põhikiri rõhutab, et sisetulekute jagamine artelli liikmete vahel toimub
ainuüksi artelli iga liikme poolt väljatöötatud töönormipäevade arvu
järgi (§ 15).

Artelli iga liige saab rahalist avanssi mitte üle 50% ulatuses summast,
mis arvestatakse tema töö eest. Avansse natuuras saab artelli iga liige
arvates viljapeksu algusest.

Avansse natuuras antakse välja kolhoosi sisevajadusteks, arvatud 10—
15% ulatuses peksetud viljast. Põllumajanduslik artell, kes tegeleb tehni-
liste kultuuride külviga, teostab artelli liikmetele rahalistest sisetulekutest
osa väljaandmist enne, kui on lõpetatud riigile puuvilla, lina ja teiste
kultuuride äraandmine, mitte harvem kui üks kord nädalas 60% ulatuses
nendest rahadest, mis artell saab äraantud produktsiooni eest (§ 16).

Põllumajandusliku artelli põhikirja § 17 kohustab kõiki artelli liik-
meid valjult hoidma kolhoosi omandit ja riiklikke masinaid, mis kolhoosi
põldudel töötavad, ausalt töötama, alluma põhikirja nõuetele, üldkoosoleku
ja artelli valitsuse määrustele, täitma sisekorra eeskirju jne.

Ebamajandusliku ja hooletu suhtumise eest ühiskondlikku omandisse,
kaaluvate põhjusteta tööle mitteilmumise eest, halvavaliteedilise töö ja
teiste töödistsipliini ning põhikirja eeskirjade rikkumise eest määrab artelli
valitsus süüdlastele karistused kokkukõlas sisekorra eeskirjadega; näiteks
ümber teha halvavaliteediline töö ilma töönormipäevade arvestamiseta,
hoiatus, noomitus, laitus üldkoosolekul, trahv kuni 5 töönormipäevani,
alamale tööle paigutamine, ajutine töölt eemaldamine. Neil juhtudel, kui
kõik artelli poolt ette võetud kasvatuse- ja karistusvahendid osutuvad mitte-
küllaldaseks, asetab artelli valitsus üldkoosolekule küsimuse parandamatute
artelli liikmete väljaheitmise kohta artellist.

Väljaheitmine toimub Põllumajandusliku artelli põhikirja § 8 ette-
nähtud korras.

Ühiskondliku kolhoosi- ja riigiomandi iga riisumist, kahjurlikku suh-
tumist artelli varasse ja loomadesse ning masina- ja traktorijaamade masi-
naisse vaadeldakse artelli poolt kui kolhoosi ühise asja reetmist ja rahva-
vaenlaste abistamist.

Kolhoosikorra aluste seesuguses kuritegelikus õnnestamises süüdlaste
isikute asjad antakse artelli poolt kohtusse karistuse määramiseks tööliste
ja talupoegade riigi seaduste kõige valjuse järgi.

Eriline osa on kohtul võitluses isikutega, kes on süüdlased ühiskond-
liku kolhoosi- ja riigiomandi raiskamises, kahjurlikus suhtumises artelli
varasse ja loomadesse ning masina- ja traktorijaamade masinaisse, mida

vaadeldakse „kui kolhoosi ühise asja reetmist ja rahvavaenlaste abistamist“ (põhikirja § 18).

9. Artelli asjade valitsemine (§ 19—25). Artelli valitsemise kõrgemaks organiks on üldkoosolek.

§ 20 määrab, millised küsimused peavad kohuslikult üldkoosoleku poolt kinnitatud olema.

Üldkoosolek:

a) valib artelli esimehe ja artelli valitsuse, samuti artelli revisjonikomisjoni, kusjuures revisjonikomisjon kinnitatakse rajooni nõukogu täitevkomitee poolt;

b) toimetab uute liikmete vastuvõtmist ja artelli koosseisust väljaheitmist;

c) kinnitab aasta tootmisplaani, tulude-kulude eelarve, ehitusplaani, väljatöötamise normid töönormipäevades ja tööde hindamise alused;

d) kinnitab lepingu masina- ja traktorijaamaga;

e) kinnitab valitsuse aastaaruande ühes kohusliku revisjonikomisjoni arvamusega, samuti valitsuse aruanded tähtsamate põllumajanduslike kampaaniate suhtes;

f) kinnitab mitmesuguste fondide suurused ja produktide ning raha hulga, mis kuulub väljaandmisele ühe töönormipäeva eest;

g) kinnitab artelli sisekorra eeskirjad.

Kõigis nendes küsimustes on artelli valitsuse otsused, mis ei ole üldkoosoleku poolt kinnitatud, kehtetud.

On arusaadav, et haldamise kõrgema organina võivad üldkoosolekud ka teisi küsimusi arutada.

Üldkoosolek on otsusevõimeline kõigi küsimuste otsustamiseks mitte alla $\frac{1}{2}$ liikmete koos olles, välja arvatud artelli valitsuse ja esimehe valimise, artelli koosseisust väljaheitmise ja mitmesuguste fondide suuruse küsimus, milliste küsimuste otsustamiseks on nõutav mitte alla $\frac{2}{3}$ liikmete kohalolemine üldkoosolekul.

Üldkoosoleku otsused võetakse vastu hääleteenamusega avalikul hääletamisel (§ 20).

Artelli täitvaks organiks on valitsus. Valitsus valitakse artelli üldkoosoleku poolt tähtajaks kuni 2 aastat, koosseisus 5—9 liiget, olenevalt artelli suuruselt (§ 21).

Artelli igapäevase töö juhtimiseks valib üldkoosolek artelli esimehe, kes ühes sellega on ka valitsuse esimeheks.

Abiks esimehele valib valitsus oma liikmete hulgast esimehe ettepanekul esimehe asetäitja.

Esimees on kohustatud valitsuse kokku kutsuma mitte harvem kui kaks korda kuus (§ 22).

Brigadiirid ja loomakasvatus-farmide juhatajad määratakse artelli valitsuse poolt tähtajaks mitte alla 2 aasta.

Sisukord.

	Lk.
Selgitav kiri „Rahvakaasistuja programm-konsepti“ juurde	3
Stalini Konstitutsioon	5
Sissejuhatav vestlus: Sotsialismi võit NSVL-s ja Stalini Konstitutsioon	5
1. vestlus: NSVL ühiskondlik ja riiklik korraldus	7
2. vestlus: NSVL, liidu- ja autonoomsete vabariikide riigivõimu kõr- gemad organid	9
3. vestlus: NSVL, liidu- ja autonoomsete vabariikide riigivalitsemise organid ja riigivõimu kohalikud organid	10
4. vestlus: Kohus ja prokuratuur	11
5. vestlus: NSVL kodanikkude põhiõigused ja -kohused. Nõukogude valimissüsteem	11
NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seadus	14
6. vestlus: Kohtukorralduse seaduse tähtsus, sotsialistlik õigusemõist- mine ja tema ülesanded	14
7. vestlus: Kohtunikud, nende õigused ja kohused. Rahvakohus	15
8. vestlus: Krai-, oblasti- ja ringkonnakohus ning autonoomse oblasti kohus. NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vaba- riikide ülemkohtud. NSVL erikohtud. Kohtutäiturid	17
Kriminaalseadusandluse põhiküsimused	20
9. vestlus: Nõukogude kriminaalseadus ja tema ülesanded	20
10. vestlus: Kuritegu ja kriminaalvastutus	22
11. vestlus: Karistus ja karistuse liigid	26
12. vestlus: Karistuse korraldamine	28
13. vestlus: Üksikud kuriteoliigid	32
1. Riiklikud kuriteod	32
2. Muud valitsemiskorra-vastased kuriteod	33
14. vestlus: Üksikud kuriteoliigid	37
1. Ametialased kuriteod	37
2. Riigist kiriku lahutamise eeskirjade rikkumine	40
15. vestlus: Üksikud kuriteoliigid. (Järg.)	41
Majanduslikud kuriteod	41

	Lk.
16. vestlus: Üksikud kuriteoliigid. (Järg)	42
Kuriteod isiku elu, tervise, vabaduse ja väärikuse vastu	42
17. vestlus: Üksikud kuriteoliigid. (Järg)	51
1. Varavastased kuriteod	51
2. Rahvatervishoidu, ühiskondlikku julgeolekut ja korda kaits- vate eeskirjade rikkumine	54
3. Sõjaväelised kuriteod	54
4. Sugukondliku olustiku pärimustest tingitud kuriteod	55
Tsiviilõiguse põhiküsimused	56
18. vestlus: Füüsilised ja juriidilised isikud, õigusvõime ja teovõime. Aegumine	56
19. vestlus: Sotsialistliku ja isikliku omandi kaitse	57
20. vestlus: Isiklik, ühisomand ja abikaasade ühisomand. Talundi pere- kondlik-varaline jagamine	59
21. vestlus: Lepingud. Elamuõiguse põhiküsimusi	60
22. vestlus: Alimendid. Pärimisõigus	67
Kriminaalprotsessi põhiküsimusi	71
23. vestlus: Ennekohtulik uurimine. Alluvus. Kohtu koosseis, pooled ja taandamine	71
24. vestlus: Korraldav (ettevalmistav) istung. Kohtuistung	73
25. vestlus: Otsuse tegemine. Edasikaebamine. Otsuse täitmine	77
Tsiviilprotsessi põhiküsimusi	79
26. vestlus: Tsiviilasjade alluvus. Pooled	79
27. vestlus: Hagimenetus. Hagi esitamine. Hagi tagamine	80
28. vestlus: Tsiviilasja kohtulik arutamine. Kohtuotsuse tegemine. Otsuse peale edasikaebamine. Kohtuotsuste täitmine	81
29. ja 30. vestlus: NSV Liidu RKN, ÜK(b)P KK ja NLAK 1938. a. 28. detsembri määrus „Abinõudest töödistsipliini korras- tamiseks, riikliku sotsiaalkindlustuse praktika paranda- miseks ja selles asjas kuritegevusega võitlemiseks“	83
Põllumajandusliku artelli näidispõhikiri	88
31.—33. vestlus: Stalinlik põllumajandusliku artelli põhikiri kui maa uue ühiskonna ülesehituse põhiseadus	88

